

แนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการจัด
การศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร

Guideline of Organizing Learning Resources for Nonformal and
Informal Education in Bangkok Metropolis

หัวหน้าโครงการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนกนารถ บุญวิวัฒนะกุล

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยปีงบประมาณ 2558

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
บทที่ 1 บทนำ	
ความสำคัญของปัญหาวิจัย	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	3
ขอบเขตการวิจัย	3
นิยามศัพท์	4
ประโยชน์	4
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้	6
การจัดการแหล่งการเรียนรู้เพื่อการศึกษาตลอดชีวิต	32
แหล่งการเรียนรู้ในกรุงเทพมหานคร	39
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	47
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	
ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดแหล่งการเรียนรู้ใน	53
การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย	
ในกรุงเทพมหานคร	
ระยะที่ 2 เสนอแนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบ	54
และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร	
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
ตอนที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดแหล่งการเรียนรู้ในการจัด	56
การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร	
ตอนที่ 2 เพื่อเสนอแนวทางการจัดการแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัด	97
การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร	
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
สรุปผลการวิจัย	104
อภิปรายผล	107
ข้อเสนอแนะ	116

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บรรณานุกรม	117
ภาคผนวก ก	122
ภาคผนวก ข	123
ภาคผนวก ค	124
ภาคผนวก ง	125
ประวัติผู้วิจัย	146

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	57
ตารางที่ 2 ปรัชญา หลักการ แนวคิดของแหล่งการเรียนรู้	58
ตารางที่ 3 วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้	62
ตารางที่ 4 การพัฒนาและการสร้างแหล่งการเรียนรู้	66
ตารางที่ 5 กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ใช้แหล่งการเรียนรู้	75
ตารางที่ 6 รูปแบบและประเภทของแหล่งการเรียนรู้	80
ตารางที่ 7 การบริหารแหล่งการเรียนรู้	83
ตารางที่ 8 การประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้	89
ตารางที่ 9 ปัญหาการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร	92
ตาราง 10 เปรียบเทียบแนวทางการจัดการแหล่งเรียนรู้ก่อนและ หลังการให้ความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ และกลุ่มเข้าร่วมสนทนากลุ่ม	97

ชื่อเรื่อง แนวทางการจัดการแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร

ชื่อผู้วิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนกนารถ บุญวัณณะกุล

ปีที่แล้วเสร็จ 2561

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาจัดการเรียนรู้และแนวทางในการจัดการแหล่งการเรียนรู้ในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับกรุงเทพมหานคร

การวิจัยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอนตามวัตถุประสงค์การวิจัย ได้แก่ ตอนที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาจัดการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในกรุงเทพมหานคร และ ตอนที่ 2 เพื่อเสนอแนวทางการจัดการแหล่งการเรียนรู้ในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับกรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดในการจัดการแหล่งการเรียนรู้ได้ให้ความสำคัญต่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ โดยวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาอาชีพให้แก่ประชาชนในพื้นที่ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะของการอำนวยความสะดวกทางการเรียนรู้ แต่อย่างไรก็ตามรูปแบบและประเภทของแหล่งการเรียนรู้ส่วนใหญ่จะจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของชุมชนส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะของคณะกรรมการสถานศึกษา และการประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้ส่วนใหญ่มีการดำเนินการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ ในขณะที่ปัญหาสำคัญในการจัดการแหล่งเรียนรู้มาจากปัญหาทางด้านงบประมาณ ความสะดวกในการเข้าใช้พื้นที่หรือสถานที่ของแหล่งการเรียนรู้ ปัญหาการประสานความร่วมมือและขาดการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูล ข้อจำกัดด้านเวลา ตามลำดับ

การเสนอแนวทางการจัดการแหล่งการเรียนรู้ในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับกรุงเทพมหานคร ที่พึงคำนึงถึงแนวทางอาจเรียกว่า 4A&4C ซึ่งประกอบด้วยแนวทางดังต่อไปนี้ 1) การจัดสรรงบประมาณสู่แหล่งการเรียนรู้ (Allocation) 2) ความสะดวกในการเข้าถึง (Accessibility) 3) การส่งเสริมการดำเนินงานเชิงรุก (Active) 4) ความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวก (Accommodations) 5) การประสานความร่วมมือกับชุมชนหรือภาคีเครือข่าย (Coordination) 6) ความต่อเนื่องของนโยบายในการบริหารจัดการหรือพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ (Continuing) 7) การพัฒนาและกระตุ้นให้เกิดความต้องการในการเรียนรู้ (Curious) และ 8) การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อสร้างฐานข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ (Collected)

คำสำคัญ:แนวทางการจัด แหล่งการเรียนรู้ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย

Title: Guideline of Organizing Learning Resources for Nonformal and Informal Education in Bangkok Metropolis
Researcher: Assistant Professor Dr.Chanoknart Boonwatthanaku
Year: 2018

Abstract

The purposes of this research were to 1) study the circumstances and problems of using resources of non-formal and informal education in Bangkok 2) study the non-formal and informal education abroad and 2) to propose a guideline for using resources of non-formal and informal education in Bangkok.

The study was conducted in 3 stages which were 1) studied the circumstances and problems of using resources in non-formal and informal education in Bangkok from reviewing the related documents and literatures and using a interview form to collect data then analyzed and synthesized data from the first stage in order to develop guidelines for using resources of non-formal and informal education in Bangkok ; 2) to develop guidelines for using resources of non-formal and informal education in Bangkok using focus group discussion with eight experts in the field, and then 3) to conducted with a field operations and adult learners who using resources of non-formal and informal education in Bangkok, with focus group discussion.

The finding of using resources of non-formal and informal education in Bangkok consists of eight major components or 4A&4C: 1) Allocation : Make efficiency of budget allocation 2) Accessibility : Using resources of non-formal and informal education in Bangkok should to accessible 3)Active: The operational approach should be awareness in various of activities, and meet the needs all target group 4)Accommodations: Provide diverse of learning materials and using technologies to facilitate learning 5)Coordination: Encourage all sectors of society to take part in the study to get involved 6)Continuing: Planning should be clearly and continue 7)Curious: Enhancement learner to be curious learners and 8) Collected: Management information and community database.

Keywords: guidelines for providing, learning resources, nonformal education and informal educatio

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหาการวิจัย

การศึกษาหรือการเรียนรู้มีความจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ในยุคทุกสมัยยิ่งในโลกปัจจุบันและอนาคตอันใกล้นี้ ความจำเป็นในการเรียนรู้จะยิ่งดูชัดเจนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างมากมาย ซึ่งมีผลกระทบต่อสภาพที่คงอยู่ และต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ความเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและมีความซับซ้อนมากเกินกว่าที่จะใช้ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับเพียงเมื่ออยู่ในวัยเรียนในสถานศึกษาช่วยได้ บุคคลจึงต้องพัฒนาความรู้และประสบการณ์ให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ประเทศต่างๆ ได้ตระหนักถึงความจำเป็นดังกล่าวจึงได้ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในศตวรรษที่ 21 นี้ แทบทุกประเทศต่างกล่าวถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิตและได้นำแนวคิดดังกล่าวมาเป็นแนวคิดหลักในการจัดการศึกษาของประเทศ กิจกรรมการเรียนรู้ทุกประเภททุกรูปแบบต่างมุ่งไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีสาระสำคัญที่สร้างเสริมความรู้ การเรียนรู้ ความใฝ่รู้ การศึกษาค้นคว้า วิจัย อันนำไปสู่สังคมความรู้ (Knowledge Society) และสังคมการเรียนรู้ (Learning Society) ซึ่งสะท้อนบทบาทของแหล่งการเรียนรู้ ในมาตรา ๒๕ รัฐต้องส่งเสริม การดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษา และนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียง และมีประสิทธิภาพ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา 2547) แนวการจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาชาติ กล่าวถึงการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนต้องเห็นแบบอย่างที่ดี ได้ฝึกการคิด ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่หลากหลาย ตรงตามความต้องการ และมีความสุขในการเรียนรู้ ครู ศึกษานิเทศก์ ศึกษานิเทศก์ เป็นรายบุคคล เตรียมการสอน และใช้สื่อที่ผสมผสานความรู้สากลกับภูมิปัญญาไทย จัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ จัดหาและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อพัฒนาความคิดของผู้เรียนอย่างเป็นระบบและสร้างสรรค์ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา 2548 : 3-9)

เป้าหมายการจัดการเรียนรู้ต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ และสื่อต่างๆ อย่างกว้างขวาง สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับการเรียนรู้ในห้องเรียนและชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี เกิดคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้ ใฝ่เรียน เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้และรักการเรียนรู้ตลอดชีวิต การศึกษาค้นคว้าดังกล่าวสามารถศึกษาได้จากแหล่งการเรียนรู้ทั้งในสถานศึกษาและชุมชนท้องถิ่น ดังนั้นสถานศึกษาทั้งในระบบและการศึกษานอกระบบจะ ต้องจัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ทุกรูปแบบและหลากหลาย พร้อมทั้งแนะนำผู้เรียนให้ใช้แหล่งการเรียนรู้ ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

จะเห็นว่าในการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ก็เป็นการศึกษาที่ต้องให้ความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการศึกษาในระบบ ซึ่งในปัจจุบันประเทศต่างๆ ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาทั้งสามรูปแบบเพื่อเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การศึกษาและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ เพื่อให้เป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้ได้ทุกมิติของการศึกษา จึงพบว่าในปัจจุบันมีแหล่งการเรียนรู้เกิดขึ้นมากมายทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน องค์กรต่างๆ ที่ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ใหม่ๆ เกิดขึ้นเพราะในสังคมในปัจจุบันและอนาคตเป็นสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-Based Economy) การเรียนรู้ ความรู้และนวัตกรรม เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และเนื่องจากสภาพสังคมอยู่ในสถานะที่โลกเปลี่ยนผ่าน (Transformation) จากเศรษฐกิจอุตสาหกรรม (Industrial Economy) มาสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ที่ระบุไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2545-2549) แสดงให้เห็นถึงสภาพสังคมที่ปรับเปลี่ยนไปตามกระแสแห่งโลก และสร้างความตระหนักให้ผู้เกี่ยวข้องทางการศึกษา ให้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาที่เน้นศักยภาพของคนไทย ให้เป็นผู้มีความรอบรู้และแหล่งการเรียนรู้จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยพัฒนาคนให้มีคุณภาพได้

แหล่งการเรียนรู้จึงเป็นสถานที่หรือศูนย์รวบรวมข้อมูลความรู้ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ที่สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนในแต่ละด้านรวมทั้งสร้างความเพลิดเพลินแก่ผู้ใช้บริการ อีกทั้งยังเป็นปัจจัยสำคัญและจำเป็นที่สุดอย่างหนึ่งในการพัฒนาคน มีบทบาทสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าของมนุษยชาติ สังคมและโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะนี้ในยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร ทรัพยากรสารสนเทศยิ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศทั้งเพื่อการประกอบอาชีพ การศึกษาและการพัฒนาตนเอง อีกทั้งลักษณะของการเรียนรู้และความต้องการในการเรียนรู้เปลี่ยนแปลงไปตามเทคโนโลยีที่มีการพัฒนาขึ้น ปัจจุบัน ประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วและสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองจากแหล่ง

การเรียนรู้ต่างๆได้มากขึ้น ดังนั้นแหล่งการเรียนรู้จึงเปรียบเสมือนเครื่องมือสำคัญที่จะส่งเสริมให้ประชาชนเกิดการศึกษตลอดชีวิต

จากความสำคัญดังกล่าว เป็นมูลเหตุสำคัญที่ผู้วิจัยต้องการจะศึกษาแนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีอยู่ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อศึกษาถึงการใช้แหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่ในรูปแบบต่างๆ ในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อนำไปสู่การนำมาพัฒนาเป็นแนวทางการพัฒนาเป็นรูปแบบของแหล่งการเรียนรู้การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของกรุงเทพมหานครในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อเสนอแนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาและสังเคราะห์แนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในประเทศและต่างประเทศที่มีการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อการศึกษาสำหรับการวิจัยครั้งนี้มี 7 ด้าน คือ

- 1) ปรัชญา หลักการและแนวคิดของแหล่งการเรียนรู้
- 2) วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้
- 3) การพัฒนาและการสร้างแหล่งการเรียนรู้
- 4) กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ใช้แหล่งการเรียนรู้
- 5) รูปแบบและประเภทของแหล่งการเรียนรู้
- 6) การบริหารแหล่งการเรียนรู้
- 7) การประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้

งานวิจัยจะศึกษาเฉพาะแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่แต่ละท้องถิ่น (เขต) ยกตัวอย่างเช่น อุทยานการเรียนรู้พิพิธภัณฑ์ อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชน การศึกษาระบบนิเวศตามธรรมชาติ ศูนย์วัฒนธรรม สถานที่จัดงานการให้ข้อมูลความรู้ และข่าวสารต่างๆ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ห้องสมุดประชาชน ศูนย์กีฬา วัด ครอบครัว ท้องถิ่น สถานประกอบการ องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

ศึกษาเขตทั้งหมดในกรุงเทพมหานครจำนวน 50 เขต เรียงตามรหัสเขตการปกครองที่ใช้ในราชการ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาจากกรอบ การแบ่งโซนพื้นที่ของกรุงเทพมหานครเป็น 6 โซนพื้นที่ ได้แก่ กรุงเทพมหานครกลาง กรุงเทพมหานครตะวันออก กรุงเทพฯใต้ กรุงเทพมหานครเหนือ กรุงเทพมหานครใต้ และ กรุงเทพมหานครเหนือ ที่มีการจัดแหล่งการเรียนรู้ทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

3. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรประกอบด้วยกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 3 กลุ่ม อันได้แก่ 1) เจ้าหน้าที่สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร 50 เขต 2) ผู้เชี่ยวชาญในการส่งเสริมการเรียนรู้ทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และ 3) ผู้ปฏิบัติงานและผู้ใช้แหล่งการเรียนรู้ทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

นิยามศัพท์

แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง บุคคล แหล่งข่าวสารข้อมูล สารสนเทศ แหล่งความรู้ทางวิชาการ กิจกรรมต่างๆ และประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียน ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเอง จากการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่องจากแหล่งต่างๆ เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

แหล่งการเรียนรู้การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง แหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่รอบตัว ทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต เป็นสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ และมนุษย์สร้างขึ้น เป็นแหล่งความรู้ที่ทำให้คนในสังคมเกิดการเรียนรู้และเกิดประสบการณ์ในการเรียนรู้ทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

แนวทางการจัดแหล่งเรียนรู้ หมายถึง ลักษณะของจัดองค์ประกอบของการใช้แหล่งการเรียนรู้เพื่อจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งประกอบไปด้วย ปรัชญา หลักการและแนวคิด วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ การพัฒนาและการสร้างแหล่งการเรียนรู้

กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ใช้แหล่งการเรียนรู้ รูปแบบและประเภทของแหล่งการเรียนรู้ การบริหารแหล่งการเรียนรู้ การประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้แนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้ทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในกรุงเทพมหานคร สำหรับสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องในการที่จะส่งเสริมและพัฒนาให้แนวทางการจัดแหล่งเรียนรู้ในหน่วยงาน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างได้ยั่งยืน
2. ผู้ใช้แหล่งการเรียนรู้ ได้ทราบแนวทางการใช้แหล่งเรียนรู้ทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยได้อย่างชัดเจน สามารถปรับให้เข้ากับความต้องการของผู้ใช้แหล่งการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการจัดแหล่งเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า เอกสาร และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้คือ

1. แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้
2. การจัดการแหล่งการเรียนรู้เพื่อการศึกษาตลอดชีวิต
3. แหล่งการเรียนรู้ในกรุงเทพมหานคร
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้

1.1 ความหมายของแหล่งการเรียนรู้

แหล่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย ความหมายของแหล่งเรียนรู้ ความเป็นมาและความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ ประเภทของแหล่งเรียนรู้ และประโยชน์ของแหล่งเรียนรู้ โดยความหมายของแหล่งเรียนรู้ได้มีนิยามคำว่าแหล่งเรียนรู้ไว้หลายความหมายด้วยกัน คือ

พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2546 ให้คำจำกัดความว่าแหล่ง หมายถึง ถิ่น ที่อยู่ บริเวณ ศูนย์รวม บ่อเกิดแห่งความรู้ หมายถึง เข้ารับความรู้จากผู้สอนรับการศึกษาฝึกอบรมเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ หรือความชำนาญ ฝึกให้เกิดความรู้ ความเข้าใจจนเป็นความชำนาญ และ รู้ หมายถึง แจ่ม เข้าใจ ทราบ

กรมสามัญศึกษา (2543) ให้ความเห็นว่า แหล่งการเรียนรู้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทักษะและความสมารถที่จะช่วยให้บุคคลแต่ละคนสามารถเป็นผู้เรียนรู้อย่างอิสระ เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ศักยภาพอย่างเต็มกำลังความสามารถ หรืออาจกล่าวได้ว่า แหล่งการเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนเป็นผู้ยอมรับความเป็นจริงแห่งตน (Self-actualization)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) กล่าวถึง แหล่งการเรียนรู้ว่าเป็น “แหล่ง” หรือ “รวม” อาจเป็นสถานที่หรือศูนย์รวมประกอบด้วยข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และกิจกรรมที่มีกระบวนการเรียนรู้หรือกระบวนการเรียนการสอนที่มีรูปแบบแตกต่างจากกระบวนการเรียนการสอนที่มีครูเป็นผู้สอนมีระยะเวลาเรียนยืดหยุ่น สอดคล้องกับความต้องการและความพร้อมของผู้เรียน

มีการประเมินและการวัดผลการเรียนที่มีลักษณะเฉพาะสร้างขึ้นให้เหมาะสมกับการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ไม่จำเป็นต้องเป็นรูปแบบเดียวกับการประเมินในชั้นเรียนหรือห้องเรียน

ปราสาท สอนรมย์ (2546) ได้กล่าวถึง แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ และประสบการณ์ที่สนับสนุนให้ผู้เรียนใฝ่เรียน ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเอง ตามอัธยาศัยได้อย่างกว้างขวาง และต่อเนื่องเพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เกิดกระบวนการเรียนรู้ และเป็นบุคคลแหล่งการเรียนรู้

นพพล สำเภางเงิน (2548) ได้กล่าวถึง แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ แหล่งความรู้ทางวิทยาการและประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียน ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยได้อย่างกว้างขวางและต่อเนื่องจากแหล่งต่างๆ เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแหล่งการเรียนรู้

วิเชียร วงคำจันทร์ (2552) ได้กล่าวถึง แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูล ข่าวสารสารสนเทศ วิทยากร ภูมิปัญญาชาวบ้านและประสบการณ์อื่นๆ ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียน เกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแหล่งการเรียนรู้

จากการศึกษาดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ได้กล่าวถึง แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสารสารสนเทศ หน่วยงาน และวัตถุสิ่งของที่มนุษย์สร้างขึ้น เทคโนโลยี สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ กิจกรรม ค่านิยม ความเชื่อ ประเพณีหรือการดำรงชีวิตในชุมชน ในท้องถิ่นที่มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการเรียนการสอนเพราะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

1.2 ความเป็นมาและความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ จากการศึกษาข้อคิดและงานเขียนของ นักวิชาการหลายๆ ท่านสามารถสรุปความเป็นมาและความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตได้ ดังนี้

1.2.1 ความเป็นมาของแหล่งเรียนรู้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตราที่ 25 กำหนดให้รัฐมีหน้าที่ส่งเสริมการดำเนินงานการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ทั่วถึงและพอเพียง โดยนัยของมาตราดังกล่าวต้องการให้สังคมไทยมีโครงสร้างพื้นฐานที่เกื้อหนุนต่อการเรียนรู้ของบุคคล ในรูปของแหล่งการเรียนรู้ที่บุคคลสามารถจะเรียนรู้ได้อย่างหลากหลายกว้างขวางและมามากพอที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้ ไม่ว่าจะการเรียนรู้นั้นเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการศึกษาในรูปแบบใดๆ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัยก็ต้องมีแหล่งที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้มากกว่าในขอบเขตของโรงเรียนในมาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ดังกล่าว ได้กล่าวถึงแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ ห้องสมุด ประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬา

และนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้的其他 ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นถึงความหลากหลายของแหล่งการเรียนรู้เหล่านี้ ซึ่งแท้ที่จริงอยู่รอบๆ ตัวเรานี่เองเป็นที่ที่เราคุ้นเคย และสัมผัสอยู่ตั้งแต่เกิดจนตาย แต่ที่เราจะทำความรู้จักแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างไร และในบทบาทหน่วยงานของรัฐที่จะต้องส่งเสริมการดำเนินงาน และการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตควรจะทำอย่างไร ในการประชุมสัมมนาของกรมการศึกษานอกโรงเรียนเมื่อเดือนสิงหาคม 2543 ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้มีการพูดคุยหารือกันระหว่างนักวิชาการและผู้ปฏิบัติงานในแหล่งการเรียนรู้ตลอดจนได้ไปดูแหล่งการเรียนรู้ตามที่นิยามไว้ในมาตรา 25 หลายแห่งและกลับมากลั่นแกล้งทำความเข้าใจเรื่องแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งมีประเด็นหลักๆ ที่พูดถึง คือ เรื่องการศึกษาตามอัธยาศัย และแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งเชื่อว่าจะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในฐานะที่เป็นรูปนามของกันและกัน

1.2.2 ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าในวิทยาการสาขาต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การศึกษาหรือการเรียนรู้จะหยุดเพียงการศึกษาภาคบังคับในรั้วโรงเรียนเท่านั้นไม่ได้ ทุกคนจะต้องศึกษาหาความรู้อย่างต่อเนื่องไปตลอดชีวิต ดังนั้น แหล่งการเรียนรู้จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยให้บุคคลสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองตามความต้องการ ความสนใจ ความถนัด และความพร้อม

นฤมล ตันธสุเรศรัษฐ์ (2538) กล่าวไว้ว่า แหล่งความรู้ หรือแหล่งวิทยาการในชุมชนมีความสำคัญ คือ

- 1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตที่ประชาชนจะมีปฏิสัมพันธ์เพื่อหาความรู้ต่างๆ ได้ด้วยตนเองไม่จำกัดเพศและวัย
- 2) เป็นแหล่งที่ช่วยเสริมการเรียนการสอนการศึกษาในระบบ
- 3) เป็นแหล่งที่ประชาชนเข้าไปปฏิสัมพันธ์เนื้อหาจากแหล่งกำเนิดได้ เช่น การศึกษาโบราณวัตถุหรือศาสนสถานพันธุ์ไม้พันธุ์สัตว์สภาพชีวิตความเป็นอยู่ตามธรรมชาติของสัตว์ชนิดต่างๆ ถึงแหล่งที่อยู่อาศัยในป่า
- 4) เป็นแหล่งที่ประชาชนเข้าไปปฏิสัมพันธ์เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรงหรือลงมือปฏิบัติจริงได้ เช่น แกะเครื่องยนต์การประดิษฐ์เครื่องใช้ต่างๆเช่นโต๊ะเก้าอี้การทำอาหารขนมหรือดอกไม้ประดิษฐ์ เป็นต้น
- 5) เป็นแหล่งที่ประชาชนเข้าไปปฏิสัมพันธ์เพื่อให้ได้ความรู้เกี่ยวกับวิทยาการใหม่ๆ ที่มีการคิดค้นขึ้นและได้ของจริงเช่นการศึกษาประดิษฐ์กรรมใหม่โดยดูจากวิดีโอทัศนภาพยนตร์

นิทรรศการหรือสื่อสิ่งพิมพ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อวิทยุภาพประเภทนี้จะเป็นสื่อที่มีความสำคัญในหลายด้านคือ

(1) เป็นแหล่งให้ข่าวสารเปิดโลกทัศน์ของผู้ศึกษาให้กว้างไกลกว่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นช่วยให้เกิดความสนใจในเรื่องสำคัญช่วยยกระดับความมุ่งมั่นโดยการนำเสนอภาพในอุดมคติเสนอผลสำเร็จและความก้าวหน้าของงานและบุคคลต่างๆ

(2) เป็นสิ่งช่วยเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมเพื่อให้เกิดการยอมรับสิ่งใหม่ แนวความคิดใหม่ เกิดมุมมองใหม่ขึ้น

(3) เป็นสื่อการสอนสมัยใหม่ที่ให้ความรู้ ก่อให้เกิดทักษะช่วยให้เกิดการเรียนรู้เร็วขึ้น

อีกทั้งนโยบายของ สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียนได้ดำเนินการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและสอดคล้องกับปรัชญา แนวคิด หลักการการศึกษาออกโรงเรียนที่เน้นการเรียนที่สอดคล้องกับสภาพชีวิตของผู้เรียน โดยเรียนในสิ่งที่นำไปใช้เพื่อการดำรงชีวิตการประกอบอาชีพและการพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่างๆ โดยใช้นโยบายและยุทธศาสตร์ ดังนี้

1. การศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายนอกระบบโรงเรียนได้รับโอกาสในการศึกษาขั้นพื้นฐานตามความต้องการความสนใจอย่างมีคุณภาพและทั่วถึงด้วยรูปแบบวิธีการที่เหมาะสม เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้และทักษะขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่มั่นคงและสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข วิธีการเรียนรู้เป็นการจัดให้มีการเรียนรู้แบบบูรณาการเนื้อหาให้เข้ากับวิถีชีวิต เน้นการคิดแก้ปัญหาและพัฒนา

2. การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะขั้นพื้นฐานของบุคคล เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยเน้นการพัฒนาทักษะชีวิตพื้นฐานที่จำเป็น 4 ด้าน คือ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านคุณธรรมและจริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์

3. การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพเป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพของบุคคลและกลุ่มบุคคล เพื่อแก้ปัญหาการว่างงานและส่งเสริมความเข้มแข็งให้เศรษฐกิจ โดยมีการจัดการ 4 แนวทาง คือ การฝึกทักษะอาชีพ การเข้าสู่อาชีพ กลุ่มพัฒนาอาชีพ และการพัฒนาด้วยเทคโนโลยี

4. การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะความสามารถและศักยภาพของคนในชุมชน รวมทั้งกลไกทุกภาคส่วนในชุมชนให้ร่วมกันรับผิดชอบและเห็นถึงความรับผิดชอบต่อสังคม และเห็นถึงความสำคัญของการฟื้นฟูพัฒนาสังคมและชุมชนของตนเอง โดยหน่วยงานสถานศึกษา นอกโรงเรียนต้องให้ความสำคัญต่อการใช้กระบวนการทางศึกษา ส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนเกิดการเรียนรู้และบูรณาการความรู้ ประสบการณ์และทักษะอาชีพเข้ามาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและชุมชนโดยรวม

1.3 แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ การเรียนรู้ตลอดชีวิตจะเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของมนุษย์และแหล่งเรียนรู้ของมนุษย์ ดังนี้

1.3.1 การเรียนรู้ของมนุษย์ มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีการเรียนรู้ได้อย่างมากมาย มหัศจรรย์ สามารถใช้ความรู้ที่ตนมีเพื่อการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมของตนได้ จะโดยพัฒนาการทางร่างกายและสมอง หรือโดยการพัฒนาการเรียนรู้ เพื่อการอยู่รอดในสังคมก็ตาม มนุษย์มีวิวัฒนาการของการเรียนรู้ที่น่าสนใจ เริ่มตั้งแต่การเรียนรู้เพื่อที่จะมีชีวิตรอดตามสัญชาตญาณของ สิ่งมีชีวิตไปสู่การทำมาหากินยังชีพ จนพัฒนาขึ้นเป็นวิถีชีวิตของชนเผ่า จนเริ่มมีการทำให้การเรียนรู้มี รูปแบบขึ้น เพื่อถ่ายทอดความรู้ ค่านิยมจากคนรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่งในสังคมไทยนับแต่บรรพการ การเรียนรู้เริ่มจากบ้านจากครอบครัว เรียนรู้ที่จะทำมาหากิน เรียนรู้ที่จะอยู่รอด จนวิวัฒนาการไปสู่ การเรียนรู้ในวัด ในวัง และในสกุลช่างต่างๆ จนเมื่อก้าวเข้าสู่การพัฒนาประเทศเข้ามาสู่ความเป็นสากล จึงเริ่มมีโรงเรียนโรงเรียนขึ้น เมื่อกว่าศตวรรษที่ผ่านมาทำให้มิติของการเรียนรู้หลากหลายมิติ หายไป คงไว้แต่เพียงมิติของการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนทั้ง ๆ ที่มีมิติของการเรียนรู้ที่นอกระบบ และ หลากหลายยังคงอยู่ มนุษย์มีการเรียนรู้ทั้งที่เป็นทางการ และไม่ใช่ว่างการ กล่าวคือ การเรียนรู้ที่เป็นทางการ มีการจัดระบบการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีหลักสูตร มีสื่อ มีวิธีการตลอดจนการวัดผลประเมินผล จะเป็นในระบบหรือนอกระบบก็ตามแต่เป็นเรื่องที่คาดหมายได้วางแผนได้

ส่วนการเรียนรู้ที่ไม่เป็นทางการเป็นการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย ไม่ชัดเจนตายตัว เรียนรู้โดยการเลียนแบบ (Animate) เรียนรู้จากการทำงาน เรียนรู้จากการเล่น เรียนรู้จากการเล่น เรียนรู้จากการเข้าไปสัมผัสเหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ตามสถานการณ์ไม่อาจคาดหมาย ะการล่วงหน้าได้ การเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาตามอัธยาศัย เพราะว่าการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการจัดสภาพแวดล้อม และปัจจัยเกื้อหนุน ทั้งสื่อ แหล่งความรู้ บุคคล สถานการณ์ต่างๆ เพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้ในรูปแบบที่

หลากหลาย เรียนตามความสนใจ ความพร้อม โอกาส แต่กระนั้นก็ตามก็อาจเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น โดยไม่ได้ตั้งใจไว้ล่วงหน้าก็ได้

หากจะเปรียบเทียบรูปแบบการศึกษาตามนัยของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ เป็น เชือก 3 เส้น ที่ซึ่งชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนวาระสุดท้ายของชีวิต จะเห็นได้ว่าเชือกเส้นยืนที่เชื่อมโยง ชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย คือ การศึกษาตามอัธยาศัย ในขณะที่เชือกเส้นใหญ่ที่พันรอบเส้นอื่นคือ การศึกษาในระบบ แม้จะมีระยะเพียงช่วงหนึ่งของชีวิตแล้วแต่ละบุคคลบางคนอาจเป็น 6 ปี 9 ปี 12 ปี 16 ปีก็ตาม หรือมากกว่านั้น เป็นเส้นที่หล่อหลอมบุคลิกของคนสร้างความรู้พื้นฐานที่จำเป็น เรียกว่า เป็นการศึกษาในระบบ ในขณะที่เชือกอีกเส้นหนึ่งถักทอชีวิตเป็นช่วงๆ เป็นเปราะๆ เพื่อแต่งเติมให้เชือกแห่งชีวิตสมบูรณ์ อาจเกิดขึ้นก่อนเรียนในระบบโรงเรียน ในระหว่างเรียน หรือ เมื่อพ้นจากระบบโรงเรียนแล้วก็ตามเชือกทั้งสามเส้นนี้จะถักทอชีวิตการเรียนรู้ของมนุษย์ จนกระทั่งหมดลมหายใจ

1.3.2 แหล่งการเรียนรู้ของมนุษย์ เมื่อหันไปมองรอบตัวเราจะเห็นได้ว่าสถานที่ต่างๆ รอบตัวเราเป็นสถานที่ที่จะให้ความรู้แก่เราได้ตลอดเวลา เป็นแหล่งที่มีความรู้อย่างมหาศาล อยู่ที่ว่าเราจะมีโอกาสได้เข้าไปสู่สถานที่ที่จะให้เราได้เรียนรู้ได้อย่างไร แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นแหล่งที่บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ตามความสนใจ ตามศักยภาพและโอกาสตามความสามารถโดยจะเรียนรู้ได้โดยไม่เป็นทางการ แหล่งการเรียนรู้จึงเป็นที่เรียนของการศึกษาตามอัธยาศัยซึ่งมีอยู่ทั่วไปในสังคม หากจะกำหนดลักษณะของแหล่งการเรียนรู้ตามนัยของมาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ จะพบว่าแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งอาจจำแนกประเภทแหล่งการเรียนรู้ไว้กว้างๆ 2 ประเภท ดังนี้

- 1). แหล่งการเรียนรู้ที่จัดกระทำไว้เพื่อวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ เช่น ห้องสมุด ประชาชน พิพิธภัณฑ์สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น
- 2). แหล่งการเรียนรู้ที่จัดกระทำไว้เพื่อวัตถุประสงค์อื่นเป็นหลักโดยมีหรือไม่มี วัตถุประสงค์เพื่อการเรียนรู้ เช่น หอศิลป์ ศูนย์กีฬาและนันทนาการ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ เป็นต้น

สกุล จันดี (2552) ได้กล่าวถึง การเรียนรู้ยุคใหม่ใส่ใจแหล่งการเรียนรู้รอบตัว พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ กำหนดความมุ่งหมายและหลักการของการศึกษาไว้ในมาตรา 6 ว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อ พัฒนาคน ไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม และ วัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข และการปฏิรูปการศึกษา

เป็นเรื่องของทุกคน โดยทุกฝ่ายในสังคมต้องเข้ามามีส่วนร่วมมาตรา 8 ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และมาตรา 9 กล่าวถึง กระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลักการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันอื่น มาตรา 24 กำหนดให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมๆ กันจากสื่อการเรียนการสอน และแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ สามารถจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ด้วยกิจกรรมประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ให้สถานศึกษามุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และใช้เวลาอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งมีความยืดหยุ่นสนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ และเรียนรู้ได้จากสื่อการเรียนรู้อะไรก็ได้และแหล่งการเรียนรู้ทุก ประเภท รวมทั้งจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนและแหล่งอื่นๆ ที่มีความหลากหลาย เพื่อส่งเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีคุณค่าน่าสนใจ ชวนคิด ชวนติดตาม เข้าใจง่ายและรวดเร็ว มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานให้สถานศึกษาจัดการศึกษาให้ได้มาตรฐาน มุ่งหวังให้ ผู้เรียนมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาไทย นิยมไทย และดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย (มาตรฐานที่ 1 (6)) มุ่งหวังให้ผู้เรียนมีความสนใจแสวงหาความรู้จากแหล่งต่างๆ รอบตัวใช้ห้องสมุด แหล่งความรู้ และสื่อทั้งในและนอกสถานที่ (มาตรฐานที่ 6 (2)) สถานศึกษามีการนำแหล่งการเรียนรู้ และภูมิปัญญาชุมชนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน (มาตรฐานที่ 14 (7)) ด้วยการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และใช้แหล่งการเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา (มาตรฐานที่ 16)) สถานศึกษามีการสนับสนุนและใช้แหล่งการเรียนรู้ และภูมิปัญญาชุมชน (มาตรฐานที่ 17) แหล่งเรียนรู้ในชุมชนมีความจำเป็นและมีความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทำให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการการเรียนรู้ จากสื่อและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ นักเรียนจะได้เรียนรู้ จากประสบการณ์จริง ได้ฝึกปฏิบัติหาความรู้ และสรุปความรู้ได้ด้วยตนเองจนเป็นผู้ที่คิดเป็นทำเป็นรักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้ ใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้เป็นการเรียนรู้จากของจริง จึงทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข ด้วยเหตุผลทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นจึงเป็นคำตอบที่ว่า ทำไมการเรียนยุคใหม่จึงต้องใส่ใจแหล่งเรียนรู้รอบตัว

ดังนั้นครูยุคใหม่และผู้บริหารมืออาชีพ จึงต้องใส่ใจและให้ความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนให้มากที่สุด เพื่อให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาที่แท้จริง จากการศึกษาข้างต้น แม้แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะเป็นเรื่องใหม่ที่มีพื้นฐานมาจากสิ่งที่มีอยู่ แม้เป็นทุนเดิมทางสังคมแต่ก็เป็นประเด็นใหม่ที่กล่าวถึงมากขึ้น โดยเฉพาะประเด็นที่จะใช้แหล่งการเรียนรู้มาเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตของบุคคล จึงนับเป็นจุดเริ่มต้นที่เราจะเอาจริงเอาจังกับเรื่องดังกล่าว เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ขึ้นในสังคมไทย

1.4 ประเภทของแหล่งเรียนรู้

การจัดแบ่งประเภทของแหล่งเรียนรู้มีแนวคิดที่หลากหลาย เช่น กรมวิชาการ (2545:144) ได้จัดประเภทแหล่งเรียนรู้ออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่

- 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ มีประสบการณ์ ประสบความสำเร็จในงาน อาชีพที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น
 - 2) แหล่งวิทยาการ ได้แก่ สถาบัน องค์กร หน่วยงาน ห้องสมุด ซึ่งให้บริการความรู้ในเรื่องต่างๆ
 - 3) สถานประกอบการ ซึ่งให้บริการความรู้ ฝึกอบรมเกี่ยวกับงานและวิชาชีพต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น
 - 4) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น อุทยานแห่งชาติ สวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์
 - 5) สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ เช่น แผ่นพับ วารสาร หนังสืออ้างอิง หนังสือพิมพ์
 - 6) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น อินเทอร์เน็ต วิทยุทัศน์ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน
- ประจักษ์ บุญอารีย์ (2545: 46-47) ได้แบ่งประเภทของแหล่งเรียนรู้ไว้ดังนี้
- 1) แหล่งการเรียนรู้ธรรมชาติ ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น ดิน หิน น้ำ สัตว์ พืช อากาศ หรือสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ
 - 2) แหล่งการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นโดยองค์กรภาครัฐภาคและเอกชน เช่น
 - (1) หอสมุดของท้องถิ่น และห้องสมุดเอกชน ทั้งที่อยู่ในและนอกสถานศึกษาขององค์กรเอกชนหรือของส่วนบุคคล
 - (2) สถาบันการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นในท้องถิ่น เช่น ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม หอศิลป์ พิพิธภัณฑ์เมือง พิพิธภัณฑ์ปลาน้ำจืด สวนสัตว์ สวนสมุนไพร สวนหิน สวนรุกชาติ ศูนย์วิทยาศาสตร์ ฯลฯ

(3) แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี เป็นสถานที่อันมีร่องรอยความเป็นมาในอดีต เช่น ซากปรักหักพังของชุมชนเก่า วัดเก่า ภาพเขียนสีผนังถ้ำ เครื่องปั้นดินเผา ฯลฯ

(4) สถานที่ราชการ ให้ประชาชนได้สามารถเรียนรู้และเข้าใจในภารกิจต่างๆ

(5) สถานประกอบการของเอกชน สามารถให้ผู้ที่ต้องการเรียนรู้เข้าไปเรียนรู้กิจกรรมต่างๆ ได้

(6) สถานที่สาธารณะ เช่น สวนสาธารณะ อนุสาวรีย์ สนามกีฬา วนอุทยาน ป่าชุมชน ค่ายลูกเสือ ฯลฯ

(7) แดนเคารพและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นสถานที่สร้างขึ้นให้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือจิตวิญญาณความเชื่อของแต่ละชุมชน

3) วัดวาอารามและสถานที่สำคัญทางศาสนา เช่น วัดของชุมชนชาวพุทธ โบสถ์ในชุมชนคริสต์ มัสยิดในชุมชนอิสลาม ฯลฯ

4) ภูมิปัญญาและแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น มีแหล่งภูมิปัญญาที่เป็นบุคคลหรือที่เรียนกันว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน (ตัวคน) และมีสถานที่ที่เก็บรวบรวมผลผลิตหรือผลงานอันเกิดจากการกระทำของภูมิปัญญาบุคคล

5) กิจกรรมในวิถีชีวิตและตามประเพณีท้องถิ่น มีการละเล่นและประเพณีวัฒนธรรมมากมายที่คนในแต่ละสังคมต้องเรียนรู้และถือปฏิบัติ ซึ่งมีความรู้และการปฏิบัติแตกต่างกันไป

6) วัตถุเครื่องมือเครื่องใช้ในท้องถิ่น อันเป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น

7) แหล่งท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน

8) แหล่งการเรียนรู้จากสื่อมวลชนและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ความเจริญก้าวหน้าด้านการสื่อสารและโทรคมนาคมในทุกท้องถิ่นสามารถมีสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งสามารถจัดได้ในสถาบันการศึกษาและธุรกิจ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2547 : 3-4) ได้จัดประเภทของแหล่งเรียนรู้ไว้ 2 แบบ ดังนี้

แบบที่ 1 จัดตามลักษณะของแหล่งเรียนรู้

1) แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่นักเรียนจะศึกษาหาความรู้ได้จากสิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ลำธาร กรวด หิน ดิน ทราย ชายทะเล ฯลฯ

2) แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างเพื่อสืบทอดศิลปวัฒนธรรมตลอดจนเทคโนโลยี และสิ่งอำนวยความสะดวกของมนุษย์ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑ์ หอสมุดประชาชน สถาบันทางการศึกษา สวนสาธารณะ ตลาด บ้านเรือนที่อยู่อาศัย สถานประกอบการ

3) บุคคล เป็นแหล่งเรียนรู้ที่จะถ่ายทอดความรู้ ความสามารถ คุณธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งด้านการประกอบอาชีพและการสืบสานวัฒนธรรม ตลอดจนนักคิดนักประดิษฐ์และผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในด้านต่างๆ

แบบที่ 2 จัดตามแหล่งที่ตั้งของแหล่งเรียนรู้

1) แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน เดิมจะมีแหล่งเรียนรู้ที่เป็นหลัก คือ ครู อาจารย์ ห้องเรียน ห้องสมุด ต่อมามีการพัฒนาเป็นห้องปฏิบัติการต่างๆ เช่น ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องจริยธรรม ห้องศิลปะ เป็นต้น ตลอดจนการใช้อาคารสถานที่บริเวณและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เช่น ห้องอาหาร สนาม ห้องน้ำ สวนดอกไม้ สวนสมุนไพร แหล่งน้ำในโรงเรียน ฯลฯ

2) แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ครอบคลุมทั้งด้านสถานที่และบุคคล ซึ่งอาจอยู่ในชุมชนใกล้เคียงโรงเรียนและชุมชนที่โรงเรียนพานักเรียนไปศึกษาหาความรู้เช่น แม่น้ำ ภูเขา ชายทะเล วัด ตลาด หอสมุดประชาชน สถานีตำรวจ สถานีอนามัย สวนสาธารณะ สวนสัตว์ ฟาร์ม สวนผัก สวนผลไม้ ฯลฯ

จากแนวความคิดจัดการแบ่งประเภทของแหล่งเรียนรู้ที่กล่าวมาข้างต้น อาจกล่าวสรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้มีประเภทใหญ่ๆ 2 ประเภท คือ 1) แหล่งเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ 2) แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น และในทั้ง 2 ประเภทนี้ก็แบ่งย่อยออกไปตามคุณลักษณะเด่นของตัวแหล่งเรียนรู้เอง เช่น แหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล แหล่งเรียนรู้ที่เป็นเอกสาร แหล่งเรียนรู้ที่เป็นวัตถุ สิ่งของ แหล่งเรียนรู้เทคโนโลยี หรือแหล่งเรียนรู้ที่เป็นกิจกรรม

1.5 ประโยชน์ของแหล่งเรียนรู้

อรทัย มูลคำและสุวิทย์ มูลคำ (2544: 171-172)และกรมวิชาการ (2545:6-7) ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับประโยชน์ของแหล่งเรียนรู้ ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1) ผู้เรียนได้ค้นคว้าหาคำตอบออกไปนอกสถานที่เรียนรู้สิ่งแปลกใหม่ น่าสนใจ ทำให้เกิดการอยากรู้อยากเห็น เกิดจินตนาการไม่ซ้ำซากจำเจมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับชุมชน ดังนั้นแหล่งเรียนรู้จึงกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของการคิด ได้แก่ การคิด ไตร่ตรอง การคิดสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ ตลอดจนสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียน

2) ผู้เรียนได้เรียนรู้จากของจริงได้เรียนรู้โดยใช้ประสาทสัมผัสครบถ้วนช่วยให้ผู้เรียน เข้าใจความคิดรวบยอดได้ง่ายขึ้น เร็วขึ้น ผู้เรียนมองเห็นสิ่งที่กำลังเรียนรู้ได้อย่างเป็นรูปธรรมและเป็น กระบวนการเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง สร้างสภาพแวดล้อมและประสบการณ์

3) ครู ผู้เรียน และแหล่งเรียนรู้ ต่างได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปด้วยกัน เกื้อหนุนกัน ผู้เรียนที่มีความสนใจและความสามารถในการเรียนรู้ที่ต่างกัน สามารถเรียนรู้ได้เท่าเทียมกัน

4) เป็นการบูรณาการสาระการเรียนรู้ต่างๆ ให้เชื่อมโยงกันโดยเชื่อมโยงทั้งสิ่งที่อยู่ ใกล้และไกลตัวของผู้เรียนให้เข้ามาสู่การเรียนการสอน

5) ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทักษะการค้นคว้า การใช้ การเลือก และการรู้เท่าทัน แหล่งข้อมูลต่างๆ

6) บุคลากรในสถานศึกษา บุคลากรในชุมชน และในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริงก่อเกิดสัมพันธภาพความร่วมมือและความภาคภูมิใจทั้งสถานศึกษา และชุมชน

1.6 แนวทางของประเทศไทยในการส่งเสริมการจัดการแหล่งเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 25 กำหนดให้รัฐต้องส่งเสริมและ จัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบได้แก่ ห้องสมุดประชาชน อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และอื่นๆ อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2552) เพื่อสนับสนุนให้ประชาชนสามารถเรียนรู้ได้ตามอัธยาศัยศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ให้ประชาชนทั่วไป ได้รับการศึกษาและเพิ่มเติมความรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงชีวิตให้มี คุณภาพที่ดีขึ้น

ปัจจุบันมีหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่ดำเนินการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สำหรับภาครัฐหน่วยงานหลักๆ ที่ดำเนินการในการส่งเสริมการจัดการแหล่งเรียนรู้ ซึ่งจะกล่าวถึงในเอกสารนี้ ได้แก่

1) กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักบริการงานการศึกษานอกโรงเรียน 2) กรุงเทพมหานครโดยสำนัก

วัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยว และ 3) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งผลการดำเนินงานสำคัญของหน่วยงานดังกล่าวมีดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2551:9-19)

1. กระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการโดยสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน มีหน้าที่รับผิดชอบแหล่งเรียนรู้ประเภทห้องสมุดประชาชน และศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ห้องสมุดประชาชน

ห้องสมุดประชาชนมี 5 ประเภท ได้แก่ 1) ห้องสมุดประชาชนจังหวัด 2) ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” 3) หอสมุดรัชมังคลาภิเษกวงไกลกังวล 4) ห้องสมุดประชาชนอำเภอ และ 5) ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ซึ่งห้องสมุดประชาชนแต่ละประเภทมีความหมายและบทบาทหน้าที่ ดังนี้

ห้องสมุดประชาชนจังหวัด

ห้องสมุดประชาชนจังหวัด หมายถึง สถานที่ให้บริการข้อมูลข่าวสารและจัดการเรียนการสอนด้วยสื่อต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อสิ่งพิมพ์ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง อยู่ในความควบคุมดูแลของฝ่ายสถานศึกษา ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด จัดตั้งขึ้นเพื่อให้ประชาชนในเขตอำเภอเมืองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัด มีแหล่งข่าวสารข้อมูลและสื่อความรู้ต่างๆ เพื่อศึกษาค้นคว้า โดยมีคณะกรรมการห้องสมุดเป็นผู้บริหารงานและมีเจ้าหน้าที่ห้องสมุดหรือบรรณารักษ์เป็นผู้ให้บริการและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนมีนโยบายให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารงานมากขึ้นเพื่อให้ตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี”

ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” เป็นห้องสมุดประชาชนจังหวัดหรือห้องสมุดประชาชนอำเภอ ที่กระทรวงศึกษาธิการได้รับมติจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2543 ให้จัดสร้างเนื่องในวโรกาสสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าสุทิดาฯสยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุ 36 พรรษาเพื่อเป็นแหล่งสรรพความรู้ต่างๆ ที่สมบูรณ์ของประชาชนในท้องถิ่นรวมทั้งเป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสารชุมชน ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน ศูนย์กลางการจัดกิจกรรมของชุมชนและเป็นแหล่งพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน

หอสมุดรัชมังคลาภิเษกวงไกลกังวล

หอสมุดรัชมังคลาภิเษกวังไกลกังวล จัดตั้งขึ้นเพื่อสนองพระราชดำริของ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าสุทนต์มณี ในรัชสมัยวันรัชมังคลาภิเษก ทำพิธีเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2539

ห้องสมุดประชาชนอำเภอ

ห้องสมุดประชาชนอำเภอ หมายถึง สถานที่ให้บริการข้อมูล ข่าวสาร และ จัดการเรียนการสอนด้วยสื่อต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อสิ่งพิมพ์ซึ่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอแต่ละแห่ง อยู่ใน ความควบคุมดูแลของศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียน อำเภอจัดตั้งขึ้นเพื่อให้ประชาชนในเขตอำเภอ ได้รับข่าวสารข้อมูล ศึกษาค้นคว้าหาความรู้จากหนังสือและสื่อความรู้ต่างๆ เป็นการปลูกฝังนิสัยรักการ อ่าน และเป็นที่เผยแพร่วัฒนธรรมและความบันเทิงสำหรับประชาชน สำหรับการจัดสร้างห้องสมุด ประชาชนอำเภอส่วนใหญ่ได้รับความร่วมมือจากชุมชนบริจาคที่ดิน เงิน วัสดุ ครุภัณฑ์สมทบกับ งบประมาณขอราชการ

ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่

ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ ได้แก่ รถห้องสมุด และเรือห้องสมุด ศูนย์การ เรียนเคลื่อนที่ เป็นแหล่งความรู้ภูมิทัศน์หนึ่งที่สามารถรุกเข้าถึงตัวผู้ใช้บริการได้เป็นอย่างดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถให้บริการกับนักเรียน นักศึกษา เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ ริมน้ำโดยนำสื่อต่างๆ ไว้บริการกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น หนังสือ คอมพิวเตอร์ ของเล่นเด็ก นิทรรศการ

ปัจจุบันห้องสมุดประชาชนมีทั้งสิ้น 848 แห่ง ทั่วประเทศ แบ่งเป็น ห้องสมุดประชาชนจังหวัด จำนวน 72 แห่ง ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” จำนวน 76 แห่ง หอสมุดรัชมังคลาภิเษกวังไกลกังวลห้องสมุดประชาชนอำเภอ จำนวน 699 แห่ง และรถห้องสมุด/เรือ ห้องสมุด

ศูนย์การเรียนเคลื่อนที่

1.2 ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา

เป็นการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในรูปแบบวิทยาศาสตร์ เพื่อเป็นการพัฒนาคนให้ มีความรู้ความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จึงได้จัดแหล่งความรู้ที่ สำคัญในการจัดการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้กับประชาชน ทั้งในระบบโรงเรียนและ นอกกระบบโรงเรียน ปัจจุบันมีทั้งสิ้น 15 แห่ง ได้แก่ ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาเอกมัย ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อศึกษารังสิต และศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาจังหวัด 13 แห่ง ได้แก่

จังหวัดปทุมธานี ตรัง ยะลา นครราชสีมา ขอนแก่น และอุบลราชธานี รวมทั้งมีการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน วิจัยเพื่อการศึกษาและโทรทัศน์เพื่อการศึกษาตัวอย่าง เช่น

ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาอุบลราชธานี

ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาอุบลราชธานี จัดตั้งขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2537 ที่เห็นชอบให้จัดตั้งศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาจังหวัดในทุกเขตการศึกษา เขตการศึกษา เขตการศึกษาละ 1 แห่ง ตามที่กระทรวงศึกษาธิการเสนอ กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศจัดตั้งศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาอุบลราชธานี เป็นสถานศึกษาสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียนในวันที่ 27 มิถุนายน 2540 กรมการศึกษานอกโรงเรียนโดย ดร.รุ่ง แก้วแดง อธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียนอนุมัติการก่อสร้างศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาอุบลราชธานี โดยการประสานงานและนำเสนอข้อมูลประกอบการพิจารณาของนายสงัด สันตะพันธ์ ผู้อำนวยการศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ศนอ.) โดยก่อสร้างในเนื้อที่ 23 ไร่ 2 งาน ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ติดกับถนนชยางกูร อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ในวันที่ 24 พฤษภาคม 2539 ได้จัดให้มีพิธีวางศิลาฤกษ์การก่อสร้างอาคารในวันที่ 28 กันยายน 2539 ได้จัดให้มีพิธีเปิดให้บริการอย่างเป็นทางการโดยมีนายชุมพล ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นประธานในพิธีเปิดในวันที่ 30 มกราคม 2541

วิสัยทัศน์

ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาอุบลราชธานีเป็นสถานศึกษาชั้นนำในการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างระบบคิดปลูกจิตวิทยาศาสตร์ มีนวัตกรรมหลากหลาย ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายสู่สังคมฐานความรู้วิทยาศาสตร์

พันธกิจ

1. จัดและส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้มี

คุณภาพ

2. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษานอกระบบ

และการศึกษาตามอัธยาศัย

3. ส่งเสริมชุมชนให้พัฒนากระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ยั่งยืน

4. พัฒนาและส่งเสริมการนำวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีการศึกษา และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพต่อการศึกษาลดชีวิต

5. พัฒนาระบบการบริหารจัดการเพื่อให้สามารถดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาสมุทรสาคร

ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาสมุทรสาครก่อตั้งขึ้นโดยคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2537 ให้จัดตั้งศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาจังหวัดขึ้นให้ครบทุกจังหวัดทั่วประเทศ โดยในระยะแรกให้จัดตั้งขึ้นเขตการศึกษาละ 1 จังหวัด ในเขตการศึกษา 1 เดิม กระทรวงการศึกษาธิการได้ประกาศจัดตั้งศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาสมุทรสาคร เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2540 สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียนกระทรวงการศึกษาธิการ โดยบริษัทสารินพรอพเพอร์ตี้ จำกัด ได้บริจาคที่ดินในโครงการสารินซิตี ตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 18 ไร่ 36.7 ตารางวา ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของโครงการ มีอาคารเดี่ยว เป็นอาคารสำนักงาน ขนาด 33.00 ม. X 14.00 ม. สูง 6.5 ม. ขนาดสองชั้นพร้อมลาดฟ้าบางส่วนเป็นหลังคาโค้ง

บทบาทหน้าที่

1. จัดและให้บริการการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม แก่ นักเรียน นักศึกษา ทั้งในระบบโรงเรียน นอกระบบโรงเรียน และประชาชนในพื้นที่ที่รับผิดชอบ
2. ศึกษาค้นคว้าวิจัย และพัฒนารูปแบบกิจกรรม หลักสูตร สื่อ และกระบวนการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม อาทิ ธรรมชาติวิทยา เทคโนโลยีที่เหมาะสมดาราศาสตร์
3. เผยแพร่และบริการรูปแบบกิจกรรม หลักสูตร สื่อ และกระบวนการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม
4. พัฒนา ครู อาจารย์ วิทยากร และบุคลากรทางการศึกษาทางการศึกษา ผู้รับผิดชอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม
5. ส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานร่วมกับภาคีเครือข่าย ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม
6. ปฏิบัติงานอื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

2. กรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานครโดยสำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว มีหน้าที่รับผิดชอบการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดบริการห้องสมุดประชาชน โดยมีนโยบายในการพัฒนาห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร ให้มีความทันสมัยมีการบริการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารและสร้างเครือข่ายห้องสมุดเพื่อเชื่อมโยงความรู้เพิ่มจำนวนห้องสมุดให้ครบทุกเขตในกรุงเทพมหานคร ส่งเสริมให้ประชาชนมีนิสัยรักการอ่านและศึกษาค้นคว้า รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่หลากหลายรูปแบบ นอกจากนี้ยังส่งเสริมและสนับสนุนการให้บริการ และจัดกิจกรรมทั้งด้านดนตรี กีฬา พัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปะและวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนกรุงเทพมหานคร ได้แบ่งประเภทของห้องสมุดประชาชน ออกเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

- 1) ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานครที่มีลักษณะเป็นอาคาร
- 2) ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่
- 3) บ้านหนังสือซึ่งเป็นห้องสมุดขนาดเล็กที่ดัดแปลงจากตู้คอนเทนเนอร์จัดทำเป็นห้องสมุดและให้มีลักษณะคล้ายบ้านนำไปตั้งไว้ในชุมชนต่างๆ ในเขต

เพื่อให้การดำเนินงานตามกลยุทธ์การสร้างโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้อย่างมีคุณภาพมาตรฐานสำหรับคนทุกวัย กรุงเทพมหานครจึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาในแผนบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2548 – 2551 ที่มุ่งเน้นประเด็นสำคัญ คือ เน้นการจัดการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยให้กระจายครอบคลุมพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร และสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชุมชนรวมถึงภาคเอกชน เพื่อให้ประชาชนได้รับความรู้ที่สามารถนำมาใช้ประกอบอาชีพ ได้ตรงตามความต้องการของตลาดแรงงานในชุมชน โดยจัดให้มีการเพิ่มแหล่งเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเองสำหรับเด็ก เยาวชน ประชาชน และผู้ด้อยโอกาส ดังนี้

- 1) พัฒนาและส่งเสริมสถานศึกษาให้เป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มแหล่งเรียนรู้ในชุมชน
- 2) จัดกิจกรรมกีฬา นันทนาการ แหล่งเรียนรู้ และกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองให้กับประชาชนกลุ่มเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีและสร้างทางเลือกใหม่ของการใช้ชีวิตวันหยุด
- 3) ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนให้มีพัฒนาการที่ดี มีแหล่งเรียนรู้ และกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง

- 4) สร้างแหล่งกำเนิดและรวบรวมงานศิลปวัฒนธรรมเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ การท่องเที่ยว และผลักดันให้กรุงเทพฯ เป็นเมืองแห่งศิลปวัฒนธรรม
- 5) สร้างเครือข่ายด้านศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งการแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมระดับท้องถิ่นและต่างประเทศ
- 6) เสริมสร้างจิตสำนึกและการตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี และประวัติศาสตร์
- 7) อนุรักษ์อาคารเก่าที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งบำรุงรักษาโบราณสถานที่อยู่ในความรับผิดชอบให้มีความสมบูรณ์
- 8) ส่งเสริมสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีคุณค่า เพื่อรักษาระบบนิเวศน์และส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่ดี

3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นดำเนินการส่งเสริมการจัดการแหล่งเรียนรู้ โดยกำหนดในแผนพัฒนาการศึกษาท้องถิ่นระยะ 3 ปี (พ.ศ. 2549 - 2551) สอดคล้องกับแผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548 - 2551 ของรัฐบาลที่แถลงต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2548 ด้านการพัฒนาคนและสังคมที่มีคุณภาพว่าจะเร่งสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณภาพการศึกษาวิจัยและนวัตกรรมใหม่ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้แบบบูรณาการทั้งในและนอกระบบ ส่งเสริมนิสัยรักการอ่านตั้งแต่เด็กจนตลอดชีวิต และสร้างแหล่งบริการองค์ความรู้สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นทั่วประเทศ รวมทั้งส่งเสริมกิจกรรมทางสังคม ศาสนา วัฒนธรรม การกีฬา และนันทนาการแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นมีพันธกิจที่เกี่ยวข้องกับแหล่งเรียนรู้ ได้แก่

พันธกิจที่ 5 ด้านการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย

กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ให้มีการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ สื่อ และเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดย

- 1) เร่งรัดพัฒนาแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ทั่วถึง ดังนี้
 - 1.1) เพิ่มแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพและหลากหลาย
 - 1.2) พัฒนาและจัดตั้งแหล่งเรียนรู้เพิ่มเติม
 - 1.3) สร้างคาราวานการเรียนรู้

- 1.4) สนับสนุนให้มีการบูรณะและพัฒนาศาสนสถาน ให้เป็นศูนย์เครือข่าย
การศึกษา
- 2) ให้มีการจัดแหล่งเรียนรู้ในชุมชนทุกรูปแบบ ดังนี้
- 2.1) จัดทำทะเบียนแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 2.2) ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่อย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง
 - 2.3) ติดตามประเมินผลและปรับปรุงพัฒนา
- 3) จัดหลักสูตรการศึกษานอกระบบที่สอดคล้องและสามารถเทียบโอนผลการ
เรียนรู้ได้
- 3.1) ให้มีแหล่งเรียนรู้ สื่อ และเทคโนโลยีที่ทันสมัยให้ประชาชนได้รับรู้
ข่าวสาร
- 3.2) จัดตั้งศูนย์และห้องสมุด ICT ทั้งในระดับสถานศึกษาและตามแหล่ง
เรียนรู้อื่นๆ
- 3.3) จัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารในชุมชน
- พันธกิจที่ 7 ด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม จารีต ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น
กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ให้มีการบำรุงรักษา ส่งเสริม และอนุรักษ์สถาบัน ศาสนา
ศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดสังคมภูมิปัญญาแห่งการเรียนรู้และ
สังคมที่เอื้ออาทรต่อกัน สืบทอดวัฒนธรรม ความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ความเป็นไทย และวิถีชีวิตของ
ท้องถิ่น ดังนี้
- 1) ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดสังคมภูมิปัญญาแห่งการเรียนรู้
 - 1.1) จัดทำโครงการวันสำคัญของชาติและศาสนา
 - 1.2) จัดทำโครงการทางวัฒนธรรมและประเพณีของชาติและท้องถิ่น
 - 1.3) จัดทำโครงการอบรมสัมมนาทางศาสนาและวัฒนธรรม
 - 2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ทางศาสนา ศิลปะ
วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 2.1) พัฒนาแหล่งเรียนรู้ องค์กรความรู้ และการแลกเปลี่ยนทางศิลปวัฒนธรรม
 - 2.2) จัดตั้งศูนย์ภูมิปัญญา
 - 2.3) จัดกิจกรรมลานศิลปะ วัฒนธรรม
 - 2.4) ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งศูนย์ศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

- 2.5) จัดการวานภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างสรรค์สังคม
- 2.6) จัดกิจกรรมส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 2.7) พัฒนาและสร้างสรรค์งานศิลปะระดับท้องถิ่นสู่ระดับชาติและนานาชาติ
- 2.8) เสริมสร้างกิจกรรมสถาบันครอบครัว ชุมชน ด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม
- 2.9) จัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมและพิพิธภัณฑ์เมือง

1.7 การพัฒนาและจัดตั้งแหล่งเรียนรู้

หน่วยงานภาครัฐที่ดำเนินการในการส่งเสริมการจัดการแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ 1) กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน 2) กรุงเทพมหานคร โดยสำนักวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยว และ 3) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งได้กล่าวถึงในแนวทางของประเทศไทยในการส่งเสริมการจัดการแหล่งเรียนรู้ มีแนวทางการพัฒนาและจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ในความรับผิดชอบของหน่วย ดังนี้

1. กระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนได้ดำเนินการพัฒนาและจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ประเภทห้องสมุดประชาชน และศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา โดยมีรายละเอียดดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2551 : 20-62)

1.1 ห้องสมุดประชาชน

กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายที่จะผลักดันให้ห้องสมุดประชาชนทั่วประเทศปรับเปลี่ยนบทบาทของตนให้มีบริการที่หลากหลายเพิ่มขึ้น เพื่อตอบสนองการเรียนรู้ตามอัธยาศัยของประชาชนทุกคน โดยจัดให้มีสื่ออิเล็กทรอนิกส์ การบริการอินเทอร์เน็ต ฝึกอบรมคอมพิวเตอร์ กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ปรับปรุงอาคารสถานที่ให้สวยงาม ร่มรื่น สะดวกสบาย รวมทั้งกิจกรรมอื่นๆ ที่สามารถเชิญชวนให้ประชาชนเข้าไปใช้ห้องสมุดให้มากกว่าที่เป็นอยู่โดยปัจจุบัน โดยสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน ได้ให้บริการการเรียนรู้ตามอัธยาศัยในรูปแบบกิจกรรม รายการวิทยุเพื่อการศึกษา รายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา การให้บริการห้องสมุดประชาชน มีการดำเนินการ ดังนี้

- 1) รวบรวมแหล่งเรียนรู้ในระบบและตามอัธยาศัย
- 2) เน้นการให้ความสำคัญกับห้องสมุดเคลื่อนที่
- 3) พัฒนาห้องสมุดประชาชนให้เป็น “ห้องสมุดชีวิต” โดยดำเนินการ ดังนี้
- 4) พัฒนาระบบการให้บริการที่ทันสมัย สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชน

ในท้องถิ่น

- 5) ปรับแต่งสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกให้สวยงาม สะอาดตา
- 6) พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้และจัดหาสื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการ
- 7) ปรับปรุงรูปแบบการให้บริการในทุกด้าน โดยเฉพาะการให้บริการด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ และพัฒนาสื่อทันสมัย
- 8) จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ตามอัธยาศัย

1.2 ดำเนินการสรรหาและคัดเลือกแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตต้นแบบ 4

ภูมิภาค

แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามมาตรา 25 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬาและนันทนาการ และแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่พัฒนาให้เป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับการเรียนรู้ของผู้เรียนในระบบ ผู้เรียนนอกระบบ และผู้เรียนตามอัธยาศัย เพื่อประกาศยกย่องให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตต้นแบบ สำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงวิธีการบริหารจัดการให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป็นต้นแบบสำหรับนำไปปรับเป็นประยุกต์ใช้ กับแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในภูมิภาคต่างๆ อย่างกว้างขวาง

2. กรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานครได้ดำเนินการพัฒนาและจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ เพื่อสนับสนุนแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ประชาชน ดังนี้

2.1 ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร

อยู่ในความรับผิดชอบของกลุ่มงานพัฒนาห้องสมุดประชาชน กองนันทนาการ สำนักวัฒนธรรมกีฬา และการท่องเที่ยว ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร มีการดำเนินการดังนี้

- 1) กรุงเทพมหานครได้ดำเนินการจัดตั้งห้องสมุดประชาชนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง
- 2) กรุงเทพมหานครได้ปรับโฉมห้องสมุดประชาชนใหม่เป็น “ห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้” (Discovery learning library) เป็นห้องสมุดภาพลักษณ์ใหม่ภายใต้นโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการศึกษา

2.2 พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร

อยู่ในความรับผิดชอบของกลุ่มงานพิพิธภัณฑสถาน หอศิลป์ และประติมากรรม กองวัฒนธรรม สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว เป็นศูนย์บริการที่จัดตั้งขึ้นใหม่ ภายใต้นโยบายของกรุงเทพมหานครในการที่พัฒนาให้เป็นมหานครแห่งวัฒนธรรม พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกรุงเทพมหานครเริ่มจัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2547 จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ เขตบางรัก เขตสัมพันธวงศ์ เขตบางกอกน้อย และเขตบางขุนเทียน และในปี 2548 ได้มีการจัดสร้างเพิ่มขึ้นอีก 23 แห่ง รวมเป็นจำนวน 27 แห่ง ทั้งนี้ กรุงเทพมหานครมีเป้าหมายที่จะเปิดพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกรุงเทพมหานครให้ครบ 50 เขตในปี 2550 และยังมีโครงการพิพิธภัณฑสถานเมืองของกรุงเทพมหานคร หรือ city museum เพื่อเป็นศูนย์รวบรวมประวัติศาสตร์ความเป็นมาของกรุงเทพมหานคร โดยพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร มีการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนในโอกาสต่างๆ เช่น จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จัดงานเทศกาลตามประเพณี

2.3 พิพิธภัณฑสถานเด็กกรุงเทพมหานคร

เป็นพิพิธภัณฑสถานเด็กแห่งแรกของประเทศไทยและในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จัดตั้งขึ้นตามพระราชปรารภของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ที่ทรงปรารถนาให้เด็กไทยได้รับโอกาสในการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง ซึ่งคณะกรรมการกรุงเทพมหานคร ได้สนองพระราชปรารภโดยจัดพื้นที่ส่วนหนึ่งของสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์มอบให้เป็นสถานที่ก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑสถานเด็ก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดบริการการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพอย่างเต็มที่

2.4 หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร

โครงการนี้เกิดขึ้นจากการเรียกร้องของกลุ่มศิลปินร่วมสมัยและคนในแวดวงศิลปะ เพื่อผลักดันให้กรุงเทพมหานครเป็นเมืองแห่งศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริมและสนับสนุนงานด้านศิลปวัฒนธรรมและมุ่งเน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทย ด้านการบริหารหอศิลป์วัฒนธรรม บริหารจัดการในรูปแบบมูลนิธิ โดยหอศิลป์จะรวบรวมศิลปะหลายแขนงเพื่อให้ประชาชนเข้าชมโดยผู้ว่ากรุงเทพมหานครจะให้สิทธิครอบครอง และใช้ประโยชน์ในพื้นที่หอศิลป์แก่มูลนิธิที่จัดตั้งขึ้นมา เพื่อให้การบริการงานมีความคล่องตัว และไม่ติดกับการบริหารตามระบบราชการ

2.5 ศูนย์การเรียนรู้

กรุงเทพมหานครได้ดำเนินการตามแนวพระราชดำริ สร้างศูนย์การเรียนรู้ ธรรมชาติป่าชายเลนบางขุนเทียนโดยนำต้นแบบมาจากศูนย์ศึกษาพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริเขาหินซ้อนและสถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล มหาวิทยาลัยบูรพา โดยมอบหมายให้สำนักสิ่งแวดล้อมร่วมกับสำนักงานเขตบางขุนเทียนทำการศึกษาเพื่อหาพื้นที่ในการจัดสร้างศูนย์การเรียนรู้ธรรมชาติป่าชาย

เลน โดยจะมีอาคารศูนย์ข้อมูลสำหรับให้ข้อมูลต่างๆ แก่ผู้เข้าชม เช่น ข้อมูลพันธุ์พืช ข้อมูลพันธุ์สัตว์ สภาพพื้นที่ และความรู้อื่นๆ รวมทั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ภายนอกตัวอาคารจะจัดให้มีความรู้คู่ธรรมชาติ ในลักษณะเดินชม หรือสร้างเป็นเส้นทางจักรยาน ซึ่งเป็นไปตามสภาพพื้นที่

3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นมีภารกิจในการพัฒนา และส่งเสริมการบริการ จัดการศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและโรงเรียนในสังกัด ให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้ตาม หลักการและความมุ่งหมายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 รวมทั้งส่งเสริมสถาบันการศึกษาให้มีคุณภาพสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา ของชาติ และมาตรฐานการศึกษาท้องถิ่นที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมี การพัฒนาและดำเนินการเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ดังนี้

1) ดำเนินการพัฒนามาตรฐานการจัดการศึกษามาตรฐานการดำเนินงาน และ ส่งเสริมให้สถานศึกษาสังกัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ เป็นเครือข่าย และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการ บริหารจัดการระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกัน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความพึงพอใจแก่ ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคม

2) ดำเนินการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศึกษาโดย

2.1) จัดสรรเงินอุดหนุนเพื่อส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่โรงเรียน

2.2) จัดสรรค่าปรับปรุงซ่อมแซมสนามกีฬาที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับ ถ่านโอนมาจากการกีฬาแห่งประเทศไทย

2.3) เสริมสร้างสันติสุขในเขตพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยดำเนิน โครงการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการแข่งขันกีฬาเยาวชนหมู่บ้าน/ชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และดำเนินโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

1.8 ปัญหาและอุปสรรคของการจัดการแหล่งเรียนรู้ในประเทศไทย

ทุกหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบการจัดการแหล่งเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ มีการ ปฏิบัติงานที่กำหนดไว้ในนโยบายและแผนต่างๆ แม้ผลการดำเนินงานจะบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

แต่การจัดการแหล่งเรียนรู้ของหน่วยงานต่างๆ ก็ยังไม่ได้ผลเท่าที่ควรที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจาก (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2551: 79)

- 1) หน่วยงานต่างๆ ไม่มีการนำแผนหรือนโยบายลงไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง
- 2) การปฏิบัติงานของแต่ละหน่วยงานขาดการประสานเชื่อมโยงกัน
- 3) ระบบการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร
- 4) ขาดงบประมาณในการสนับสนุนแหล่งเรียนรู้เดิมให้มีการพัฒนายิ่งขึ้น พร้อมทั้งเพิ่มจำนวนแหล่งเรียนรู้โดยการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ใหม่ๆ ให้กระจายทุกชุมชนทุกพื้นที่ทั่วประเทศ
- 5) ขาดการสร้างและขยายเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ประเภทต่างๆ เพื่อให้มีการปฏิบัติงานร่วมกัน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีการจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างหน่วยงาน
- 6) ขาดการส่งเสริมสนับสนุนบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุด รวมทั้งบุคลากรที่ดูแลหรือรับผิดชอบแหล่งเรียนรู้ให้มีการพัฒนาความรู้ ความสามารถและมีความก้าวหน้าในอาชีพและมีขวัญกำลังใจ
- 7) ขาดการประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นและจูงใจให้ประชาชนเห็นคุณค่าและประโยชน์ของแหล่งเรียนรู้ และเข้ามาใช้บริการแหล่งเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น

1.9 รูปแบบของการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้

การออกแบบกิจกรรมในแหล่งเรียนรู้หรือการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น ผู้ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้จึงต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบของกิจกรรมและกลุ่มเป้าหมายที่จะทำกิจกรรมหรือใช้กิจกรรมตลอดจนวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ เพราะกิจกรรมการเรียนรู้จะเป็นสิ่งจูงใจให้ผู้เรียนได้ทดลองปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้หรือจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้ ดังนั้นการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้จึงควรมีรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อสร้างความสนใจ ไม่เกิดความเบื่อหน่ายและทำให้อยากรู้ อยากลอง โดยมีรูปแบบที่สำคัญ ดังนี้

- 1) กิจกรรมการเรียนรู้ที่ออกแบบเป็นแบบถูกผิด เป็นกิจกรรมที่ออกเป็นแบบฝึกที่ใช้ประโยคบอกเล่าที่ให้ผู้เรียนอ่านแล้วเลือกใส่เครื่องหมายถูกหรือผิดตามดุลยพินิจของผู้เรียน
- 2) กิจกรรมการเรียนรู้ที่ออกแบบเป็นแบบจับคู่ เป็นแบบฝึกที่ประกอบด้วยคำถามหรือตัวปัญหาเป็นตัวยืนไว้ในสมุดข่อยมือ โดยมีที่ว่างไว้หน้าข้อเพื่อให้ผู้เรียนเลือกคำตอบที่กำหนดไว้ในสมุดข่อยมือมาจับคู่กับคำถามให้สอดคล้องกันโดยใช้หมายเลขหรือรหัสคำตอบไปไว้หน้าข้อคำถามหรือจะโยงเส้นก็ได้

3) กิจกรรมการเรียนรู้ที่ออกแบบเป็นแบบเติมคำหรือเติมข้อความ เป็นกิจกรรมที่ออกแบบเป็นแบบฝึกที่มีข้อความไว้ให้แต่จะเว้นช่องว่างให้ผู้เรียนเติมคำหรือข้อความที่ขาดหายไป ซึ่งคำหรือข้อความที่นำมาเติมอาจให้เติมอย่างอิสระหรือกำหนดตัวเลือกให้เติมก็ได้

4) กิจกรรมการเรียนรู้ที่ออกแบบเป็นกิจกรรมที่มีตัวเลือกแบบหลายตัวเลือก เป็นแบบเชิงทดสอบโดยจะมี 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นคำถามที่จะต้องเป็นประโยคคำถามที่สมบูรณ์ ชัดเจน ไม่คลุมเครือ ส่วนที่ 2 เป็นตัวเลือก คือ คำตอบซึ่งอาจมี 3-5 ตัวเลือกก็ได้ตัวเลือกทั้งหมดจะมีตัวเลือกที่ถูกที่สุดเพียงตัวเลือกเดียวส่วนที่เหลือเป็นตัวลวง

5) กิจกรรมการเรียนรู้ที่ออกแบบเป็นแบบอัตนัย คือ ความเรียงเป็นแบบฝึกที่มีตัวคำถาม ผู้เรียนต้องเขียนบรรยายตอบอย่างเสรีตามความรู้ความสามารถโดยไม่จำกัดคำตอบแต่จำกัดในเรื่องเวลาอาจใช้รูปแบบของคำถามต่างๆ ไปหรือเป็นคำสั่งให้เขียนเรื่องราวต่างๆ ก็ได้

6) กิจกรรมการเรียนรู้ที่ออกแบบเป็นการจดบันทึก คือ ต้องการให้ผู้เรียนรู้จักการจดบันทึก การเขียนเรื่องราวต่างๆ ตามสิ่งที่ได้เห็นหรือได้ฟังจากผู้รู้ในแหล่งเรียนรู้ตามความรู้ความเข้าใจของตนเองโดยผู้ออกแบบกิจกรรมอาจมีคำสั่งที่ให้ผู้เรียนเขียนเรื่องราวที่ได้เห็นได้ฟังตามความสนใจของตนเอง โดยผู้ออกแบบกิจกรรมอาจมีคำสั่งที่ให้ผู้เรียนเขียนเรื่องราวที่ได้เห็นได้ฟังตามความสนใจของตนเองการจดบันทึกเรื่องราวต่างๆ จะเป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าหาบทวน และศึกษาเพิ่มเติมได้ นอกจากนี้การบันทึกโดยการวาดภาพก็ยังเป็นกิจกรรมการเรียนรู้อีกรูปแบบหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนระลึกหรือนึกถึงรายละเอียดต่างๆ ที่ได้เห็นหรือฟังด้วย

7) กิจกรรมที่ออกแบบเป็นลักษณะเกมส์ เป็นกิจกรรมการเรียนรู้อีกรูปแบบหนึ่งที่ผู้เรียนส่วนใหญ่ชอบเพราะจะมีความสนุกสนานไม่น่าเบื่อ ซึ่งผู้ออกแบบเกมส์ต้องนำเอาองค์ความรู้ของแหล่งเรียนรู้นั้น แล้วนำมาประยุกต์และออกแบบเป็นเกมส์ เช่น ตัวอย่างเกมส์ปริศนาอักษรไขว้ เกมส์จับผิดภาพ ฯลฯ ซึ่งการออกแบบเป็นเกมส์นั้นต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่างๆ ของแหล่งเรียนรู้ตลอดจนการเรียนรู้วิธีการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นเกมส์ เวลา วัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ เป็นต้น เป็นสิ่งที่ผู้สอนต้องมีการศึกษารายละเอียดต่างๆ เพื่อความเข้าใจกระบวนการต่อไป

ขั้นตอนและหลักในการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้

1. ศึกษารวบรวมรายละเอียดต่างๆ ขององค์ความรู้ในแหล่งเรียนรู้ตลอดจนวิธีการและแนวคิดที่เกี่ยวกับการนำเสนอความรู้ของแหล่งเรียนรู้หรือจากผู้รู้ในแหล่งเรียนรู้โดยการถอดองค์ความรู้จากผู้รู้และวิเคราะห์องค์ความรู้ของแหล่งเรียนรู้

2. ศึกษาแหล่งทางการเรียนรู้ของแหล่งเรียนรู้หรือจุดชมต่างๆ ของแหล่งเรียนรู้ตลอดจน อาณาเขตพื้นที่ของแหล่งเรียนรู้

3. ศึกษารายละเอียดสาระการเรียนรู้ในหลักสูตรเพื่อวิเคราะห์สาระการเรียนรู้และมาตรฐาน การเรียนรู้ในหลักสูตรเพื่อเปรียบเทียบกับองค์ความรู้ของแหล่งเรียนรู้

4. ศึกษาวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายเพื่อออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักจิตวิทยาพัฒนาการและลำดับขั้นตอนของการเรียนรู้ของผู้เรียน กิจกรรมการเรียนรู้ควรเป็นกิจกรรมที่น่าสนใจ และจูงใจผู้เรียนและมีหลากหลายรูปแบบ

5. กำหนดจุดประสงค์ของการเรียนรู้และออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายของการเรียนรู้และวิธีการนำเสนอ

6. ผู้สอนและผู้เรียนควรมีโอกาสวางแผนร่วมกันในการออกแบบกิจกรรมสำหรับเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้

7. กิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้จะต้องไม่ไปทำลายกฎระเบียบหรือข้อบังคับของแหล่งเรียนรู้

8. กิจกรรมการเรียนรู้ควรมีการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญและความถูกต้องของเจ้าหน้าที่ของแหล่งเรียนรู้

9. ควรมีการนำกิจกรรมที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้และควรเป็นกิจกรรมที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาเพื่อความเหมาะสมกับการเรียนรู้ จากการวิจัยและพัฒนาการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทั้ง 9 รูปแบบ ในระดับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 90 แห่งทั่วประเทศ ของภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2548 ผลปรากฏว่าผลจากการใช้รูปแบบการเรียนรู้ประเมินโดยใช้แบบทดสอบเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ก่อนเรียนและหลังเรียนทุกรูปแบบการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนทั้ง 90 โรงเรียน มีผลการเรียนในภาพรวมหลังเรียนสูงขึ้นทุกรูปแบบเกิดผลประทบต่อการปฏิบัติงานของครูผู้สอนที่ดำเนินการวิจัยและพัฒนา กับเพื่อนร่วมงานโรงเรียน และชุมชนในด้านดี คือ ครูผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างถูกต้องตามหลักการสำคัญของรูปแบบการเรียนรู้แต่ละรูปแบบมีการเผยแพร่ไปสู่ครูท่านอื่นๆ ในโรงเรียนเดียวกันเกิดการขยายผลการใช้รูปแบบการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยเหลือกันและกันอย่างเป็นกัลยาณมิตรโรงเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และโครงการนี้ยังสามารถสร้างนักวิจัยหน้าใหม่ให้เกิดขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก

สำหรับรูปแบบการเรียนรู้ทั้ง 9 ประกอบด้วย

1. รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบการพัฒนากระบวนการคิดด้วยการใช้
คำถาม

2. รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบการพัฒนากระบวนการคิดแบบ
วิทยาศาสตร์ : กระบวนการแก้ปัญหา

3. รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบการพัฒนากระบวนการคิดแบบ
วิทยาศาสตร์ : แบบเน้นปัญหาเป็นฐาน

4. รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบสร้างองค์ความรู้

5. รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

6. รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบโครงงาน

7. รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบประสบการณ์และที่เน้นการปฏิบัติ

8. รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการสู่ปัญหา

9. รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ระบบนิเวศในนาข้าวและแปลง

ผัก

ลักษณะของพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติของประเทศไทย

1. เป็นพิพิธภัณฑ์ชั้นนำที่ทันสมัย

2. มีแนวคิดในการนำเสนอที่ใช้แนวคิดเชิง Thematic approach คือ การ
นำเสนอแก่นเรื่องราวแทนการเน้นแต่วัตถุ (Object – based) แบบสมัยก่อน

3. เน้นการเรียนรู้ที่เข้าถึงผู้ชมทุกกลุ่มเป้าหมาย ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศโดย
ไม่จำกัด เพศวัย คุณวุฒิและฐานะทางสังคมมีการใช้แนวคิดแบบ Interactive approach เพื่อสร้าง
ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ชมและสิ่งแสดง

4. พิจารณาเลือกใช้สื่อหลายประเภท (multi-medium for the exhibition)
เพื่อเสริมสร้างความรู้และบรรยากาศในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย

5. มีทั้งการจัดแสดงแบบถาวร และแบบหมุนเวียนมีกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้
ที่ต่อเนื่องเพื่อสร้างควมมีชีวิตให้แก่พิพิธภัณฑ์

6. พื้นที่ทางกายเป็น Complex Museum ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มอาคารที่
ตอบสนองต่อการใช้งานและการจัดแสดงที่หลากหลาย

7. มีการศึกษาวิจัยต่อเนื่อง เพิ่มพูนองค์ความรู้แก่คลังความรู้ของประเทศชาติ
เชื่อมโยงแขนงความรู้เข้ากับภูมิปัญญาไทย

8. มีระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพคล่องตัวและทันสมัย

9. เปิดโอกาสแก่การมีส่วนร่วมของประชาชน นักวิชาการ ชุมชนและสังคม อย่างกว้างขวาง

10. มีส่วนอำนวยความสะดวกครบถ้วน

แนวการนำเสนอเนื้อหา

1. เน้นการนำเสนอเนื้อหาเชิงบูรณาการเพื่อให้ครอบคลุมองค์ความรู้ ทั้งด้าน

ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา โบราณคดีชาติพันธุ์วิทยา สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี และ ศิลปกรรมศาสตร์ ฯลฯ

2. ใช้งานวิจัยเป็นพื้นฐานในการสร้างเนื้อหา

3. ในการรวบรวมเนื้อหาใช้การศึกษาวเคราะห์ จัดลำดับความคิดเพื่อสร้าง “แก่นเรื่องรวม” (theme) ให้ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอโดยใช้ทักษะของการเล่าเรื่อง (Story telling) เริ่มตั้งแต่การปูพื้น เกริ่นนำ การเดินเรื่อง การสร้างจุดเน้น การสรุปและการนำความคิดไปสร้างจินตภาพให้เห็นรูปลักษณ์ของนิทรรศการโดยรวม

4. แบ่งเนื้อหาออกเป็นประเด็นต่างๆ แต่ละประเด็นคำนึงถึง Context เพื่อสร้างความตระหนักรู้ จุดประกายให้เกิดความใฝ่รู้ต่อการเรียนรู้และความเข้าใจต่อการจดจำและนำไปคิดวิเคราะห์ด้วยตนเอง

2. การจัดการแหล่งการเรียนรู้เพื่อการศึกษาตลอดชีวิต

การจัดการแหล่งเรียนรู้มีหลายช่องทางเพียงแต่การดำเนินการยังไม่เป็นระบบที่ชัดเจน แหล่งเรียนรู้บางแห่งจึงไม่ได้ถูกใช้และพัฒนาอย่างต่อเนื่องแหล่งเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติก็ถูกกลืนไม่ได้เข้าไปใช้ให้เกิดประโยชน์จากแนวคิดที่มุ่งเน้นให้สถานศึกษาจัดแหล่งเรียนรู้สนับสนุนให้ผู้เรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ผู้บริหารโรงเรียนจึงต้องเป็นผู้นำในการดำเนินการสู่ความสำเร็จโดยใช้แหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วในสถานศึกษาและท้องถิ่นเป็นหลัก เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องความรู้เกี่ยวกับตนเอง ครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ สังคมโลก การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

2.1 บทบาทของสถานศึกษาในการนำแหล่งเรียนรู้ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้

การเรียนรู้ในยุคใหม่ไม่ได้ผูกขาดอยู่ในห้องเรียนหรือโรงเรียนเท่านั้น ผู้เรียนสามารถที่จะ

เรียนรู้ได้ด้วยตนเองจากการนำแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่รอบตัวไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ เป็นการใช้ประโยชน์ และเชื่อมโยงสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวผู้เรียน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจใฝ่รู้ อีกทั้งยังส่งเสริมให้ผู้เรียน เข้าใจและสามารถดำรงชีวิตได้ท่ามกลางสภาพความจริง ดังนั้นสถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญที่จะ สนับสนุนให้ผู้สอนและผู้เรียนได้ใช้แหล่งเรียนรู้ โดยแหล่งเรียนรู้ที่โรงเรียนต้องจัดให้เพียงพอและมี ประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2550: 10-22) ได้แก่

2.1.1 แหล่งเรียนรู้การเรียนการสอนในโรงเรียน นักเรียนจะใช้เวลากว่าร้อยละ 90 อยู่ในอาคารเรียน โรงเรียนควรจัดแหล่งเรียนรู้ในห้องเรียนหรืออาคารเรียนให้มากโดยใช้สื่อและเทคนิค วิธีการกิจกรรม การศึกษาทดลอง มีมุมค้นคว้า ป้ายความรู้ ห้องสมุด โดยใช้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนา ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ อีกทั้งยังใช้เป็นแหล่งฝึกกระบวนการกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียน สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

2.1.2 แหล่งเรียนรู้นอกอาคาร โดยเฉพาะบริเวณโรงเรียนจะมีแหล่งเรียนรู้มากมาย เช่น สวนสมุนไพร สวนวิทยาศาสตร์ ต้นไม้ อื่นๆ อีกมากมายล้วนเป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งสิ้น โดยแหล่ง เรียนรู้นอกอาคารมีแนวทางนำไปใช้เพื่อให้เกิดคุณค่าต่อการเรียนรู้ ดังนี้

สวนต่างๆ

- สสำรวจ/ศึกษา/สืบค้น
- ทดลอง/วิจัย
- ฝึกทักษะการคิด/เขียน
- ฝึกการพูด
- ทำกิจกรรมบูรณาการ

ศูนย์การศึกษา/ศูนย์สาธิต

- จัดตั้งเป็นชุมนุม/ชมรม
- เป็นที่ถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น
- เรียนรู้/ฝึกฝนทักษะ
- ทำโครงการวิจัย
- กำหนดแนวทางอนุรักษ์และสืบทอด

แปลงเกษตร

- ฝึกทักษะทางการเกษตร
- ทำโครงการ ค้นคว้า วิจัย ทดลอง

- แสดงผลผลิตทางการเกษตร
- ตัดตั้งเป็นชมรม/ชุมนุม
- ฝึกทักษะการประกอบอาชีพอิสระหารายได้ระหว่างเรียน
- กิจกรรมฟาร์ม กิจกรรมสหกรณ์การเกษตร

ลานกีฬา/ศูนย์สุขภาพ

- เรียนรู้ทักษะด้านกีฬา
- ฝึกความรับผิดชอบ จิตสาธารณะ
- พัฒนา ฟื้นฟู ร่างกายแก่คนในสถานศึกษาและชุมชน
- จัดกิจกรรมนันทนาการ

พื้นที่สาธารณะในอาคาร

- จัดป้ายนิเทศให้ความรู้
- ประกาศข่าวสาร ประชาสัมพันธ์
- แสดงผลงานที่เกิดจากการเรียนรู้
- มุมส่งเสริมการอ่าน

ร้านค้า สหกรณ์ของสถานศึกษา

- ให้ความรู้เกี่ยวกับระบบสหกรณ์ การเลือกซื้อสินค้า การคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค การตลาดประชาสัมพันธ์
- ฝึกทักษะด้านการจัดการ การบริการ การขาย การทำงานร่วมกัน การดำรงชีวิต
- ปลูกฝังความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ระเบียบวินัย ประหยัด ฯลฯ

โดยบทบาทของสถานศึกษาในการนำแหล่งเรียนรู้ที่ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ ในที่นี้

จะขอแบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 บทบาททั่วไป

กรมสามัญศึกษา (2542: 7) กล่าวถึง บทบาทของสถานศึกษาในการนำแหล่งเรียนรู้ที่ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

- 1) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ โดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางและให้นักเรียนรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ

2) ส่งเสริมให้โรงเรียนดำเนินการจัดแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ที่สมบูรณ์มีคุณภาพ และเป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง

3) รมรณรงค์ให้โรงเรียนพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายไว้ในแหล่งเรียนรู้ ของโรงเรียนอย่างครบครัน โดยตอบสนองความต้องการของนักเรียน หลักสูตรชุมชน และสังคม

4) ดำเนินการนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ใน โรงเรียนทุกปีเพื่อบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2545: 36) ได้กำหนดบทบาททั่วไปของสถานศึกษา เกี่ยวกับการจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อให้สถานศึกษานำไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

1) สำรวจแหล่งการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งใน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น ในเขตพื้นที่การศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษาใกล้เคียง

2) จัดทำเอกสารเผยแพร่แก่ครู สถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษาในบริเวณใกล้เคียง

3) จัดตั้งและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ รวมทั้งพัฒนาให้เกิดองค์ความรู้และ ประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานสถาบันสังคมอื่น ที่จัด การศึกษาในการจัดตั้งส่งเสริมพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ที่เข้าร่วมกัน

4) ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูใช้แหล่งการเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียนในการ จัดการกระบวนการเรียนโดยครอบคลุมภูมิปัญญาท้องถิ่น

ส่วนที่ 2 บทบาทของผู้บริหารและครู

เนาวรัตน์ ลิขิตวัฒน์เศรษฐ (2544 : 29-32) ได้กล่าวถึง บทบาทของ ผู้บริหารและครูในการใช้แหล่งการเรียนรู้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังนี้

บทบาทของผู้บริหาร

1) กำหนดนโยบายส่งเสริมสนับสนุนการจัดการ จัดสร้างหรือพัฒนาแหล่ง เรียนรู้ในโรงเรียน

2) ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้และประสบการณ์การจัดและใช้ แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

3) สนับสนุนให้บุคลากรทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการนำเสนอผลงาน/นวัตกรรมที่ เกิดจากการใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

4) กำกับ ติดตาม ดูแลและประเมินผลระบบการจัดการเรียนการสอนโดยใช้
แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

บทบาทของครู

1) เตรียมกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้แหล่งเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียน
2) จัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในแหล่งเรียนรู้ที่จูงใจและเสริมแรงให้เกิดการ
เรียนรู้

3) เอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคลและแสดงความเมตตากับนักเรียนอย่างทั่วถึง
4) จัดกิจกรรมและสถานการณ์ในแหล่งเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้คิดและแสดงออก
อย่างสร้างสรรค์

5) ส่งเสริมผู้เรียนใฝ่ความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้
6) ใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงกับประสบการณ์ในชีวิตจริง
7) ฝึกให้ผู้เรียนประเมินเพื่อพัฒนาและปรับปรุงตนเองด้านการเรียนรู้จาก
แหล่งเรียนรู้

8) จัดโอกาสให้นักเรียนนำเสนอผลงานที่เป็นผลงานจากการสร้างความรู้ด้วย
ตนเองจากแหล่งเรียนรู้

นอกจากนี้สถานศึกษาต้องกำกับ ติดตาม เร่งรัด ให้กลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง

8 กลุ่ม ในการดำเนินงานเกี่ยวกับสื่อการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ โดยกระทรวงศึกษาธิการ (2544:

3) ได้เสนอแนวคิดในการนำเสนอแหล่งเรียนรู้ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ของแต่ละกลุ่มสาระไว้ดังนี้

1) กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

แหล่งการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม เช่น ห้องสมุด
ทรัพยากรบุคคล (ผู้ปกครอง และคนในชุมชนที่มีความรู้ความสามารถด้านภาษาและภูมิปัญญาทาง
ภาษา) สื่อการเรียนการสอนของจริงหุ่นจำลอง แผนภูมิ แผนที่ ตาราง สถิติ กราฟ

2) กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์

การเรียนรู้คณิตศาสตร์ในยุคโลกไร้พรมแดน ผู้เรียนสามารถเรียนรู้คณิตศาสตร์
ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ และทุกแหล่งเรียนรู้สำหรับคณิตศาสตร์นั้นไม่ใช่ห้องเรียนเท่านั้น แต่ยังรวมถึง
สถานที่ต่างๆ ในชุมชน เช่น ห้องเรียน ห้องสมุดโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศูนย์การเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์ สมาคม ชุมชน ชมรม มุมคณิตศาสตร์ สวนคณิตศาสตร์ สื่อ
อิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ เช่น คอมพิวเตอร์ช่วยสอน อินเทอร์เน็ต หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ หรือเครื่อง

คำนวณเชิงกราฟ รวมทั้งบุคคลทั้งหลายที่มีความรู้ความสามารถทางคณิตศาสตร์ เช่น ครู อาจารย์
ศึกษานิเทศก์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

3) กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์

การจัดกิจกรรมการเรียนสอนวิทยาศาสตร์ ต้องส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียน
สามารถเรียนรู้ทุกเวลา ทุกสถานที่ และเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
แหล่งเรียนรู้สำหรับวิชาวิทยาศาสตร์ไม่ได้จำกัดเฉพาะโรงเรียนหรือในหนังสือเรียนเท่านั้น รวมถึงแหล่ง
เรียนรู้หลากหลายทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ แหล่งเรียนรู้ใน
โรงเรียนแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล

4) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม

สื่อการเรียนการสอนในปัจจุบันต้องเป็นสื่อที่มีชีวิตชีวา มีสีสันของการทำ
กิจกรรมต่างๆ ทั้งในและนอกห้องเรียนเครื่องมืออุปกรณ์การเรียน อาจมีตั้งแต่ของง่ายๆ จำพวก
กระดาษ ดินสอ ไปจนถึงอุปกรณ์การสื่อสารเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ บุคคล ภูมิปัญญาท้องถิ่น
นอกจากนั้นการให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ตรงด้วยการลงมือปฏิบัติจริง

5) กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา

ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ และเรียนรู้ได้จากการสื่อการ
เรียนรู้ และแหล่งเรียนรู้ทุกประเภทรวมทั้งจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชน และอื่นๆ

6) กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

แหล่งการเรียนรู้ คือ สถานที่ ปรากฏการณ์เหตุการณ์ หรือสถานที่ต่างๆ
รวมทั้งความรู้ ความชำนาญ ความเชี่ยวชาญ ความคิดเห็น ความรู้สึกของบุคคล ซึ่งอาจถ่ายทอดหรือ
บันทึกไว้ในสื่อต่างๆ เช่น หนังสือเรียน ตำรา หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่นๆ ด้วยธรรมชาติ ประกอบกับ
ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่มากมาย

7) กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

วิธีการที่ผู้สอนและผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้จากแหล่งความรู้ที่มีอยู่ ดังนี้
ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ ความสามารถ แหล่งวิทยากร สถานประกอบการ
ทรัพยากรธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ และอิเล็กทรอนิกส์

8) กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ

แหล่งการเรียนรู้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ แหล่งการเรียนรู้สามารถใช้ประโยชน์ เพื่อเพิ่มพูนทักษะทางภาษาของตนได้มีอยู่รอบตัวผู้เรียน นับตั้งแต่ผู้คนสถานที่ต่างๆ ทั้งที่อยู่ใกล้ตัว ผู้เรียนและไกลออกไป จำแนกได้ดังนี้ ครูผู้สอน เพื่อนร่วมชั้น พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ห้องสมุดโรงเรียน ศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเองรายการวิทยุ โทรทัศน์ภาคภาษาอังกฤษ สถานที่ทำการต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน หรือรัฐวิสาหกิจ สถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ สถานที่ต่างประเทศต่างๆ ประจำประเทศไทย การเดินทางไปศึกษาต่อต่างประเทศ

2.2 แหล่งเรียนรู้ในชุมชน

การใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน/ท้องถิ่น เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญโดยเฉพาะการเรียนรู้ตลอดชีวิตมุ่งหวังให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกหนทุกแห่ง บ้านและชุมชน จึงเป็นการศึกษาตลอดชีวิตและที่สำคัญการศึกษาตลอดชีวิตจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความร่วมมือจาก ทุกฝ่าย ทุกแห่งการเรียนรู้รวมทั้งประชาชนในท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ.2543 : 101)

2.2.1 ความหมายของแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

Olsen (1992 : 73) ได้ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ชุมชน ว่าเป็นทรัพยากรที่ ประกอบด้วยสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทั้งหมด รวมทั้งประสบการณ์ซึ่งอาจได้รับจากชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือหลายชุมชนที่แวดล้อมโรงเรียน ส่วนประกอบดังกล่าว ได้แก่ ธรรมชาติ ประชากร ไร่นา โรงงาน อุตสาหกรรม กลุ่มชุมชน องค์กร และสถาบันต่างๆ ตลอดจนทั้งโครงสร้าง และกระบวนการของสังคม และแนวโน้มแห่งการเปลี่ยนแปลงของสังคม

Good (1993 : 496) กล่าวว่าแหล่งการเรียนรู้ชุมชน คือ สถาบันองค์กรต่างๆ ตลอดจนทั้งบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในชุมชน รวมทั้งวัตถุสิ่งของที่มีอิทธิพลต่อนักเรียน ทั้งทางตรง และทางอ้อม

เกศินี โชติกเสถียร (2533 : 38) ให้ความหมายของ แหล่งเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง สภาพทางภูมิศาสตร์และสภาพทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ตลอดจนบุคคลที่สถาบันการศึกษา ตั้งอยู่ หรือบริเวณใกล้เคียงหากเป็นชุมชนอื่นที่ไกลออกไปจะถือว่าเป็นการศึกษานอกสถานที่ หรือ การศึกษาชุมชน

นิพนธ์ ศุขปริดี (2538 : 67) ให้ความหมายว่า แหล่งเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในชุมชนซึ่งครูหรือนักเรียนนำมาใช้ประโยชน์ทางการศึกษาได้ เช่น พิพิธภัณฑ์ สถานี่ที่ราชการ โบราณสถาน โรงพยาบาล แม่น้ำลำธาร โรงงาน และบุคคลที่โรงเรียนอาจเชิญมาเป็น

วิทยากร หรือวิทยากรที่ทางโรงเรียนออกไปสัมภาษณ์เยี่ยมเยียน เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา เช่น บุรุษไปรษณีย์ ตำรวจ ชาวนา พ่อค้า หรือเจ้าหน้าที่ของทางราชการ เป็นต้น

จากความหมายข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ในชุมชน คือ ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งที่มีอยู่เองในธรรมชาติ บุคคล รูปแบบสังคม วิถีชีวิต อาชีพ วัฒนธรรม สถานที่ต่างๆ ที่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้

2.2.2 การใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน

จากการศึกษาเอกสารของ Michaelis (1992 : 466 - 476) Olsen (1992 : 73) Kenworthy (1992 : 167) และ ปรีชา นิพนธ์พิทยา (2535 : 256 - 257) สามารถสรุปถึงการใช้อย่างไร แหล่งเรียนรู้ในชุมชนว่าสามารถแบ่งวิธีใช้ออกเป็น 2 วิธี คือ

- 1) การนำชุมชนสู่โรงเรียน ประกอบด้วย
 - เชิญวิทยากรมาบรรยาย หรือสาธิตในโรงเรียน
 - นำเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆจากภายนอกโรงเรียน มาให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้า
 - นำวัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมาประกอบการเรียนการสอน
- 2) การนำโรงเรียนสู่ชุมชน ประกอบด้วย
 - ให้นักเรียนไปสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้ในชุมชน
 - พานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่
 - ให้นักเรียนออกไปสำรวจเพื่อศึกษาชุมชน โดยศึกษาประวัติชุมชน

กระบวนการทางสังคม การประกอบอาชีพ เป็นต้น

- การตั้งค่ายพักแรม
- การจัดโครงการบริการสังคม
- การจัดให้นักเรียนออกไปฝึกงานในสถานประกอบการที่ตั้งอยู่ในชุมชนเพื่อให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง

สำหรับแหล่งการเรียนรู้ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 9 ประเภท ตามมาตรา 25 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และทำแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้แบ่งประเภทของแหล่งการเรียนรู้เพิ่ม 9 ประเภท ดังนี้คือ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬาและนันทนาการ และแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3. แหล่งการเรียนรู้ในกรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัยได้รวบรวมแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญในแต่ละเขตของกรุงเทพมหานคร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ลำดับ	เขต	แหล่งการเรียนรู้
1	เขตคลองเตย	ตลาดน้ำวัดสะพาน
		พิพิธภัณฑ์เกษตรกรรมไทย
		ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา(ท้องฟ้าจำลอง)
		สถานศึกษาและปฏิบัติธรรม
		สวนเบญจกิติ
		อุทยานเบญจสิริ
2	เขตคลองสาน	พิพิธภัณฑ์โรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าพระยา
		ห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้
		อุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชบรมราชชนนี
3	เขตคลองสามวา	Safari World
		บางกอกฟาร์ม
		มารีนปาร์ค
		ห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้
4	เขตคันนายาว	สวนสยาม
		ห้องสมุดฯเขตสะพานสูง
5	เขตจตุจักร	พิพิธภัณฑ์เด็ก
		พิพิธภัณฑ์ธนาคารไทย
		พิพิธภัณฑ์อัยการไทย
		ศูนย์สปีน อารยวัฒนธรรมศิลป์
		สถานแสดงปลาพันธุ์น้ำจืด
		สวนวชิรเบญจทัศ
		อุทยานผีเสื้อและแมลง
6	เขตจอมทอง	ตลาดน้ำวัดไทร
		พระราชวังเดิม
		พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
		ห้องสมุดฯ วัดราชโอรสารามฯ

ลำดับ	เขต	แหล่งการเรียนรู้
7	เขตดอนเมือง	พิพิธภัณฑ์กองทัพอากาศ
		พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
		ห้องสมุดฯ วัดพรหมรังสี
		ห้องสมุดฯ สวนรมณีย์ทุ่งสีกัน
8	เขตดินแดง	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
		สวนป่าวิภาวดีรังสิต
		ห้องสมุดฯ เคหะชุมชนดินแดง 2
		อาร์ตอินพาราไดซ์
9	เขตดุสิต	พระที่นั่งวิมานเมฆ
		พระที่นั่งอนันตสมาคม
		พระบรมรูปทรงม้า
		พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมดอกไม้
		พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติช้างต้น
		พิพิธภัณฑ์หนังสือพิมพ์ไทย
		สวนสัตว์ดุสิต
		หอสมุดแห่งชาติและหอจดหมายเหตุแห่งชาติ
10	เขตตลิ่งชัน	ตลาดน้ำคลองลัดมะยม
		บ้านจักรยาน
		บ้านสัตว์ประหลาดสยาม
		ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
		อาร์เดล แกลลอรี่
11	เขตทวีวัฒนา	บ้านพิพิธภัณฑ์
		พระตำหนักทวีวัฒนา
		พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
		โรงเรียนเกษตรทฤษฎีใหม่
		สวนทวีวนารมย์
		ห้องสมุดประชาชน
12	เขตทุ่งครุ	พิพิธภัณฑ์เด็ก
		ห้องสมุดฯ ทุ่งครุ
13	เขตธนบุรี	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร

ลำดับ	เขต	แหล่งการเรียนรู้
		วงเวียนใหญ่ สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์
		วัดกัลยาณ์ แหล่งเรียนรู้: ศาสนสถาน
		วัดใหญ่ศรีสุพรรณ แหล่งเรียนรู้: ศาสนสถาน
		วัดหิรัญรูจี แหล่งเรียนรู้: ศาสนสถาน
		วัดจันทารามวรวิหาร แหล่งเรียนรู้: ศาสนสถาน
		วัดอินทาราม แหล่งเรียนรู้: ศาสนสถาน
		วัดบุคคโล แหล่งเรียนรู้: ศาสนสถาน
		วัดกระจับพินิจ แหล่งเรียนรู้: ศาสนสถาน
		โบสถ์ช่างตาครุส วัดช่างตาครุส,โบสถ์ช่างตาครุส วัดกุฎีจีน แหล่งเรียนรู้: ศาสนสถาน
		มัสยิดสวนพลู แหล่งเรียนรู้: ศาสนสถาน
14	เขตบางกอกน้อย	บ้านช่างหล่อ
		พิพิธภัณฑ์การแพทย์ศิริราช
		พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
		พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เรือพระราชพิธี
		โรงละครแห่งชาติ
15	เขตบางกอกใหญ่	บ้านศิลปิน
		พระราชวังเดิม
16	เขตบางกะปิ	พิพิธภัณฑ์แบทแคท มิวเซียม แอนด์ทอยไทยแลนด์
		พิพิธภัณฑ์ปราสาท
17	เขตบางขุนเทียน	ประติมากรรมสัตว์น้ำทางทะเล
		ป่าชายเลนบางขุนเทียน
		พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
		แหล่งลึงแสม
18	เขตบางเขน	พิพิธภัณฑ์การฝึกหัดครูไทย
		พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
		พิพิธภัณฑ์พืชสิรินธรกรุงเทพฯ
		พิพิธภัณฑ์มด
		พิพิธภัณฑ์และวัฒนธรรมการเกษตร
		พิพิธภัณฑ์และอุทยานแมลง

ลำดับ	เขต	แหล่งการเรียนรู้
		พิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำ
		ห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้
19	เขตบางคอแหลม	ชมรมดนตรีไทยบ้านครุอุปถัมภ์
		นาฏยศาลาหุ่นละครเล็กโจหลุยส์
		สวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติ 6 รอบ พระชนมพรรษา (ฝั่งพระนคร)
20	เขตบางแค	ตลาดโบราณวัดนิมมานรดี
		ศูนย์ประติมากรรมหินทรายสยาม
		แหล่งเกษตรกรรมพุทธมณฑล
21	เขตบางซื่อ	บ้านเปรมใจ
		พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
22	เขตบางนา	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบางนา
		ศูนย์บริการสื่อการเรียนรู้ สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร
23	เขตบางบอน	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
		ศูนย์เรียนรู้บ้านเห็ด
		ห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้
24	เขตบางพลัด	วงดนตรีอังกฤษลูก ชุมชนแสงทอง
		สวนสัตว์พาด้า
		สวนหลวงพระราม 8
25	เขตบางรัก	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
		พิพิธภัณฑ์เปลือกหอย
		พิพิธภัณฑ์หินแปลก
26	เขตบึงกุ่ม	พิพิธภัณฑ์บึงกุ่ม
		พิพิธภัณฑ์เสรีไทยอนุสรณ์
		ศูนย์ประติมากรรมกรุงเทพ
		สวนเฉลิมพระเกียรติ
		สวนเสรีไทย
27	เขตปทุมวัน	sea life Bangkok ocean world
		TK PARK
		นาฏยศาลา หุ่นละครเล็ก

ลำดับ	เขต	แหล่งการเรียนรู้
		พิพิธภัณฑ์เทคโนโลยีทางภาพ
		พิพิธภัณฑ์บ้านไทย จิมทอมสัน
		พิพิธภัณฑ์อัญมณีและเครื่องประดับ
		สวนงูสภาคาชาตไทย
		หอศิลปะวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร
28	เขตประเวศ	พิพิธภัณฑ์วัดกระทุ่มเสือป่า
		สวนหลวง ร.9
		ห้องสมุดตู้คอนเทนเนอร์
		ห้องสมุดประชาชน
29	เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย	พิพิธภัณฑ์วังวรดิศ
		พิพิธภัณฑ์สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
		หอสมุดดำรงราชานุภาพ
30	เขตพญาไท	พระราชวังพญาไท
		พิพิธภัณฑ์กระจายเสียง
		พิพิธภัณฑ์ตราไปรษณียากร
		พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
31	เขตพระโขนง	โครงการอนุรักษ์ชนมไทย
		พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
		ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา (ท้องฟ้าจำลอง)
		สวนนกโรงกลั่นบางจาก
32	เขตพระนคร	การแสดงโขน ศาลาเฉลิมกรุง
		ป้อมมหากาฬและกำแพงพระนคร
		พระที่นั่งและสวนสันติชัยปราการ
		พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
		พิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ
		พิพิธภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา
		พิพิธภัณฑ์บางลำพู
		พิพิธภัณฑ์ปืนใหญ่โบราณ
		พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
หอกลอง		

ลำดับ	เขต	แหล่งการเรียนรู้
		หอศิลป์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
33	เขตภาษีเจริญ	บ้านศิลปิน
		พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
		แหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง
34	เขตมีนบุรี	พิพิธภัณฑ์เรือจิว และอยู่เรือจิว
		ตลาดน้ำขวัญเรียม
		ไร่หญ้ามีนบุรี ซาฟารีเวิลด์
		ห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้
		อาคารพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเมืองมีนบุรีเฉลิมเกียรติ 80 พรรษา
35	เขตยานนาวา	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
		พิพิธภัณฑ์พุทธธรรมพระบรมสารีริกธาตุ
		พิพิธภัณฑ์สินค้าปลอมและสินค้าเลียนแบบของดิลลิก็แอนด์กิบ บินส์
		สวนพระนคร
36	เขตราชเทวี	บ้านตุ๊กตาบางกอกดอลล์และตุ๊กตานานาชาติ
		พิพิธภัณฑ์ทรัพยากรธรณี(พิพิธภัณฑ์แร่และหิน)
		พิพิธภัณฑ์แรงงานไทย
		วังสวนผักกาด
		สวนสันติภาพ
37	เขตราชบุรีบูรณะ	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
		สวนสมุนไพรมะลิ
38	เขตลาดกระบัง	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
		สวนพระนคร
39	เขตลาดพร้าว	พระตำหนักพระแม่กวนอิม
40	เขตวังทองหลาง	(สิงห์ สิงหเสนี)
		พิพิธภัณฑ์เจ้าพระยาบดินทรเดชา
		พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
		เรือนท่านเจ้าพระยา
		เรือนรัชดาบดินทร
		เรือนศิลปะนิทัศน์

ลำดับ	เขต	แหล่งการเรียนรู้
41	เขตวัฒนา	Dinosaur Planet
		โรงละครกรุงเทพ
		บ้านช่างไทย
		พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
		พิพิธภัณฑ์บ้านคำเที่ยง
42	เขตสวนหลวง	โครงการป่าในกรุง
		พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเขตสวนหลวง
		พิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์
		ห้องสมุดประชาชน
43	เขตสะพานสูง	บ้านทรงไทย สุไลมาน-ฟารีดา
		โรงเรียนเกษตรทฤษฎีใหม่
		ห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้
		หอศิลป์ช่วง มูลพินิจ
44	เขตสัมพันธวงศ์	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
45	เขตสาทร	บ้านม.ร.ว. คึกฤทธิ์
		บ้านหนังสือ วัดดอน
		พิพิธภัณฑ์จักรเย็บผ้า
46	เขตสายไหม	โรงเรียนเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ
		สวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษามหาราชา
47	เขตหนองแขม	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
		พิพิธภัณฑ์สุนทร
		สวนพุทธรักษ์
		สำนักดาบพุทธโฆสวรรค์
48	เขตหนองจอก	โรงเรียนเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
		ศูนย์การเรียนรู้ครุภูมิปัญญาไทย
		พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
		แหล่งชมค้างคาวแม่ไก่
49	เขตหลักสี่	สวนเกษตรดาดฟ้า
		หอประวัติและพิพิธภัณฑ์ ดร.ไสว สุทธิพิทักษ์

ลำดับ	เขต	แหล่งการเรียนรู้
		อนุสรณ์สถานแห่งชาติ
50	เขตห้วยขวาง	พิพิธภัณฑ์เครื่องเล่นกระบอกเสียงและทึบเสียงไทย
		ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
		สยามนิรมิต
		ห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้ (ห้องสมุดการ์ตูน)

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแหล่งการเรียนรู้ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมีดังต่อไปนี้คือ

นฤมล ตันธสุรเศรษฐ์ และคณะ (2553) ได้ศึกษาเรื่องการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับแหล่งวิทยาการในชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะของงานวิจัยแหล่งวิทยาการในชุมชนและสังเคราะห์งานวิจัยแหล่งวิทยาการในชุมชน ประชากรที่ใช้คือ วิทยานิพนธ์ การศึกษาค้นคว้าอิสระ และงานวิจัยสถาบันเกี่ยวกับแหล่งวิทยาการในชุมชนที่ทำการวิจัยในระหว่างปี 2540 - 2551 จำนวน 46 เรื่อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินคุณค่างานวิจัย และแบบสรุปคุณลักษณะของงานวิจัย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณลักษณะของงานวิจัยแหล่งวิทยาการในชุมชน คือ (1) ปี พ.ศ.2546 มีการทำวิจัยเกี่ยวกับแหล่งวิทยาการในชุมชนมากที่สุด (2) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นสถาบันที่ทำวิจัยในด้านนี้มากที่สุด (3) สาขาวิชาและวิชาเอกที่ทำวิจัยมากที่สุด คือ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ วิชาเอกเอกหลักสูตรและการสอน (4) ประเภทของแหล่งวิทยาการในชุมชนที่มีการศึกษาวิจัยมากที่สุดคือ บุคคล (5) รูปแบบการวิจัยส่วนใหญ่ใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจ (6) ใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบง่ายเป็นส่วนมาก และ (7) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมากที่สุดคือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนมากใช้ค่าเฉลี่ย และ 2) เนื้อหาสาระของงานวิจัยสังเคราะห์ได้ 9 เรื่อง คือ (1) สภาพ ปัญหาและข้อเสนอแนะการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชน (2) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชน (3) ความพึงพอใจในการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชน (4) การจัดการแหล่งวิทยาการในชุมชน (5) ผลการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชนที่มีผลต่อการเรียนการสอน (6) ระบบการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชน (7) การพัฒนาแหล่งวิทยาการในชุมชน (8) การสร้างฐานข้อมูลแหล่งวิทยาการในชุมชนและ (9) การจัดการระบบสารสนเทศแหล่งวิทยาการของโรงเรียน

ดวงตา จ่านง (2552) ศึกษาเรื่องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อจัดการศึกษาตามอัธยาศัย การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อจัดการศึกษาตามอัธยาศัยและพัฒนา กิจกรรมในแหล่งเรียนรู้ให้ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการ ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ครั้งนี้ เป็นประชาชนที่เป็นสมาชิกของแหล่งเรียนรู้ 3 แห่ง รวม 320 คน ซึ่งเป็นประชากรทั้งหมด การดำเนินการวิจัยมี 4 ขั้นตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานและความต้องการพัฒนา แหล่งเรียนรู้ ตอนที่ 2 การพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ตอนที่ 3 การประเมิน ความพึงพอใจในกิจกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ตอนที่ 4 การประเมิน ความเหมาะสมของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ผลการวิจัยพบว่าจากข้อมูล พื้นฐานประชากรกลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้บริการแหล่งเรียนรู้ ห้องสมุดประชาชน แหล่งเรียนรู้บ้านเอื้ออาทร แหล่งเรียนรู้วัดแดงธรรมชาติ รวมจำนวน 320 คน เป็นชาย 135 คน หญิง 185 คน อายุส่วนมาก 21-30 ปี การศึกษามีระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นส่วนมาก การประกอบอาชีพส่วนมากมีอาชีพเป็น นักศึกษา มีผลการวิจัยโดยรวมคือ 1. มีความต้องการพัฒนาสื่อเทคโนโลยี และวัสดุ ครุภัณฑ์ ให้ทันสมัยเพื่อใช้ในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย 2. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อจัด การศึกษาตามอัธยาศัย พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกได้ร่วมพัฒนาสื่อเทคโนโลยี วัสดุ ครุภัณฑ์ และพัฒนากิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย ตอบสนองความต้องการของสมาชิก และมี กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายในแหล่งเรียนรู้ 3. ผลการประเมินความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมการ พัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อจัดการศึกษาตามอัธยาศัย พบว่า สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่เกิดจาก ความต้องการของผู้ใช้บริการ ซึ่งโดยรวมจะมีความพึงพอใจในระดับมาก (= 3.50-3.51) ในการพัฒนา สื่อเทคโนโลยี พัฒนาวัสดุ ครุภัณฑ์ให้ทันสมัย และได้พัฒนากิจกรรมทางการศึกษาภายในแหล่งเรียนรู้ โดยตลอดอย่างต่อเนื่อง 4. การประเมินผลความเหมาะสมของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ พบว่ามีความ คิดเห็นว่าเป็นการพัฒนาที่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก (= 3.53-3.64) มีการสำรวจข้อมูลความ ต้องการ การจัดเวทีเสวนาให้รู้จักประสงค์และบทบาทหน้าที่ การวางแผนร่วมกัน การปฏิบัติการทดลอง มีการแก้ไขปรับปรุงตามความต้องการของสมาชิกและผู้ให้บริการ

บุษบา ภูดอนตอง (2552) ศึกษาเรื่องการบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการ จัดการเรียนการสอนโรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ การบริหาร ปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการเรียนการสอนของ โรงเรียนเทศบาลเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ประชากรได้แก่ผู้บริหาร และครูในโรงเรียนสังกัดเทศบาล เมืองลำพูนจำนวน 132 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย

และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า การบริหารการใช้แหล่งการเรียนรู้ชุมชนตามภารกิจการบริหารในภาพรวม อยู่ในระดับมากและพิจารณาเรียงค่าเฉลี่ยรายด้านพบว่า ด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์กร ด้านการนำองค์กรและด้านการควบคุมเรียงตามลำดับ การบริหารการใช้แหล่งการเรียนรู้ชุมชนจำแนกตามประเภทแหล่งการเรียนรู้ในภาพรวมมีการบริหารอยู่ในระดับมากและพิจารณาเรียงค่าเฉลี่ยระดับการบริหารรายประเภทพบว่า ประเภทบุคคล ประเภทวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ประเภทสถานที่ และประเภททรัพยากรธรรมชาติเรียงตามลำดับ ข้อเสนอแนะได้แก่ โรงเรียนควรให้ความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรทั้งโรงเรียนชุมชนอย่างต่อเนื่อง ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารและวางแผนการใช้แหล่งเรียนรู้ชุมชนให้ชัดเจนยิ่งขึ้นสร้างเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ชุมชนมีการประสานงานกับชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

สรุป ผกามาศ (2547) ศึกษาเรื่องสภาพปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ช่วงชั้นที่ 3 ในโรงเรียนนาร่องสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตภาคเหนือตอนบนการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ช่วงชั้นที่ 3 ในโรงเรียนนาร่อง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตภาคเหนือตอนบน กลุ่มตัวอย่าง คือ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ จำนวน 8 คน ครูวิทยาศาสตร์ จำนวน 60 คน และผู้ปกครองนักเรียนในชุมชนที่มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ จำนวน 8 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าความถี่ ร้อยละ และวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1. ครูวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่ร้อยละ 75 จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยครูวิทยาศาสตร์ร้อยละ 90 มีการสำรวจข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนวิธีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ พบว่าครูวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่ร้อยละ 75 นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนรองลงมาคือ นำนักเรียนไปเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และครูวิทยาศาสตร์มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ครบทั้ง 7 สาระโดยในแต่ละสาระพบภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้มากที่สุด ดังนี้ สาระที่ 1 คือ เทคนิคการปลูกข้าว ฝ้าย พืชสมุนไพร สาระที่ 2 คือ พืชสมุนไพร สาระที่ 3 คือ สารปรุงแต่งอาหาร สาระที่ 4 คือ มองดำข้าว สาระที่ 5 คือ การเปลี่ยนแปลงพลังงานแสงเป็นพลังงานไฟฟ้า สาระที่ 6 คือ ลักษณะของดินภาคเหนือที่มีผลต่อชนิดของพืชและสาระที่ 7 คือ ระยะเวลาในการเห็นกลุ่มดาวกับเทศกาลต่างๆ นอกจากนี้ครูวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่ร้อยละ 76.67 มีการประเมินผลเพื่อปรับปรุงผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ส่วนหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ทุกคนให้การสนับสนุนโดย

ร่วมวางแผน จัดประชุมให้คำปรึกษาและจัดหางบประมาณแก่ครุวิทยาศาสตร์ และผู้ปกครองนักเรียนในชุมชนร้อยละ 62.50 มีส่วนร่วมโดยเป็นวิทยากรคัดเลือกแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและจัดหางบประมาณสนับสนุน 2. ปัญหาของครุวิทยาศาสตร์ในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ คือ ขาดความเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น ขาดทักษะในการผลิตสื่อจากวัสดุท้องถิ่น จัดกิจกรรมการเรียนรู้ไม่สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน และขาดทักษะในการประเมินชิ้นงานและแบบทดสอบสำหรับหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ พบปัญหาในการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ครุวิทยาศาสตร์ขาดความเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น 3. ครุวิทยาศาสตร์ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และผู้ปกครองนักเรียนในชุมชนมีแนวทางที่จะใช้แก้ปัญหาในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ (1) ให้จัดประชุม อบรม ให้ความรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง (2) ให้ครุหาความรู้เพิ่มเติมจากเอกสาร หน่วยงานต่าง ๆ ในท้องถิ่นด้วยตนเอง รวมทั้ง (3) ให้ครุวางแผนการประเมินผลควบคู่กับการวางแผนการจัดการเรียนรู้

เขมณัฏฐ์ มิ่งศิริธรรม (2553) ศึกษาเรื่องการพัฒนาฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้จังหวัดสมุทรสงคราม มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้จังหวัดสมุทรสงคราม โดยมีขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอนคือ 1) การสำรวจแหล่งการเรียนรู้ของจังหวัดสมุทรสงคราม 2) การพัฒนาฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ในจังหวัดสมุทรสงครามและ 3) การตรวจสอบคุณภาพของฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ในจังหวัดสมุทรสงคราม กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนโรงเรียนศรีทธาสมุทร จังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 41 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาพบว่า ข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ในจังหวัดสมุทรสาคร แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ 1) ด้านฐานข้อมูลประกอบด้วย เนื้อหา ภาพประกอบ การสืบค้นข้อมูล การเพิ่ม/การลบ/แก้ไขข้อมูล คู่มือการใช้งานข้อมูล การเชื่อมโยงไปยังส่วนที่เกี่ยวข้องอื่นๆ และการพิมพ์รายงาน 2) ด้านแหล่งการเรียนรู้ประกอบด้วย ข้อมูลจังหวัด สถานที่ บุคคล ประเพณีและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนผลการประเมินความเหมาะสมของฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้จังหวัดสมุทรสงครามโดยภาพรวมพบว่า ผู้เชี่ยวชาญผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความเห็นว่าฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้จังหวัดสมุทรสงครามมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการตรวจสอบคุณภาพของฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ในจังหวัดสมุทรสงครามพบว่าครูส่วนใหญ่มีความเห็นว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนผู้ใช้บริการฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่ามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

ประสิทธิ์ พิทักษ์คงวงศ์ (2554) การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการ จัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาใน จังหวัดปทุมธานี 2) เพื่อเปรียบเทียบการจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนตามขนาด สถานศึกษา ประเภท สถานศึกษาและที่ตั้งของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 3) เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการ จัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานประชากร คือ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดปทุมธานีจำนวน 170 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่าง คือ สถานศึกษา ขั้นพื้นฐานจำนวน 118 โรงเรียน โดยมีตัวแทนเป็นผู้บริหาร 118 คนและครู 236 คนเป็นผู้ให้ข้อมูลเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่แบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ ค่าสถิติการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบ (F-test) และ (t-test) ผลการวิจัยพบว่า การจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาใน จังหวัดปทุมธานี ในภาพรวมดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน พบว่าแหล่งเรียนรู้ชุมชนประเภทศิลปะ วัฒนธรรมและจารีตประเพณีมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ส่วน แหล่งเรียนชุมชนประเภทบุคคลและองค์กรในชุมชน แหล่งเรียนรู้ชุมชนประเภททรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น แหล่งเรียนรู้ชุมชนประเภทอาคารสถานศึกษาและสิ่งก่อสร้าง และแหล่ง เรียนรู้ชุมชนประเภทสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบ การจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนตามขนาดสถานศึกษา ประเภทสถานศึกษาและที่ตั้งของสถานศึกษาขั้น พื้นฐานพบว่า ขนาดสถานศึกษาประเภทสถานศึกษาและที่ตั้งของสถานศึกษาที่แตกต่างกันมีการ ดำเนินการการจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาในจังหวัดปทุมธานีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนการจัดการแหล่ง เรียนรู้ชุมชนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในจังหวัด ปทุมธานี มีปัญหาได้แก่ งบประมาณและแหล่งเรียนรู้ไม่เพียงพอต่อความต้องการ ข้อเสนอแนะคือ สนับสนุนงบประมาณให้เพียงพอและควรมีการซ่อมแซม บำรุงรักษาแหล่งเรียนรู้ชุมชนประเภทต่างๆ

อลงกรณ์ จุฑาเกตุ (2557) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยที่ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 2) ศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร และ 3) ศึกษาแนวทางการ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร กลุ่ม

ประชากรที่ศึกษาคือพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกรุงเทพมหานครทั้ง 26 แห่ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบวิเคราะห์เอกสาร แบบสัมภาษณ์ และแบบเก็บข้อมูลภาคสนาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นมี 10 ปัจจัยได้แก่ จุดประสงค์ของการก่อตั้งการบริหารจัดการลักษณะชุมชนที่ตั้งอยู่ตำแหน่งที่ตั้งอาคารและสถานที่ การจัดแสดง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ บุคลากรและเจ้าหน้าที่ การประชาสัมพันธ์และ การใช้ประโยชน์และการได้รับประโยชน์ของพิพิธภัณฑสถาน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนมีค่อนข้างน้อยในทุกๆ ด้านแม้จะมีจุดมุ่งหมายที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแต่คนในท้องถิ่นส่วนใหญ่ก็ไม่ได้เข้ามามีส่วนตั้งแต่เริ่มต้น เพราะขาดปัจจัยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้ชุมชนไม่เข้าใจและไม่เห็นความสำคัญในการมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ ขาดกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ และขาดเครือข่ายของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ ส่งผลให้พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร ไม่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สมบูรณ์ได้ แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกรุงเทพมหานครมี 4 ข้อ คือ การเสริมสร้างปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้และการเสริมสร้างเครือข่ายของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์จะศึกษา แนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีการดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนของการวิจัย

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดแหล่งการเรียนรู้ในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในกรุงเทพมหานคร

1.1 ประชากร

ประชากร ได้แก่ ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยกรุงเทพมหานครแบ่งเป็น 6 โซนพื้นที่ได้แก่ กรุงเทพมหานครกลาง กรุงเทพมหานครตะวันออก กรุงเทพมหานครใต้ กรุงเทพมหานครเหนือ กรุงเทพมหานครใต้ และ กรุงเทพมหานครเหนือ 50 เขต จำนวน 50 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการสำรวจสภาพ ปัญหาและแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ทางการศึกษานอกระบบ จากการเลือกสุ่มอย่างง่ายในพื้นที่ทุกเขตที่มีการใช้แหล่งการเรียนรู้ในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในกรุงเทพมหานคร จำนวน 40 คน ได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย

1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพการจัดแหล่งการเรียนรู้ และปัญหาการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร

1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยการสำรวจสภาพ (ลงพื้นที่จริง) ศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไข (สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง) ดังนี้

1. เก็บข้อมูลจากแหล่งการเรียนรู้ในกรุงเทพมหานครทุกเขตที่มีการใช้แหล่งการเรียนรู้ในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

2. ทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้บริหาร บุคลากรผู้ปฏิบัติงาน นักศึกษา และตัวแทนชุมชน

1.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์สภาพ และปัญหาการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร ใช้สถิติพรรณนา ด้วยการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์เชิงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ระยะเวลาต่อไป

ระยะที่ 2 เสนอแนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร

2.1 กลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วยผู้บริหาร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์การทำงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดแหล่ง การเรียนรู้ทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จำนวน 8-ท่าน และ กลุ่มผู้เข้าร่วมการ สัมมนากลุ่มประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ ครู และบุคลากรรวมทั้งผู้ใช้แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นนักศึกษาและ ประชาชนทั่วไป จำนวน 10 ท่าน เพื่อการประเมินแนวทางในการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัด การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.2.1 ประเด็นแนวคำถามการสนทนากลุ่ม เพื่อประเมินความคิดเห็น และ ข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ ประเด็นการสนทนา เป็นข้อคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษา รายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จากเอกสารงานวิจัย หนังสือ ตำราและบทความทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นแนวทางประกอบ การศึกษาขั้นต้นแล้วนำมาจัดทำเป็นกรอบในการตั้งเป็นข้อคำถาม จากนั้นผู้วิจัยนำประเด็นการสนทนา กลุ่มไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่านตรวจสอบและให้ความคิดเห็นต่อข้อคำถาม ซึ่งนำมากำหนดเป็น กรอบของแนวทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทย โดยมีเนื้อหาสาระ ครอบคลุมในประเด็นต่างๆ คือ 1) ปรัชญา หลักการและแนวคิด 2) กลุ่มเป้าหมาย 3) โครงสร้าง/

การบริหาร ของระบบการศึกษา 4) วิธีการจัดการศึกษา 5) แหล่งการเรียนรู้ 6) การนิเทศก์ติดตาม 7) การประเมินผลการศึกษา 8) การเทียบโอนการศึกษา

2.2.2. ประเด็นการสัมมนากลุ่ม เป็นการนำเอาผลจากการสนทนากลุ่มในประเด็นของการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยสรุปผลของข้อมูลก่อนนำไปประเมินแนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้ทางการศึกษจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยจัดการสัมมนาเพื่อรับรองแนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.3.1 เก็บรวบรวมข้อมูลจากการบันทึกข้อมูลจากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยการวิเคราะห์เนื้อหา ที่ได้จากการเก็บข้อมูลระยะที่ 1 มาสรุปเป็นกรอบแนวทางการสร้างประเด็นการสนทนากลุ่มและการจัดสัมมนาเพื่อรับรองแนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร

2.3.2 ดำเนินการจัดการสนทนากลุ่มและการจัดสัมมนาเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

สรุปผลข้อมูลการสนทนากลุ่มการจัดสัมมนาเพื่อเสนอแนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร โดยการสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร (Document Analysis) และ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากประเด็นการสนทนากลุ่มและประเด็นการสัมมนาเพื่อรับรองแนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดแหล่งการเรียนรู้และเสนอแนวทางในการจัดการแหล่งการเรียนรู้ในเพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งเป็นตอนตามลำดับขั้นตอนตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

ตอนที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร

ตอนที่ 2 เพื่อเสนอแนวทางการจัดการแหล่งการเรียนรู้ในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับกรุงเทพมหานคร

ตอนที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดแหล่งการเรียนรู้ในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร

ตอนที่ 1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์

ผลการวิเคราะห์สภาพ และปัญหาการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ประกอบด้วยข้อมูล 2 ส่วนได้แก่ 1. ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ และ 2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและข้อเสนอแนะจากการสัมภาษณ์

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

	ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (N 40)	ร้อยละ
1. เพศ	ชาย	11	27.50
	หญิง	29	72.50
	รวม	40	100.00
2. อายุ	24-32 ปี	11	27.50
	33-41 ปี	14	35.00
	42-50 ปี	7	17.50
	51-59 ปี	6	15.00
	ไม่ระบุ	2	5.00
	รวม	40	100.00
3. วุฒิการศึกษา	ปริญญาตรี	19	47.50
	ปริญญาโท	18	45.00
	ปริญญาเอก	2	5.00
	ไม่ระบุ	1	2.50
	รวม	40	100.00
4. เขตพื้นที่	กรุงเทพมหานคร	7	17.50
	กรุงเทพมหานครตะวันออก	6	15.00
	กรุงเทพมหานครใต้	7	17.50
	กรุงเทพมหานครเหนือ	5	12.50
	กรุงเทพมหานครใต้	6	15.00
	กรุงเทพมหานครเหนือ	9	22.50
	รวม	40	100.00

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 72.50) และกลุ่มผู้มีอายุระหว่าง 33-41 ปี (ร้อยละ 35.00) มีระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 47.50) และอยู่ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครเหนือ (ร้อยละ 22.50)

ตอนที่ 1.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

ผลการวิเคราะห์สภาพ และปัญหาการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร โดยการวิเคราะห์ข้อมูลและข้อเสนอแนะจากแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอข้อมูลออกเป็น 2 ส่วนได้แก่ 1. สภาพการ จัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร และ 2. ปัญหาการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขต กรุงเทพมหานคร

1. สภาพการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งจำแนกตามองค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ แนวคิดของแหล่งการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ การพัฒนาและการสร้างแหล่งการเรียนรู้ กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ใช้ แหล่งการเรียนรู้ รูปแบบและประเภทของแหล่งการเรียนรู้ การบริหารแหล่งการเรียนรู้ และการประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้ ซึ่งแต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังนี้

องค์ประกอบของการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขต กรุงเทพมหานคร

ตารางที่ 2 ปรัชญา หลักการ แนวคิดของแหล่งการเรียนรู้

ประเด็น	N=40	
	จำนวน	ร้อยละ
1. แนวคิดในการจัดการแหล่งการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม		
1.1 ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี	18	45.00
1.2 บทบาทของแหล่งการเรียนรู้ที่เพิ่มพูนความสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	16	40.00
1.2.1 รูปแบบการเรียนรู้ที่เปลี่ยนไป	10	25.00
1.2.2 รูปแบบการบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้	4	10.00
1.2.3 ความเสื่อมโทรมของแหล่งการเรียนรู้บางประเภทโดยเฉพาะที่เป็นบุคคล	2	5.00
รวม	34	85.00

ประเด็น	N=40	
	จำนวน	ร้อยละ
2. แนวคิดการจัดการแหล่งเรียนรู้ที่ไม่ต่างจากอดีต		
การจัดแหล่งการเรียนรู้มุ่งสู่เป้าหมายเดียวกันเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชน	5	12.50
รวม	5	12.50
3. ไม่ระบุ		
	1	2.50
รวม	1	2.50
ผลรวมทั้งหมด	35	

สำหรับข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับความแตกต่างในแนวคิดเกี่ยวกับการจัดแหล่งการเรียนรู้ระหว่างอดีตกับปัจจุบันพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ระบุมีความแตกต่างจากเดิมไปมาก โดยมีที่มาจากสาเหตุใหญ่คือ 1) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ และ 2) บทบาทของแหล่งการเรียนรู้ที่เพิ่มความสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งแต่ละประเด็นสำคัญมีรายละเอียดดังนี้

1) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ

สำหรับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งพบว่า ผู้ตอบส่วนใหญ่ต่างเห็นตรงกันว่าปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความแตกต่างระหว่างการจัดแหล่งการเรียนรู้ทั้งอดีตกับปัจจุบันมาจากความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลในแหล่งการเรียนรู้ โดยเป็นการเพิ่มความสนใจและเปิดโอกาสในการเข้าศึกษาเรียนรู้ในแหล่งการเรียนรู้ได้หลายช่องทางโดยการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาช่วยเพิ่มความน่าสนใจให้กับแหล่งการเรียนรู้ นอกจากนี้การใช้สื่อประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ก็เป็นอีกวิธีการที่ทำให้ข้อมูล หรือความรู้ต่างๆ ส่งผ่านสู่ผู้ที่สนใจให้สามารถหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ได้ง่ายขึ้นหรือแม้แต่หากพิจารณาในแง่มุมมองของวิธีการส่งผ่านหรือถอดบทเรียนความรู้จากบุคคล หรือสถานที่ต่างๆ ในสมัยก่อนมีอยู่น้อย จนกระทั่งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และเทคโนโลยีสารสนเทศต่างๆ ได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น และในที่สุดจึงสร้างแนวทางใหม่ๆ ที่เอื้อต่อการความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่ทุกกลุ่มเป้าหมาย และมีความสำคัญยิ่งต่อการส่งเสริมให้แหล่งการเรียนรู้ทั้งที่เป็นประเภทบุคคล หรือสถานที่เป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้นและเป็นที่ยอมรับในที่สุดในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ผู้เรียนหรือผู้ที่สนใจทั่วไป อย่างไรก็ตามหากพิจารณาในแง่มุมมองของควมมีชีวิตชีวาของแหล่งการเรียนรู้ โดยเฉพาะห้องสมุดจะพบว่า ด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศจึงทำให้การเข้าค้นคว้าในห้องสมุดมีแนวโน้มลดน้อยลง เนื่องจากผู้ใช้บริการส่วนใหญ่จะหันไปใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อสืบค้นมากกว่าการเดินทางมารับบริการที่ห้องสมุด

นอกจากความสะดวกในการเข้าถึงแล้วแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ยังมีลักษณะของความก้าวหน้าและหลากหลายเหมาะสมกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมต่างๆ แต่เงื่อนไขเดียวกันคือ การมีสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาปรับใช้ให้เหมาะสมทั้งในส่วนของการให้ความรู้ และสร้างความเข้าใจได้ดียิ่งขึ้นผ่านการแสดงทั้งภาพ และเสียงบรรยายซึ่งเป็นลักษณะเด่นที่ชัดเจนกว่าการจัดแหล่งการเรียนรู้ในอดีต อีกทั้งมีส่วนสำคัญในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน อย่างไรก็ตามสิ่งต่างๆ เหล่านี้ย่อมมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความต้องการของผู้เรียนซึ่งนั่นย่อมมีผลต่อเนื้อหาอย่างชัดเจนต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเอื้อต่อการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งพบว่า ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่ใช้วิธีการค้นคว้าข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตมากกว่าการเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้จริงด้วยตนเอง เพราะต้องเสียเวลา และค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ดังนั้นการจัดแหล่งเรียนรู้ในปัจจุบันจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ต้องมีการปรับตัวให้มีข้อมูลความรู้ต่างๆ มีความทันสมัยและหลากหลายตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการด้วยวิธีการที่หลากหลายด้วยรูปแบบการนำเสนอที่น่าสนใจและสามารถดึงดูดใจให้ผู้รับบริการสนใจที่จะเข้าไปใช้แหล่งการเรียนรู้นอกจากนี้ผู้ตอบได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้จากตัวบุคคลซึ่งเน้นไปที่การลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งในขณะที่เรียนรู้สามารถซักถามได้ซึ่งประเด็นดังกล่าวค่อนข้างแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับแหล่งการเรียนรู้ในอดีตซึ่งยังขาดความมีชีวิตชีวา นอกจากนี้ยังปรากฏประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับการแบ่งปันหรือแชร์ความรู้ต่างๆ ให้กับผู้อื่นในแหล่งการเรียนรู้ซึ่งพบว่า ปัจจุบันคนในชุมชนไม่ถ่ายทอดความรู้แก่บุคคลอื่นๆ ซึ่งเป็นประเด็นที่ทำให้บางครั้งขาดการถ่ายทอดความรู้ซึ่งมีลักษณะเฉพาะกับบริบทของชุมชนนั้นๆ

2) บทบาทของแหล่งการเรียนรู้ที่เพิ่มพูนความสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สำหรับบทบาทของแหล่งการเรียนรู้ที่เพิ่มพูนความสำคัญมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสามารถพิจารณาได้ถึงลักษณะต่างๆ ดังนี้

2.1) รูปแบบการเรียนรู้ที่เปลี่ยนไป ซึ่งการสะท้อนผ่านการบริหารจัดการดังจะเห็นได้ว่า ลักษณะการดำเนินงานของแหล่งการเรียนรู้ได้เปลี่ยนแปลงไปซึ่งความแตกต่างดังกล่าวมาจากสภาพสังคม เศรษฐกิจในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป และความก้าวหน้าในการนำวิทยาการด้านการบริหารจัดการมาปรับเพื่อให้เกิดกระบวนการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้อย่างเป็นระบบในทุกขั้นตอนของกระบวนการ ตลอดจนมีระบบการประเมินและการนิเทศติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินงาน นอกจากนี้พบว่า กศน. แต่ละเขตต่างมุ่งลงพื้นที่เพื่อไปมีส่วนร่วมในการใช้แหล่งการเรียนรู้โดยตรง ทั้งในลักษณะของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หรือโครงการต่างๆ ที่เป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนาผู้เรียน และมีการประเมินทั้งในมิติด้านคุณภาพและมิติเชิงปริมาณ อีกทั้งมีการจัดหลักสูตรที่เกิดจากการมี

ส่วนร่วมระหว่างภูมิภาคในพื้นที่มีมากกว่าในอดีตที่ผ่านมาอีกทั้งมีการประชาสัมพันธ์เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการเข้าถึงพื้นที่แหล่งการเรียนรู้มากขึ้น

นอกจากนี้การให้ความสำคัญต่อประเด็นต่อไปนี้

2.2) รูปแบบการบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ พบว่า การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้เป็นอีกปัจจัยที่ทำให้เกิดความต่างในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ซึ่งปัจจุบันมีการดำเนินงานที่น่าสนใจและก้าวทันต่อสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัต เนื่องด้วยการเล็งเห็นว่า แหล่งการเรียนรู้ที่ดีย่อมเป็นกลไกสำคัญอีกประการในการสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ประชาชน ดังจะเห็นได้จากปัจจุบันมีหน่วยงานของทั้งภาครัฐ หน่วยงานเอกชน และสถานศึกษา ตลอดจนชุมชนต่างๆ ให้ความสำคัญเพื่อจะให้ประชาชนได้มีการเรียนรู้ตามอัธยาศัยมากขึ้น โดยที่จะพยายามหาและค้นคว้าให้สถานที่ต่างๆ เป็นแหล่งเรียนรู้ซึ่งจะให้ประชาชน เยาวชนมีความกระตือรือร้นกับการศึกษาในท้องถิ่นให้มากขึ้น

งบประมาณ พบว่า มีความแตกต่างจากการได้รับการสนับสนุนที่เพิ่มมากขึ้น แม้จะเป็นอัตราที่ไม่มากนัก แต่เวลายังงบประมาณประจำแต่ละปีของทาง กศน. จะมีคำสั่งให้เข้าไปทำงานในแหล่งการเรียนรู้ในแต่ละแขวง เป็นต้น

2.3) ความเสื่อมโทรมของแหล่งการเรียนรู้บางประเภทโดยเฉพาะที่เป็นบุคคล การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยสนับสนุนการจัดการแหล่งการเรียนรู้ พบว่า ประเด็นนี้อาจกล่าวได้ว่า เกิดจากความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านในกายภาพ และมุมมองถึงคุณค่าของแหล่งการเรียนรู้ของประชาชนในท้องถิ่น โดยผู้ตอบได้ให้รายละเอียดโดยภาพรวมไว้ 3 ลักษณะคือ ความเสื่อมโทรมของแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งบางแห่งค่อนข้างถูกกลืนและปล่อยทิ้งจนมีการชำรุด ทรุคโทรม บริบททางสังคมซึ่งเปลี่ยนแปลงไปจากบางพื้นที่เป็นพื้นที่ทางเกษตรกรรมก็กลายเป็นพื้นที่ซึ่งมีความเป็นสังคมเมืองเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากกรุงเทพมหานครเป็นแหล่งชุมชนเมืองขนาดใหญ่จึงมีแหล่งการเรียนรู้บางประเภทลดน้อยลงหรือไม่มีเลย นอกจากนี้แหล่งการเรียนรู้บางประเภทลดน้อยลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล

อย่างไรก็ตามพบว่า ผู้ให้ข้อมูลบางคนกลับมีความคิดเห็นที่แตกต่างออกไป โดยระบุว่า ส่วนตัวคิดว่าจัดการแหล่งการเรียนรู้ในปัจจุบันไม่ได้มีความแตกต่างจากอดีตที่ผ่านมา เนื่องด้วยหากพิจารณาไปที่เป้าหมายของการพัฒนาผู้เรียน โดยให้เหตุผลว่า การจัดการแหล่งการเรียนรู้ในอดีตและปัจจุบันไม่ได้มีความแตกต่างกัน เนื่องจากต่างมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกันคือ การส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รับความรู้ ทักษะการฝึกวิชาชีพ และพัฒนาอาชีพ อันจะนำไปสู่การสร้างงาน สร้างอาชีพ และ

ส่งเสริมให้มีรายได้เพิ่มขึ้นเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ส่วนสิ่งที่เพิ่มเติมขึ้นมาในการจัดการแหล่งการเรียนรู้คือ แหล่งการเรียนรู้ใหม่ๆ จะมีความทันสมัยเหมาะสมกับบริบทของสังคม เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปเท่านั้น

ตารางที่ 3 วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้

ประเด็น	N=40	
	จำนวน	ร้อยละ
1. ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองและส่งเสริมการจัดกิจกรรมพัฒนาอาชีพให้ประชาชนในพื้นที่	12	30.00
2. เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ทราบและเข้ารับบริการจากแหล่งการเรียนรู้ให้มากขึ้น	9	22.50
3. ดูแลรักษา พัฒนาและปรับปรุงภูมิทัศน์แหล่งเรียนรู้	6	15.00
4. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและน่านโยบายของสำนักงาน กศน. สู่การปฏิบัติในการให้ความรู้แก่ประชาชนในชุมชน	6	15.00
5. เพื่อประสานงานกับแหล่งเรียนรู้	3	7.50
6. ปรับปรุงด้านเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้	2	5.00
7. ส่งเสริมความร่วมมือกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	1	2.50
8. จัดทำทำเนียบแหล่งเรียนรู้ระดับตำบลเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้รับการเรียนรู้ตลอดชีวิต	1	2.50
รวม	40	100.00

การบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ในปัจจุบันพบว่า ส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะของ

1.2.1 วัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง และพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาอาชีพให้แก่ประชาชนในพื้นที่ โดยมีลักษณะการดำเนินการดังนี้

กระตุ้นให้เกิดการเข้ารับบริการแหล่งการเรียนรู้ เช่น การใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้เพื่อประยุกต์สู่การเรียนการสอน โดยกำหนดให้นักศึกษา กศน. ได้เข้าไปค้นคว้า หรือเรียนรู้ด้วยตนเองในแหล่งเรียนรู้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ทางผู้ตอบระบุว่า ให้ความสำคัญกับการกำหนดให้นักศึกษา กศน. เข้าพื้นที่เพื่อใช้บริการแหล่งเรียนรู้ในทุกภาคการศึกษา

สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการมีลักษณะการดำเนินงานเป็นลักษณะของการจัดกิจกรรมให้แก่นักศึกษา กศน. ซึ่งสอดคล้องกับรายวิชาที่เรียนใน

ขณะเดียวกันต้องสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริง ดังนั้นนักศึกษาในแต่ละภาคเรียนจะได้เข้าใช้บริการแหล่งการเรียนรู้ซึ่งสอดคล้องกับสิ่งที่ตนกำลังศึกษาในรายวิชาเพื่อให้ง่ายต่อการสร้างความเข้าใจและสะดวกในการจัดการศึกษา นอกจากนี้มีลักษณะของการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมด้านอาชีพในแหล่งการเรียนรู้ให้แก่ประชาชนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

ส่งเสริมให้เกิดการเชื่อมโยงสู่การเรียนรู้ โดยผู้รับบริการจากแหล่งการเรียนรู้ทั้งที่เป็นนักศึกษา กศน. หรือประชาชนที่สนใจซึ่งเข้าใช้บริการต่างๆ ผ่านกิจกรรมที่มุ่งกระตุ้นและส่งเสริมการเรียนรู้ควรต้องสามารถเชื่อมโยงสิ่งที่ได้เรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ สู่การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเองได้

การขยายผลสู่การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยการให้นักศึกษา กศน. เข้าไปเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้และจัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษา

1.2.2 วัตถุประสงค์เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ทราบและเข้ารับบริการจากแหล่งการเรียนรู้ให้มากขึ้นโดยมีลักษณะการดำเนินการ

ดำเนินการเชิงรุกเพื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่ ซึ่งมีลักษณะการดำเนินการโดยให้แสวงหาความร่วมมือ และให้ภาคีเครือข่าย หรือชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

การให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ โดยมุ่งส่งเสริมให้ชุมชนได้รับความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ และการนำความรู้ที่ได้รับไปปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทความเป็นอยู่ของตน เช่น กศน. หลายแห่งมีนโยบายชัดเจนเกี่ยวกับการให้ความรู้กับชุมชนในเรื่องหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การสืบสานงานด้านวัฒนธรรม เป็นการให้คำแนะนำและส่งเสริมให้ทั้งกลุ่มนักศึกษา กศน. และประชาชนในท้องถิ่นได้เข้าร่วมกันอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมประเพณี เพื่อสืบสานความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น

1.2.3 การดูแลรักษา พัฒนา และปรับปรุงภูมิทัศน์ของแหล่งการเรียนรู้ เพื่อให้แหล่งการเรียนรู้มีความทันสมัยและพร้อมใช้งานตลอดเวลา โดยการปรับเปลี่ยนจะเกิดขึ้นตลอดเมื่อถึงเวลาที่เหมาะสม โดยทาง กศน. จะจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกและสื่อการเรียนรู้ไปใช้ ดังกรณีของแหล่งการเรียนรู้ที่บริหารจัดการโดย กศน. เช่น บ้านหนังสือชุมชนจะมีการรับบริจาคหนังสือและนำมาหมุนเวียนแลกเปลี่ยนหนังสือกันในบ้านหนังสือของแต่ละชุมชน นอกจากนี้ในส่วนของการพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์พบว่า มีการจัดพื้นที่เพื่อจัดสรรบุคลากรเพื่อแบ่งพื้นที่ในการดูแลและเข้าไปประจำเพื่อถ่ายทอดความรู้

และปรับปรุงตกแต่งให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดังเช่น แหล่งการเรียนรู้ที่ กศน. ดูแลโดยตรงอย่าง ห้องสมุดคอนเทนเนอร์ที่มีอาจารย์ที่เป็นผู้รับผิดชอบดูแลสถานที่ทำการเปิด-ปิด และรับผิดชอบในการยืม และคืนหนังสือ ตลอดจนการเบิกจ่ายค่าใช้จ่ายหรือค่าดูแลรักษาต่างๆ จากต้นสังกัด หรือในกรณีที่ กศน. เขตรับผิดชอบดูแลและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ เช่น สถานที่ การจัดหาสื่อ หรือแม้แต่การสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มของผู้เรียนให้เกิดเป็นกลุ่ม ชมรม สมาคม เช่น ในพื้นที่ของ กศน.ลาดพร้าวมีการรวมกลุ่มกันของสมาคมคนรักโหราศาสตร์ซึ่งเป็นการรวมตัวของผู้เรียนและพัฒนาเป็นเครือข่ายหลักของ กศน. เขตหรือกลุ่มบ้านเห็ดลาดพร้าว 80 ที่เกิดจากการรวมตัวของชุมชนโดยมี กศน.เป็นผู้สนับสนุนและพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งจะเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับประชาชนที่สนใจต่อไป

1.2.4 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและนำนโยบายของสำนักงาน กศน. สู่การปฏิบัติในการให้ความรู้แก่ประชาชนในชุมชน โดยทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการปฏิบัติตามแนวนโยบายซึ่งตามภาระหน้าที่ของ กศน. ซึ่งให้มี กศน.แขวงเพื่อประสานงานในการให้ความรู้แก่ประชาชนในชุมชน ทั้งนี้เป็นไปในลักษณะของการมอบหมายให้ครูผู้สอนเข้าไปประสานงานดูแลให้ความรู้ และส่งเสริมเผยแพร่ให้มีส่วนร่วมในการร่วมกิจกรรมต่างๆ ของแหล่งการเรียนรู้ และการเข้าไปจัดกิจกรรมตามที่ กศน.เขตกำหนดให้แต่ละงบประมาณ

การปฏิบัติตามแนวนโยบายของสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่ได้วางกรอบการปฏิบัติตามภาระหน้าที่ของ กศน. ที่มุ่งส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ เช่น การร่วมจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ซึ่งให้มี กศน.แขวงเพื่อประสานงานในการให้ความรู้แก่ประชาชนในชุมชนเช่น ด้านทักษะชีวิต พัฒนาสังคมและชุมชน เศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้มีโครงการจัดตั้งศูนย์ดิจิทัลชุมชนโดยให้ความรู้เกี่ยวกับอินเทอร์เน็ตเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชนผ่านการจัดหลักสูตรต่างๆ

1.2.5 ประสานงานกับแหล่งการเรียนรู้ โดยภาพรวมมีลักษณะการดำเนินงานเป็นการกำหนดแผนและปฏิบัติการในการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้และนิเทศติดตามประเมินผล สำหรับรายละเอียดอาจแบ่งเป็นภาพรวมได้ 3 ลักษณะคือ

1.2.5.1 ประสานงานกับแหล่งการเรียนรู้เพื่อร่วมวางแผนในการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ให้สามารถรองรับผู้เข้าใช้บริการ เช่น การร่วมจัดทำแผน หรือปฏิทินในการเข้าใช้แหล่งการเรียนรู้ การจัดเตรียมสื่อวัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีต่างๆ ให้ทันสมัยพร้อมใช้งาน และมีจำนวนที่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้บริการ

1.2.5.2 การปฏิบัติตามแผนการใช้แหล่งการเรียนรู้ และสนับสนุนในทุกๆ กิจกรรมเพื่อให้ผู้ใช้บริการในแหล่งการเรียนรู้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด

1.2.5.3 การนิเทศ ติดตามเพื่อนำผลการใช้แหล่งการเรียนรู้เพื่อนำข้อมูลที่ได้มา พัฒนาและปรับปรุงเพื่อให้แหล่งการเรียนรู้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้บริการในปัจจุบัน ได้

1.2.6 ปรับปรุงด้านเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อ ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านทักษะในด้านการใช้เทคโนโลยี ดังปรากฏจากการจัดตั้งศูนย์ดิจิทัลตาม กศน.แขนงต่างๆ เพื่อเปิดสอนหรือจัดฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไปในการใช้เทคโนโลยี สารสนเทศเพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่เหมาะสมกับบริบทแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป อีกทั้งเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนสนใจที่จะอ่านให้มากขึ้น เช่น การเพิ่มจำนวนคอมพิวเตอร์และเครือข่าย อินเทอร์เน็ตเพื่อรองรับต่อความต้องการในการใช้บริการที่คาดว่าจะเพิ่มขึ้นนอกจากนี้ยังเพิ่มการบริหาร จัดการเรียนรู้ที่เน้นการจัดกิจกรรมในแหล่งการเรียนรู้ให้มากขึ้น เช่น การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านเพื่อ สร้างแรงดึงดูดให้เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ให้ความสนใจกับการอ่านเพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้มากขึ้น

1.2.7 ส่งเสริมความร่วมมือกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการบริหารจัดการในลักษณะการ ประสานความร่วมมือกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเผยแพร่ผลงานและนำนักศึกษา กศน.เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อ เผยแพร่ผลงานของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นๆ ดังกรณีของแหล่งการเรียนรู้ตามบริบทของ กศน.เขตพระโขนง ซึ่งได้ระบุว่า บางสถานที่ซึ่งเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่อยู่นอกเหนือการบริหารจัดการของ กศน.เขตพระโขนง ดังนั้นสิ่งที่ทำได้จึงพยายามนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้ หรือนำนักศึกษา กศน. เข้าไปเรียนรู้ในแหล่ง การเรียนรู้ตามโอกาสและความเหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหาการเรียนรู้

1.2.8 การจัดทำทำเนียบแหล่งการเรียนรู้ระดับตำบล มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อส่งเสริม กระบวนการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนให้ได้รับการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ตารางที่ 4 การพัฒนาและการสร้างแหล่งการเรียนรู้

ประเด็น	N=40	
	จำนวน	ร้อยละ
1. แนวทางในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้*		
1.1 ประสานความร่วมมือกับชุมชนหรือภาคีเครือข่ายต่างๆ	12	18.18
1.2 การจัดสรรงบประมาณลงสู่แหล่งการเรียนรู้ให้มากขึ้น	12	18.18
1.3 ความต่อเนื่องของนโยบายและสอดคล้องกับนโยบายของ กศน.เกี่ยวกับการบริหารจัดการหรือพัฒนาแหล่งการเรียนรู้	10	15.15
1.4 เน้นการกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียนผ่านการจัดบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้	10	15.15
1.5 เพิ่มการประชาสัมพันธ์และดำเนินงานเชิงรุก	10	15.15
1.6 การบริหารจัดการภายใต้ข้อจำกัดทางกายภาพ เช่น ส่งเสริมปัจจัยที่สนับสนุนการเรียนรู้ เช่น วัสดุอุปกรณ์ บุคลากร และการนำเทคโนโลยีมาช่วยในการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้	6	9.09
1.7 การประเมินผลการดำเนินงานให้เป็นไปตามหลักความเป็นสากลแต่อยู่บนพื้นฐาน หรืออัตลักษณ์ที่สอดคล้องกับนโยบายของ กศน.	3	4.55
1.8 ไม่ระบุ	3	4.55
รวม	66	100.00
2. แนวทางการสร้างแหล่งการเรียนรู้		
2.1 วิธีดำเนินการสืบทอดองค์ความรู้หรือถอดบทเรียนจากแหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล		
2.1.1 การเชิญเพื่อเป็นวิทยากร	22	55.00
2.1.2 การสืบทอดและถอดบทเรียนผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น เวทีชาวบ้าน การบอกเล่าผ่านพิธีกรรมต่างๆ การนำเสนอผ่านรูปแบบความบันเทิงต่างๆ หรือการทำหลักสูตรเพื่อเผยแพร่ให้ผู้ที่สนใจ	8	20.00
2.1.3 การจัดเก็บเป็นฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น	3	7.50
รวม	33	82.50

ประเด็น	N=40	
	จำนวน	ร้อยละ
2.2 ไม่ปรากฏการสืบทอดองค์ความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่เป็นบุคคล		
2.2.1 ดำเนินการเพียงพาผู้เรียนเข้าศึกษาดูงาน	4	10.00
2.2.2 ข้อจำกัดของลักษณะแหล่งเรียนรู้ซึ่งเป็นชุมชนคนเมือง	1	2.50
รวม	5	12.50
2.3 เคยมีการดำเนินงานแต่ปัจจุบันไม่ได้ดำเนินการเพื่อถอดบทเรียนจากแหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคลแล้ว	1	2.50
2.4 ไม่ระบุ	1	2.50
รวม	40	100.00

* หมายเหตุ ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

แนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อการบริการทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น ในแง่ของนโยบายและแผน การจัดกิจกรรม การจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชน จากรายละเอียดข้อมูลพบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการได้แก่ 1.3.1) แนวทางในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ และ 1.3.2) แนวทางการสร้างแหล่งการเรียนรู้ โดยแต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังนี้

1.3.1 แนวทางในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) ประสานความร่วมมือกับชุมชนหรือภาคีเครือข่าย 2) การจัดสรรงบประมาณลงสู่แหล่งการเรียนรู้ให้มากขึ้น 3) ความต่อเนื่องของนโยบายและสอดคล้องกับนโยบายของ กศน.เกี่ยวกับการบริหารจัดการหรือพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ 4) เน้นการกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียนผ่านการจัดบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ 5) เพิ่มการประชาสัมพันธ์และการดำเนินงานเชิงรุก 6) การบริหารจัดการภายใต้ข้อจำกัดทางกายภาพ และ 7) การประเมินผลการดำเนินงานให้เป็นไปตามหลักการความเป็นสากลแต่อยู่บนพื้นฐานหรืออัตลักษณ์ที่สอดคล้องกับนโยบายของ กศน. ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) ประสานความร่วมมือกับชุมชนหรือภาคีเครือข่ายต่างๆ โดยผู้ตอบได้ระบุประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

บุคลากร/บุคคล สภาพในการดำเนินการปัจจุบันส่วนใหญ่ผู้ตอบระบุสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันว่า อำนาจในการตัดสินใจดำเนินงานขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์และแนวคิดในการบริหาร

จัดการเฉพาะตัวของผู้บริหาร โดยครูหรือบุคลากรอื่นๆ จะมีหน้าที่รับนโยบายและแนวทางการปฏิบัติต่างๆ มาปฏิบัติเพื่อดำเนินงานทุกอย่างให้เป็นไปตามแผนหรือนโยบายที่กำหนดไว้ โดยไม่ได้มีอำนาจในการตัดสินใจแต่อย่างใด ดังนั้นแนวทางที่ควรต้องพัฒนาเพื่อเป็นกลไกในการประสานความร่วมมือกับชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมควรต้องใช้ประโยชน์จากการมีคณะกรรมการแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อจัดทำแนวทางร่วมกันในการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน โดยควรมีการประชาสัมพันธ์เชิงรุกเพื่อสร้าง จัดทำ และกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวและตระหนักในประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้โดยให้ชุมชนเป็นฐานและส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ จัดทำข้อมูล สำรวจความต้องการ และนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาเพื่อพัฒนาต่อไป นอกจากนี้บทบาทของครู กศน.ก็ถือว่าควรมีการปรับเปลี่ยนเพื่อสนับสนุนต่อแนวทางดังกล่าว โดยครู กศน.ตำบลควรจัดสรรเวลาเพื่อลงพื้นที่ในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้เพื่อการบริการทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยผ่านการประสานกับชุมชนให้มีส่วนร่วม โดยสนับสนุนงบประมาณลงไปในพื้นที่เพื่อทำให้การดำเนินงานมีความคล่องตัวมากขึ้น

การคำนึงถึงบริบทในการปฏิบัติงานซึ่งแต่ละพื้นที่มีความหลากหลาย โดยการปรับให้เข้ากับบริบทของแต่ละชุมชน กล่าวคือ ลดการทำงานแบบแยกส่วนซึ่งเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งจากชุมชน สถานศึกษา ตัวแทนจากศาสนา และภาครัฐได้ร่วมกันกำหนดนโยบายและวางแผนการจัดกิจกรรม โดยไม่ได้เน้นไปที่การเป็นภาระหน้าที่ของสถานศึกษาเพียงหน่วยงานเดียว เนื่องจากการให้ชุมชนมีส่วนร่วมย่อมเป็นการพัฒนามาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงซึ่งเป็นการบริหารจัดการที่มาจาก การคำนึงถึงบริบทจริงในแต่ละพื้นที่ หรือปรับให้เข้ากับความสามารถในการบริหารจัดการด้วยตนเองของแต่ละชุมชน

ส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง เพื่อความเข้มแข็งในการจัดการแหล่งการเรียนรู้ให้แก่ชุมชนแต่ละแห่งเพื่อสร้างเป็นมาตรการดำเนินงานโดยให้ภาคประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ของตนเองทั้งในลักษณะของการให้ข้อคิดเห็น หรือการมีส่วนร่วมในการวางแผนเพื่อพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ตลอดจนการให้ผลตอบกลับในการประเมินการใช้แหล่งการเรียนรู้

2) การจัดสรรงบประมาณลงสู่แหล่งการเรียนรู้ให้มากขึ้น ซึ่งมีข้อควรพิจารณา 3 ประการได้แก่

ลักษณะการดำเนินงานพบว่า หากพิจารณาจากสภาพปัญหาในการดำเนินงาน ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากการขาดงบประมาณจะกระทบต่อการพัฒนาที่สำคัญในการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาที่ไม่เพียงพอต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น การใช้คอมพิวเตอร์เพื่อการใช้ประโยชน์ในศูนย์

ดิจิทัลตำบล หรือข้อจำกัดในการจัดสรรทรัพยากรเนื่องจากขีดระดับข้อบังคับต่างๆ ซึ่งส่งผลให้ไม่สามารถจัดหาสื่อวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ได้ เพราะฉะนั้นแนวทางหนึ่งที่เราให้ความสำคัญและไม่อาจหลีกเลี่ยงได้คือ การเพิ่มการจัดสรรงบประมาณอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอเพื่อให้เกิดผลเชิงบวกซึ่งจะสร้างความยั่งยืนให้แก่การใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ ทั้งในลักษณะของการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างความน่าสนใจ และมีความทันสมัยเพื่อดึงดูดความสนใจและพัฒนาให้แหล่งการเรียนรู้มีคุณค่าแก่การส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนมากขึ้น

บุคลากรลงพื้นที่ชุมชน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อการใช้งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรเพิ่มขึ้นย่อมมีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทของบุคลากรในการลงพื้นที่ชุมชน ซึ่งที่ผ่านมาจะพบว่า ส่วนใหญ่แนวคิดในการบริหารเป็นแนวคิดที่ดี แต่เมื่อต้องปฏิบัติจริงกลับพบอุปสรรคหลายประการไม่ว่าจะเป็นเรื่องงบประมาณและบุคลากร การขาดการประชาสัมพันธ์ หรือรูปแบบการเรียนรู้ไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน สภาพปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆ เหล่านี้ย่อมส่งผลต่อการปรับบทบาทของครู กศน. ตำบลซึ่งควรต้องจัดสรรเวลาในการลงพื้นที่เพิ่มขึ้นเพื่อพัฒนาแหล่งการเรียนรู้เพื่อการบริการทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และประสานงานกับชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในแหล่งการเรียนรู้เพื่อให้การบริหารจัดการงบประมาณมีการดำเนินงานที่ดีขึ้นและเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนเพื่อเพิ่มการดำเนินงานด้านการประชาสัมพันธ์เชิงรุกให้แก่แหล่งการเรียนรู้ในระดับตำบลให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น

ลักษณะการใช้งบประมาณ งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนโดยส่วนใหญ่จะเข้าไปในการพัฒนาพื้นที่ และเพื่อการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ เช่น ค่าสาธารณูปโภคต่างๆ หรือการจัดซื้อสื่อ วัสดุอุปกรณ์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ เป็นต้น

3) ความต่อเนื่องของนโยบายและสอดคล้องกับนโยบายของ กศน.เกี่ยวกับการบริหารจัดการหรือพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งมีประเด็นสำคัญดังนี้

เป้าหมายหรือเป้าประสงค์ของนโยบายในการบริหารจัดการหรือพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ควรมีความชัดเจนและมีความต่อเนื่องในการปรับปรุง หรือการมุ่งสนับสนุนเพื่อพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้มีความเป็นสากล และสามารถถอดบทเรียนที่ส่งผลต่อการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งควรมีความชัดเจนในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ภายใต้การจัดระบบการใช้ให้เหมาะสมและคุ้มค่า โดยรวบรวมข้อมูลที่ชัดเจนเพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรมในแหล่งการเรียนรู้

วิธีดำเนินการ ควรเริ่มจากการมีการวางแผนงานที่ชัดเจน และสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน จากนั้นจึงมีการดำเนินงานที่สนับสนุนและเสริมสร้างการมีส่วนร่วม และมีความสม่ำเสมอ

เช่น ควรมีการประชาสัมพันธ์ในการสร้าง หรือส่งเสริมให้เกิดการตื่นตัวถึงประโยชน์ในการใช้แหล่งการเรียนรู้ การให้ชุมชนเป็นฐานและสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ เช่น การจัดหาข้อมูล การสำรวจความต้องการ และนำข้อมูลมาศึกษาเพื่อพัฒนาต่อไป

แนวทางในการตรวจสอบ นโยบายและงบประมาณต้องได้รับความสนใจและใส่ใจอย่างใกล้ชิดจากผู้บริหารซึ่งจะมีผลต่อการสร้างกลไกในการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ให้เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการเรียนรู้ของผู้ใช้บริการได้อย่างเป็นรูปธรรม

การนำไปปฏิบัติ การนำนโยบายไปใช้สู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงและเป็นรูปธรรมควรเป็นนโยบายและแผนการดำเนินงานที่มีระยะเวลา 4 ปีขึ้นไป เนื่องจากหากปรับเปลี่ยนนโยบายบ่อยครั้ง หรือความไม่มีเสถียรภาพทางนโยบายย่อมมีผลต่อการบริหารจัดการในเรื่องอื่นๆ ซึ่งต้องปรับเปลี่ยนตามนโยบายที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งอย่างน้อยก็ก่อให้เกิดความสับสนโดยไม่จำเป็นซึ่งถือเป็นต้นทุนทางการบริหาร

4) เน้นการกระตุ้นการเรียนรู้ผ่านการจัดบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ โดยมีลำดับขั้นตอนในการดำเนินงานดังนี้

การวางแผน สำหรับการวางแผนในการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ต้องเริ่มที่ให้ผู้ให้บริการตระหนักถึงความสำคัญในการใช้ประโยชน์ หรือการเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ โดยแนวทางที่ควรนำมาปรับใช้คือ การทำให้ชุมชนเป็นฐาน และสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การบริหารจัดการ การจัดหาข้อมูลที่ได้จากการสำรวจความต้องการในการใช้แหล่งการเรียนรู้ นอกจากนี้การวางแผนงานต้องพยายามขจัดข้อติดขัดหรืออุปสรรคในการนำนโยบายหรือแผนงานสู่การปฏิบัติ เนื่องด้วยบ่อยครั้งจะพบว่า การบริหารจัดการต่างๆ เกิดขึ้นจากแนวคิดทางการบริหารที่ดีแต่เมื่อนำไปใช้ในทางปฏิบัติกลับพบข้อจำกัด และอุปสรรคหลากหลายประการทั้งด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร การดำเนินงานประชาสัมพันธ์ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการสร้างแรงดึงดูดความสนใจในการเข้าใช้บริการให้แก่แหล่งการเรียนรู้

การปฏิบัติ วิธีการกระตุ้นให้ผู้ใช้บริการ หรือผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่เข้าใช้บริการมีปัจจัยสำคัญมาจากการส่งเสริมบรรยากาศในการเรียนรู้ให้หลุดออกจากกรอบการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบเดิมๆ เพราะการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นสามารถมาจากการจัดการเรียนการสอนนอกห้องเรียนหรือการส่งเสริมกิจกรรมศึกษาเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้นอกสถานที่

ระหว่างการทำเนิการ ควรนำนโยบายที่มีเสถียรภาพและมีความต่อเนื่องโดยนำมาปฏิบัติเพื่อส่งเสริมหรือกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีส่วนร่วมมากขึ้น โดยการนำความรู้ไปสู่การ

ปฏิบัติในรูปแบบของการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา กล่าวคือ นำความรู้ที่ได้จากแหล่งการเรียนรู้ไปจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและแสวงหาความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายเพิ่มเติมเพื่อจะได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม และแหล่งงบประมาณที่สนับสนุนโครงการ

การลงมือปฏิบัติ ควรต้องมีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และเป็นกิจกรรมซึ่งเป็นโครงการใหม่ๆ ที่มาจากความสนใจและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

ให้ความสำคัญต่อการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้และเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการพื้นที่ของแหล่งการเรียนรู้ ดังปรากฏว่า กศน.บางเขตจำเป็นต้องใช้สถานที่ของแหล่งการเรียนรู้ เนื่องด้วยข้อจำกัดของกศน.ที่บางศูนย์การเรียนรู้ไม่มีสถานที่ในการจัดกิจกรรมของตนเอง จึงต้องขอใช้พื้นที่ร่วมหรือเข้าไปจัดกิจกรรมในพื้นที่ของแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ

5) เพิ่มการประชาสัมพันธ์และดำเนินงานเชิงรุก

การปรับเปลี่ยนลักษณะการดำเนินงานที่เน้นการทำงานเชิงรุกให้มากขึ้น กล่าวคือ การจัดกิจกรรมต่างๆ ของแหล่งการเรียนรู้ต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมและ เข้าถึงประชาชนในชุมชนให้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กและเยาวชน โดยลักษณะการทำงานเชิงรุกย่อมส่งผลกระทบต่อภาระงานที่ครู กศน.ตำบลต้องจัดสรรเวลาในการลงพื้นที่ให้มากขึ้นกว่าเดิม และการมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการงบประมาณเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในการดำเนินงาน ตลอดจนบทบาทในการเป็นผู้นำประชาสัมพันธ์ และกระตุ้นให้ทุกภาคส่วนของชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตั้งแต่กระบวนการสำรวจความต้องการ การจัดหาข้อมูล จนกระทั่งการนำข้อมูลที่ได้ศึกษามาใช้เพื่อพัฒนาแนวทางการดำเนินงานของแหล่งการเรียนรู้ได้อย่างตอบสนองต่อความต้องการและสอดคล้องต่อวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน

6) การบริหารจัดการภายใต้ข้อจำกัดทางกายภาพ

ควรเพิ่มเติมการดำเนินงานด้านประชาสัมพันธ์ กล่าวคือ เมื่อมีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องย่อมต้องเพิ่มการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ ในแหล่งการเรียนรู้ให้มากขึ้นโดยควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ทั้งในลักษณะการดำเนินงานเชิงรุก เช่น การจัดกิจกรรมและประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น โดยควรต้องเพิ่มงบประมาณในการประชาสัมพันธ์เพื่อให้แหล่งการเรียนรู้ในระดับตำบลเป็นที่รู้จักมากขึ้นส่วนหนึ่งเพื่อการเพิ่มอัตราการจัดสรรงบประมาณสำหรับสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้ อาจกล่าวได้ว่า เป็นการทำงานเชิงรุก ทั้งนี้พบว่า ผู้ตอบได้ระบุข้อมูลที่น่าสนใจดังนี้ แนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ควรมีการประชาสัมพันธ์มาถึง กศน.และเป็นข้อดีประการหนึ่งที่นักศึกษาส่วนใหญ่ของ กศน.สามารถเข้าร่วมกิจกรรม และโครงการต่างๆ ของแหล่งการเรียนรู้ได้ และสามารถ

ประชาสัมพันธ์เพื่อเชิญชวนประชาชนทั่วไปให้เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนได้เป็นอย่างดี แต่อย่างไรก็ตามพบว่า ด้วยข้อจำกัดในด้านสถานที่ของ กศน. ย่อมต้องใช้สถานที่ซึ่งเป็นของแหล่งการเรียนรู้

ความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ สำหรับในส่วนองประเด็นสำคัญทางความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้มีประเด็นย่อยที่สำคัญได้แก่ ความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาสนับสนุนการเรียนรู้ และการนำเทคโนโลยีที่จำเป็นมาช่วยในการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ซึ่งแต่ละประเด็นมีรายละเอียดสำคัญดังนี้

การจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ที่พร้อมต่อการใช้งาน ตลอดจนเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อนำเข้ามาใช้ในแหล่งการเรียนรู้เพื่อให้ความรู้กับเยาวชนและประชาชนที่เข้ารับบริการจากแหล่งเรียนรู้ ดังที่ผู้ตอบส่วนใหญ่ระบุไปในทิศทางเดียวกันว่า “สถานศึกษาคิดว่า แนวทางสำคัญในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้เพื่อการบริหารจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรต้องได้รับการสนับสนุนทรัพยากรต่างๆ ที่มีความจำเป็นต่อการจัดกิจกรรมและควรจัดซื้อ จัดหาสื่อและวัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีให้ทันสมัยและเพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้บริการ

การนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาช่วยในการบริหารจัดการ กล่าวคือ การจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้โดยเบื้องต้นควรนำเทคโนโลยีมาบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดกับประชาชนโดยส่งเสริมให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้

7) การประเมินผลการดำเนินงานให้เป็นไปตามหลักความเป็นสากลแต่อยู่บนพื้นฐาน หรืออัตลักษณ์ที่สอดคล้องกับนโยบายของ กศน.

การประเมินผลการดำเนินงานจากกิจกรรมต่างๆ ในทุกครั้งที่จัดขึ้นเพื่อวิเคราะห์ถึงความพึงพอใจและนำผลการวิเคราะห์ดังกล่าวมาใช้เป็นข้อมูลเพื่อปรับปรุงและแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ผู้ตอบได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการประเมินผลที่ควรปรับปรุงให้มีความเป็นสากลเพื่อเป็นกลไกในการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ให้แก่ผู้ใช้บริการให้เข้มข้นมากขึ้นด้วยแต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่ควรดำเนินการควบคู่ไปพร้อมกันคือ การสร้างอัตลักษณ์ตามเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะตามวิถีของแต่ละชุมชนซึ่งอาจเป็นไปในลักษณะของการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สามารถยืนอยู่ด้วยตนเองซึ่งส่งผลเชิงบวกต่อการบริหารจัดการในเรื่องการหารายได้เพื่อสนับสนุนแหล่งการเรียนรู้ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นการประเมินผลการดำเนินงานควรต้องสอดคล้องกับนโยบายของ กศน. เพื่อให้สามารถสะท้อนสิ่งที่เกิดขึ้นจริงได้อย่างตรงกับนโยบายและจุดเน้นในการดำเนินงาน

1.3.2 แนวทางการสร้างแหล่งการเรียนรู้ สำหรับข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวกับความคิดเห็น
ในประเด็นแนวทางการสร้างแหล่งการเรียนรู้ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลได้ระบุถึงสภาพการดำเนินงานของแหล่ง
การเรียนรู้ที่ตนเกี่ยวข้องใน 3 ลักษณะซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) **วิธีดำเนินการสืบทอดองค์ความรู้หรือถอดบทเรียนจากแหล่งเรียนรู้ที่เป็น
บุคคล** สำหรับกรณีของแหล่งเรียนรู้ที่มีลักษณะเป็นบุคคล พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ต่างระบุตรงกันว่า
หน่วยงานของตนได้มีการดำเนินการสืบทอด หรือถอดบทเรียนจากแหล่งเรียนรู้ที่ประเภทบุคคลซึ่งจำแนก
โดยภาพรวมได้ 3 ลักษณะคือ 1. การเชิญเพื่อเป็นวิทยากร 2. การสืบทอดและถอดบทเรียนผ่านกิจกรรม
ต่างๆ เช่น เวทีชาวบ้าน การบอกเล่าผ่านพิธีกรรมต่างๆ การนำเสนอผ่านรูปแบบความบันเทิงต่างๆ หรือ
การทำหลักสูตรเพื่อเผยแพร่ให้ผู้สนใจ 3. การจัดเก็บเป็นฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งแต่ละลักษณะ
สำคัญมีรายละเอียด

1.1) **การเชิญเพื่อเป็นวิทยากร** สำหรับแหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคลจากข้อมูล
พบว่า ส่วนใหญ่ทาง กศน. ในแต่ละเขตจะสืบทอดหรือถอดบทเรียนด้านความรู้ที่ทักษะต่างๆ ผ่านลักษณะ
การขยายผลโดยการเชิญเป็นวิทยากรเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ และทักษะที่จำเป็นต่างๆ โดยการจัด
กิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมด้านวิชาชีพให้แก่นักศึกษา กศน. หรือประชาชนผู้สนใจในชุมชนอย่าง
ต่อเนื่องโดย กศน.จะเป็นผู้สรุปผลในการจัดหลักสูตรทั้งในด้านผลการจัดกิจกรรม การติดตามผล
ความก้าวหน้าของผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรม ตลอดจนประชุมเพื่อดำเนินการประเมินผลและพัฒนาหลักสูตร
โดย กศน.เขตผู้เรียน และวิทยากรเจ้าของหลักสูตรเช่น บางสถานศึกษามีการนำภูมิปัญญาในท้องถิ่น
ชุมชนมาเป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการทำน้ำหมักชีวภาพ การร่อนพวงมาลัย การถนอมอาหารโดยทำ
ไข่เค็มดินสอพอง หรือในกรณีของ กศน.ตลิ่งชัน ได้เชิญวิทยากรในโครงการต่างๆ ที่จัดขึ้นค่อนข้าง
ครอบคลุม เช่น การสอนวิชาชีพ การเป็นวิทยากรบรรยายโครงการพัฒนาทักษะชีวิต พัฒนาสังคม
โครงการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยวิทยากรต้องมีความรู้ที่สอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการสืบทอดความรู้
และทาง กศน.จัดทำประวัติภูมิปัญญาท้องถิ่นให้นักศึกษา กศน. เพื่อให้ทราบว่า ภายในท้องถิ่นมีภูมิ
ปัญญาใดบ้าง และแหล่งภูมิปัญญาอยู่ที่ไหน เป็นต้น

1.2) **การสืบทอดและถอดบทเรียนผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น เวทีชาวบ้าน**
การบอกเล่าผ่านพิธีกรรมต่างๆ การนำเสนอผ่านรูปแบบความบันเทิงต่างๆ หรือการจัดทำหลักสูตร
เพื่อเผยแพร่ให้ผู้สนใจ ซึ่งมีหลายลักษณะเช่น 1) การนำนักศึกษา กศน.เข้าไปศึกษาดูงานและเรียนรู้
จากสถานที่จริงทั้งในลักษณะของการฟังบรรยาย และการได้ลงมือปฏิบัติจริง เช่น กศน.เขตคลองสานได้
ระบุถึงแหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคลซึ่งมีทั้งที่เป็นเกษตรกร เช่น ผู้เพาะเห็ด การเลี้ยงไก่ และไส้เดือน หรืองาน

ศิลปหัตถกรรม เช่น การทำผ้าฝ้าย เป็นต้น โดยทาง กศน.ได้นำนักศึกษาเข้าไปศึกษาดูงาน 2) การเปิดสอนอาชีพระยะสั้นโดยมีการระบุว่า หน่วยงานได้ทำการสืบทอดองค์ความรู้และบทเรียนจากแหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคลโดยเปิดสอนในรูปแบบการเรียนการสอนวิชาอาชีพระยะสั้นในวิชาด้านดนตรีไทย หรือการประดิษฐ์บายศรีจากใบตอง ดังที่ กศน.ราชบุรีบูรณะได้ระบุไว้เป็นกรณีตัวอย่าง หรือในกรณีของ กศน.เขตบางขุนเทียนได้ให้ข้อมูลว่า ทำการจัดการเรียนการสอนอาชีพระยะสั้น เช่น การทำขนมไทยจากวิทยากร ซึ่งเป็นผู้สูงอายุในท้องถิ่น 3) การถอดบทเรียนจากกิจกรรมการเรียนการสอนด้านศิลปวัฒนธรรม โดยระบุว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเฉพาะในด้านศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น เช่น การทำหุ่นมือ การประดิษฐ์หัวโขน เป็นต้น เหล่านี้จะถอดบทเรียนจากการเข้าร่วมกิจกรรม เช่น กศน.เขตป้อมปราบศัตรูพ่ายมีการถอดบทเรียนด้านศิลปวัฒนธรรมจากละครชาตรี คณะจงกลโปร่งน้ำใจ หรือการครอบครุที่วัดพระพิเรนทร์ และการตีบาตรพระ เป็นต้น และ 4) การจัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อเผยแพร่ให้ประชาชนที่สนใจได้ศึกษาหาความรู้ซึ่งถือเป็นอีกวิธีการหนึ่งในการถอดองค์ความรู้ไว้เป็นหลักสูตรสถานศึกษา โดยบางกรณีได้ให้นักศึกษา กศน.จัดทำรายงานพร้อมทั้งอธิบายองค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาค้นคว้าจากภูมิปัญญาในท้องถิ่น

1.3) การจัดเก็บเป็นฐานข้อมูลภูมิปัญญาของท้องถิ่น โดยการประชุมร่วมเวทีชาวบ้าน การประสานงานร่วมกันกับสำนักงานเขตในพื้นที่เพื่อการสรรหาภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างให้เกิดการสืบทอดองค์ความรู้และถอดบทเรียนจากภูมิปัญญาต่าง เช่น การทำขนมไทย การเรียนรู้เรื่อง การเกษตรวิถีอินทรีย์ หรือด้านเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้สำหรับวิธีการสืบทอดและถอดบทเรียนจากแหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคลโดยสถานศึกษาได้ดำเนินการผ่านกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ 1) การสืบทอดและถอดบทเรียนด้วยกิจกรรมอย่างง่าย ๆ เช่น การละเล่น การเล่านิทาน การทายปริศนา 2) การบอกเล่าผ่านทางพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีกรรมทางศาสนา หรือขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ 3) การสืบทอดและถอดบทเรียนในรูปแบบความบันเทิง เช่น การทำของเล่น การแสดงต่างๆ และ 4) การสืบทอดและถอดบทเรียนที่เป็นลายลักษณ์อักษร โดยจัดทำเป็นทำเนียบภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

ตารางที่ 5 กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ใช้แหล่งการเรียนรู้

ลักษณะของการมีส่วนร่วมในกิจกรรม/บริการที่จัดขึ้นในแหล่งการเรียนรู้ตามข้อมูล

ประเด็น	N=40	
	จำนวน	ร้อยละ
1. ลักษณะการมีส่วนร่วมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในชุมชนในกิจกรรมและบริการที่จัดขึ้นในแหล่งการเรียนรู้		
มีส่วนร่วมในลักษณะของการอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้	15	37.50
มีส่วนร่วมจัดกิจกรรมและรับบริการทางการเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้	12	30.00
การให้ความร่วมมือในด้านต่างๆ	4	10.00
การเป็นวิทยากรหรือครูภูมิปัญญาให้แก่แหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น	3	7.50
การมีส่วนร่วมในลักษณะของการบริหารจัดการ	3	7.50
ไม่ระบุ	3	7.50
รวม	40	100.00
2. ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้ใช้บริการใช้แหล่งเรียนรู้ทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย*		
2.1 ปัจจัยภายนอก		
2.1.1 ความสะดวกในการเข้าถึง	13	30.23
2.1.2 ความเหมาะสมกับวิถีชีวิต	12	27.91
2.1.3 การประชาสัมพันธ์	7	16.28
2.1.4 การดึงดูดความสนใจ	6	13.95
2.2 ปัจจัยภายใน		
ความสนใจและความต้องการเรียนรู้	5	11.63
รวม	43	100.00

* หมายเหตุ ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

สำหรับกลุ่มเป้าหมาย หรือผู้ใช้บริการแหล่งการเรียนรู้ในมุมมองของการมีส่วนร่วมในกิจกรรม หรือบริการต่างๆ ที่จัดขึ้นในแหล่งการเรียนรู้พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประเด็นคือ 1. ลักษณะการมีส่วนร่วมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในชุมชนสำหรับกิจกรรมและบริการที่จัดขึ้นในแหล่งการเรียนรู้ และ 2. ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้ใช้บริการแหล่งเรียนรู้ทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งแต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังนี้

1. ลักษณะการมีส่วนร่วมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในชุมชนสำหรับกิจกรรมและบริการที่จัดขึ้นในแหล่งการเรียนรู้

1.1 การมีส่วนร่วมในลักษณะการอำนวยความสะดวกทางการเรียนรู้

ด้านสถานที่พบว่า ชุมชนหรือหน่วยงานที่เป็นภาคีเครือข่ายได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในแหล่งการเรียนรู้ โดยส่วนใหญ่ในลักษณะของการสนับสนุนด้านสถานที่ในการจัดกิจกรรม เช่น การอำนวยความสะดวกในการจัดและดูแลความเรียบร้อยในการจัดนิทรรศการแหล่งการเรียนรู้ระดับตำบล หรือในบางกรณีพบว่าประธานชุมชน หรือเจ้าอาวาสได้ให้ความอนุเคราะห์ในการจัดแหล่งการเรียนรู้ในหลายๆ กิจกรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุญาตให้ใช้สถานที่เพื่อจัดการเรียนการสอนขั้นพื้นฐานในวัดต่างๆ หรือการใช้สถานที่เพื่อเป็นศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงตามแขวงต่างๆ เช่นในกรณีที่ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและบริการทางการเรียนรู้ซึ่งจัดขึ้นในแหล่งการเรียนรู้เพื่อร่วมกันสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการถ่ายทอดความรู้และแสวงหาความรู้ทางด้านภูมิปัญญาและแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กลุ่มชุมชน พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนอาจจำแนกเป็นภาพรวมได้ 2 ลักษณะคือ การเป็นผู้ใช้หรือรับบริการจากแหล่งการเรียนรู้ และชุมชนมีส่วนร่วมในการเป็นผู้สนับสนุนโดยตรงต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ซึ่งจัดขึ้นโดยทางสถานศึกษาซึ่งจัดขึ้นในแหล่งการเรียนรู้

การประชาสัมพันธ์กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นในแหล่งการเรียนรู้ พบว่า ประชาชนในชุมชนแต่ละเขตพื้นที่ให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมเป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความสำคัญต่อกิจกรรมการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ของแต่ละพื้นที่ซึ่งทั้งที่จัดขึ้นโดย กศน.แต่ละเขต หรือการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของภาคีเครือข่ายอื่นๆ ในทุกภาคการศึกษา เช่น กิจกรรมส่งเสริมการใช้ห้องสมุดชุมชน และกิจกรรมส่งเสริมศาสนา

1.2 การเข้าร่วมกิจกรรมและรับบริการทางการเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ พบว่า มีลักษณะสำคัญตั้งแต่ 2.1) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่ประชาชนในชุมชน ทั้งที่มีลักษณะเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมโดยมีส่วนร่วมไปกับกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นในแหล่งการเรียนรู้ซึ่งทาง กศน.จัดขึ้น เช่น กิจกรรมส่งเสริมการรักการอ่านซึ่งมีการแข่งขันการอ่าน กิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ 2.2) การเข้ารับบริการ (ใช้บริการ) ทางการเรียนรู้เป็นลักษณะการมีส่วนร่วมในการศึกษาความรู้และเข้ารับบริการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่กลุ่มบุคคลซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ในชุมชน เช่น การที่คณะกรรมการชุมชนในเขตกรุงเทพมหานครได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาและรับการถ่ายทอดความรู้ในด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ 2.3) การเข้าร่วม

ประเมินผลความพึงพอใจในการรับบริการส่งเสริมการเรียนรู้เป็นลักษณะของการมีส่วนร่วมในการเข้าใช้ บริการแหล่งการเรียนรู้และได้ทำการประเมินความพึงพอใจในการใช้แหล่งการเรียนรู้ผ่านการใช้เครื่องมือ ประเมินประเภทต่างๆ เช่น แบบสอบถาม แบบสังเกต หรือการสัมภาษณ์จากผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำผลการ ประเมินดังกล่าวมาทำการปรับปรุง และให้ข้อเสนอแนะเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้ สามารถตอบสนองทั้งต่อความต้องการของผู้รับบริการ และเพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของบริบท ต่างๆ ที่แวดล้อม

1.3 การให้ความร่วมมือในด้านต่างๆ เช่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ ศาสนา วัฒนธรรม เศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนการนำผลผลิตต่างๆ ที่ผลิตได้ในชุมชนมาจัดจำหน่ายเพื่อ สร้างความมีชีวิตชีวาให้แก่กิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นในแหล่งการเรียนรู้ ทั้งนี้ทั้งนั้นย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ ในการให้ความร่วมมือ และวิสัยทัศน์ของผู้นำชุมชนซึ่งเป็นการพัฒนาและเห็นความสำคัญในการพัฒนา หรือปรับปรุงแหล่งการเรียนรู้ ดังกรณีของบ้านหนังสือชุมชนซึ่งเป็นแหล่งการเรียนรู้ประเภทหนึ่งที่ทำเนิน กิจกรรมส่งเสริมการอ่านให้กับเด็กและเยาวชน ตลอดจนประชาชนทั่วไปในชุมชน หรือกรณีของสภาภาพ สำหรับกรรมการชุมชน การจัดกิจกรรมการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุและกิจกรรมฝึกทักษะอาชีพ สำหรับกลุ่มแม่บ้าน ซึ่งการให้ความร่วมมือดังกล่าวจะเริ่มต้นจากการที่ทาง กศน. มีการจัดกิจกรรม และ ได้ทำการส่งหนังสือเชิญหรือข้อความประชาสัมพันธ์เพื่อขอความร่วมมือจากทุกภาคส่วนให้เข้าร่วม กิจกรรม และประธานชุมชนในแต่ละแขวงก็จะส่งตัวแทนหรืออาจเข้าร่วมกิจกรรมด้วยตนเอง

1.4 การเป็นวิทยากรหรือครูภูมิปัญญาให้แก่แหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่นโดยทาง กศน. ได้ใช้ประโยชน์จากความรู้ที่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเชิญเพื่อเป็นผู้ช่วยวิทยากรในบางฐานกิจกรรม หรือการที่แหล่งการเรียนรู้บางแห่งเป็นแหล่งที่ใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนั้นจึงมีวิทยากรซึ่งเป็นภูมิ ปัญญาท้องถิ่น หรือบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญด้านอาชีพเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะที่สามารถนำไป ประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เสริมในอนาคตมาเป็นวิทยากรในการบรรยายและร่วมดูแลช่วยเหลือฝึกฝน ให้แก่ผู้เข้ารับการอบรมจากแหล่งการเรียนรู้ เป็นต้น

1.5 การมีส่วนร่วมในลักษณะของการบริหารจัดการ กล่าวคือมีลักษณะเป็นการร่วม แสดงความคิดเห็นและร่วมขับเคลื่อนในกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นในแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ในชุมชน ตลอดจนการร่วมรับผิดชอบดูแลความเรียบร้อยเพื่อความพร้อมต่อการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ ซึ่ง เป็นการบริหารแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนซึ่งมีผู้ดูแลรับผิดชอบที่ชัดเจนสามารถติดต่อประสานงานในการ เข้าใช้แหล่งการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา

2. ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้ใช้บริการแหล่งเรียนรู้ทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

2.1 ปัจจัยภายนอก สำหรับปัจจัยภายนอกที่มีผลการการใช้บริการของแหล่งการเรียนรู้พบว่า ผู้ตอบได้ให้ความสำคัญในประเด็นตามลำดับจากมากไปน้อยดังนี้

2.1.1 ความสะดวกในการเข้าถึง ตามที่ผู้ตอบระบุส่วนใหญ่ให้ความสำคัญไปที่ตั้งของแหล่งการเรียนรู้ซึ่งควรอยู่ในชุมชน

1) สถานที่พบว่า ปัจจัยโดยภาพรวมซึ่งส่งผลต่อการใช้บริการของแหล่งการเรียนรู้ประกอบด้วย ที่ตั้ง และคุณลักษณะที่ดีซึ่งตอบสนองต่อความสะดวกในการเข้าถึง ซึ่งแต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังนี้

ที่ตั้งซึ่งผู้ตอบส่วนใหญ่ระบุไปในทิศทางเดียวกันปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเข้าใช้บริการแหล่งการเรียนรู้ซึ่งต้องตั้งอยู่ในพื้นที่ของชุมชนหรือใกล้เคียงกับชุมชนให้มากที่สุดซึ่งจะมีผลต่อการเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ได้ง่าย เพราะการกระจายตัวอยู่ในทุกๆ ชุมชนย่อมสร้างโอกาสในการเข้าถึงเพื่อใช้บริการได้มากขึ้น นอกจากนี้การเปิดบริการในชุมชนยังทำให้การเดินทางสะดวกแล้วยังส่งผลต่อเรื่องค่าใช้จ่ายหรือค่าธรรมเนียมในการเข้าใช้บริการซึ่งอาจอยู่ในอัตราที่ต่ำหรือกระทั่งไม่เสียค่าบริการ ถือเป็นกาให้เปล่าเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชุมชน เนื่องจากการมีที่ตั้งในชุมชนย่อมส่งเสริมให้ชุมชนยอมเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมดูแลและบริหารจัดการระหว่างชุมชนและ กศน.

คุณลักษณะที่ดีซึ่งตอบสนองต่อความสะดวกในการเข้าถึงเช่น สถานที่เอื้ออำนวยต่อการใช้แหล่งการเรียนรู้ ความพร้อมของแหล่งการเรียนรู้ต่อการเข้าใช้บริการทั้งในด้านการให้บริการและกลไกในการส่งเสริมความพร้อมต่างๆ เช่น ความพร้อมของสื่อและวัสดุอุปกรณ์ส่งเสริมการเรียนรู้

2) บุคลากร พบว่า ผู้ตอบได้ระบุถึงลักษณะของบุคลากรที่ส่งเสริมและสนับสนุนในการใช้บริการแหล่งการเรียนรู้ควรให้ความสำคัญในการให้บริการจากผู้ที่มีความรู้ความชำนาญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่หรือครู กศน.ตำบลจะทำหน้าที่ในการให้บริการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการมีอัธยาศัยที่ดีและความเต็มใจในการให้บริการย่อมเป็นอีกปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้บริการเนื่องจากกลุ่มเป้าหมายสำคัญเป็นกลุ่มประชาชนในชุมชน นอกจากนี้ปัจจัยสำคัญอีกประการคือ การส่งเสริมหรือกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของผู้ใช้บริการแหล่งการเรียนรู้ทั้งในฐานะของผู้ใช้บริการหรือการเป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน

3) เวลาโดยภาพรวมผู้ตอบต่างเห็นไปในทิศทางเดียวกันคือ ควรต้องสะดวกในการเข้าใช้บริการ แต่อย่างไรก็ตามในประเด็นดังกล่าวยอมรับขึ้นอยู่กับลักษณะแห่งการเรียนรู้ว่าหน่วยงานของภาครัฐหรือหน่วยงานเอกชนหน่วยงานใดเป็นเจ้าของพื้นที่

2.1.2 เหมาะสมกับวิถีชีวิต กล่าวคือสิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการส่งเสริมการให้บริการแห่งการเรียนรู้ซึ่งควรต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ที่จะช่วยกระตุ้นให้เกิดการเข้าใช้บริการโดยควรให้ความสำคัญต่อดูประสงค์หรือเป้าหมายของผู้ใช้บริการในแห่งการเรียนรู้ และควรต้องสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้บริการ ซึ่งแต่ละประเด็นสำคัญมีรายละเอียดดังนี้

1) จุดประสงค์หรือเป้าหมายของผู้ใช้บริการในแห่งการเรียนรู้ โดยครอบคลุมถึงประโยชน์ที่จะได้รับการเข้าใช้บริการแห่งการเรียนรู้ทั้งในลักษณะของการค้นคว้าเพื่อตอบสนองความต้องการทางการเรียนรู้ทางการศึกษา หรือการพัฒนาทักษะทางด้านอาชีพ หรือการประกอบอาชีพอิสระ ตลอดจนการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นภายในตามวิถีชีวิตของชุมชน

2) ตอบสนองต่อความต้องการและบริบทที่แท้จริงของผู้ใช้บริการ โดยสิ่งที่ควรคำนึงถึงพบว่า ผู้ตอบให้ความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันโดยต้องให้ความสำคัญต่อความใกล้ชิดและคำนึงถึงความต้องการที่แท้จริงของชุมชน โดยการจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนย่อมสามารถสร้างเครือข่ายใกล้ชิดกับชุมชนและสอดคล้องต่อความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในชุมชน และปัจจัยต่อมาที่ควรคำนึงถึงคือ ความทันสมัยและกิจกรรมต่างๆ มีความเหมาะสมซึ่งผู้ตอบส่วนใหญ่ระบุว่า แห่งการเรียนรู้ที่มีกิจกรรมหลากหลาย และมีข้อมูลสารสนเทศต่างๆ ที่หลากหลายและทันสมัยย่อมสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้บริการได้เป็นอย่างดี

2.1.3 การประชาสัมพันธ์ พบว่าเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ของแห่งการเรียนรู้จะทำหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นในแห่งการเรียนรู้ โดยลักษณะการทำประชาสัมพันธ์จะเป็นไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ตลอดจนให้ความสำคัญต่อการให้คำแนะนำเพื่อให้ผู้บริการได้รับความรู้ และตระหนักถึงความสำคัญในการเรียนรู้ผ่านการเข้าใช้บริการของแห่งการเรียนรู้

2.1.4 การดึงดูดความสนใจ ซึ่งขึ้นอยู่กับเหตุผลสำคัญได้แก่ 1) ความหลากหลายของสื่อ เช่น การมีหนังสือ หรือสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่หลากหลายและเหมาะสมกับลักษณะการใช้บริการของประชาชนในชุมชน อีกทั้งการมีสื่อที่หลากหลายและใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยมาปรับใช้ในการให้บริการ 2) ความพร้อมของสื่อ โดยผู้ตอบระบุว่า สื่อและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ถือเป็นประสบการณ์ตรงประเภทหนึ่งที่ได้รับจากการไปศึกษาดูงาน และสามารถถอดบทเรียนที่ได้จากแห่งการเรียนรู้

เพื่อเปิดโอกาสในกระบวนการคิด และถ่ายทอดองค์ความรู้ของผู้เรียนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ 3) ความน่าสนใจของสื่อ และ 4) เทคนิคในการนำเสนอที่สร้างความน่าสนใจให้แก่ผู้ใช้บริการแห่งการเรียนรู้

2.2 ปัจจัยภายใน ความสนใจและความต้องการในการเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ซึ่งค่อนข้างเป็นเรื่องเฉพาะแต่ละบุคคลที่จะเห็นถึงความสำคัญของการเรียนรู้ เช่น พิจารณาจากประวัติต่างๆ หรือความใฝ่เรียนรู้ของผู้ที่เข้าศึกษาในแหล่งการเรียนรู้ และความต้องการในการเพิ่มพูนความรู้ และใช้เวลาว่างที่มีให้เกิดประโยชน์สูงสุด แต่อย่างไรก็ตามการจัดการในแหล่งการเรียนรู้ควรต้องให้ความสำคัญต่อการสร้างบรรยากาศและการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้บริการให้ได้อย่างแท้จริง

ตารางที่ 6 กิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้

ประเด็น	N=40	
	จำนวน	ร้อยละ
กิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ	7	17.50
กิจกรรมที่เกี่ยวกับประเพณีวิถีชีวิต	7	17.50
กิจกรรมการสอนอาชีพระยะสั้น	6	15.00
กิจกรรมการเยี่ยมชมแหล่งการเรียนรู้	5	12.50
กิจกรรมด้านศาสนา	5	12.50
กิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาความรู้และทักษะทางด้านคอมพิวเตอร์	2	5.00
กิจกรรมตามแนวพระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	2	5.00
กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน	2	5.00
กิจกรรมเพื่อพัฒนาทำนุบำรุงแหล่งการเรียนรู้	1	2.50
ไม่ระบุ	3	7.50
รวม	40	100.00

กิจกรรมของแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ในพื้นที่และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นในแหล่งการเรียนรู้ พบว่า ผู้ตอบได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะสำคัญของการดำเนินกิจกรรมตามลำดับโดย 1. กิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ 2. กิจกรรมที่เกี่ยวกับประเพณีวิถีชีวิต 3. กิจกรรมการสอนอาชีพระยะสั้น 4. กิจกรรมการเยี่ยมชมแหล่งการเรียนรู้ 5. กิจกรรมด้านศาสนา 6. กิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาความรู้และทักษะทางด้านคอมพิวเตอร์ 7. กิจกรรมตามแนวพระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 8. กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน และ 9. กิจกรรมเพื่อพัฒนาทำนุบำรุงแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งแต่ละกิจกรรมมีรายละเอียดดังนี้

1. กิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ / ลักษณะการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกๆ ปีซึ่งเกี่ยวข้องกับประเพณีต่างๆ ในท้องถิ่น สำหรับลักษณะการมีส่วนร่วมของทาง กศน. จะครอบคลุมในลักษณะของการเข้าร่วมประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ การดำเนินการจัดกิจกรรมโดยกิจกรรมที่แหล่งการเรียนรู้จัดขึ้น เช่น งานวัด งานวันเด็ก กิจกรรมวันพ่อแห่งชาติ หรือกิจกรรมวันแม่แห่งชาติ งานประเพณีชาวอมฤ ซึ่งทาง กศน.เขตบางขุนเทียนได้ระบุถึงลักษณะการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ทั้งในลักษณะของการเป็นศูนย์กลางเพื่อรับบริจาคสิ่งของ และแรงงานเพื่อสนับสนุนสิ่งของในวันเด็กตามชุมชนต่างๆ หรือการได้รับเชิญเป็นกรรมการในการตัดสินด้านอาหารและการประดิษฐ์จากสภาวัฒนธรรมเขตบางขุนเทียน เป็นต้น นอกจากนี้พบว่า บาง กศน.ได้มีการนำนักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่เพื่อให้นักศึกษาได้มีส่วนช่วยจัดกิจกรรม หรือเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดโครงการรักการอ่านในวันสุนทรภู่ ตลอดจนการมีส่วนร่วมในลักษณะของการนำแหล่งการเรียนรู้ที่มีลักษณะเป็นบุคคลเข้ามาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2. กิจกรรมที่เกี่ยวกับประเพณีวิถีชีวิต เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อสืบสานวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ในท้องถิ่น เช่น กิจกรรมวันเข้าพรรษา หรือกิจกรรมวันลอยกระทง กิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางศาสนาซึ่งลักษณะการมีส่วนร่วมของ กศน.เช่น นำนักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่ เช่น กิจกรรมสืบสานประเพณีวัฒนธรรมที่ทาง กศน.เขตราษฎร์บูรณะทาง กศน.และนักศึกษาได้ร่วมกันทำกระทงเพื่อนำเข้าร่วมไปยังวัดตลิ่งชันหรือ การแห่เทียนพรรษาไป ณ วัดพระยายัง หรือการประสานงานเพื่อจัดทำโครงการ เช่น กศน.เขตได้ประสานงานเพื่อจัดทำโครงการเพื่อร่วมจัดแหล่งเรียนรู้พิพิธภัณฑ์บางลำพู เป็นต้น

3. กิจกรรมการสอนอาชีพระยะสั้น เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมอาชีพให้กับประชาชนในชุมชนซึ่งมีลักษณะการดำเนินงานตั้งแต่การที่ กศน.แต่ละเขตเป็นผู้กำหนดหลักสูตร และจัดหาผู้เรียน หรือกลุ่มสนใจเพื่อจัดดำเนินการกิจกรรมร่วมกับชุมชนในการให้ความรู้และฝึกทักษะด้านอาชีพระยะสั้น โดยทาง กศน.เขตจะประสานงานเพื่อจัดทำโครงการต่างๆ ตลอดจนดำเนินการเปิดศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน เช่น การจัดกิจกรรมการเพาะเห็ดฟาง การเลี้ยงไส้เดือน การเลี้ยงไก่ การแปรรูปอาหารจากปลา หรือการทำน้ำยาสมุนไพร การจัดทำบัญชีครัวเรือน การเปิดศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง หรือการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพด้านการนวดแผนไทย การสอนตีบาตรพระ ซึ่งกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้เป็นการสอนอาชีพระยะสั้นตามบริบทของแต่ละชุมชนท้องถิ่น

4. กิจกรรมการเยี่ยมชมแหล่งการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้โดยจัดนิทรรศการร่วมกับแหล่งเรียนรู้ตามโอกาสสำคัญต่างๆ โดย กศน.เขตจะนำกิจกรรมของ

สถานศึกษาของตนไปจัดแสดงเป็นนิทรรศการ และนำนักศึกษาไปเรียนรู้ในแหล่งการเรียนรู้ เช่น ในกิจกรรมบางประเภททางแหล่งการเรียนรู้จะจัดทำหนังสือเพื่อส่งมา ณ สถานศึกษาของกศน.แต่ละเขต เพื่อให้นักศึกษาไปร่วมกิจกรรม และทาง กศน.จะประสานงานเพื่อดำเนินโครงการต่างๆ ในการศึกษาดูงาน ตลอดจนการมีส่วนร่วมเป็นวิทยากร เช่น กศน.ได้จัดทำโครงการให้นักเรียน นักศึกษาตามโรงเรียนต่างๆ เข้าศึกษาดูงานในเรื่องเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ หรือศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยทาง กศน.มีส่วนร่วมในการเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้ เป็นต้น

5. กิจกรรมด้านศาสนา มีลักษณะการดำเนินงานในภาพรวมทั้งทาง กศน.ดำเนินกิจกรรมเอง และส่งเสริมให้นักศึกษา กศน. เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนในท้องถิ่น โดยทาง กศน.แต่ละเขต ได้จัดกิจกรรมร่วมกับแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ในเขตพื้นที่ โดยนำนักศึกษาเข้าไปศึกษาค้นคว้านอกสถานที่ในทุกๆ ปีการศึกษา ยกตัวอย่างในกรณีที่เป็นกิจกรรมทางด้านศาสนาจะกำหนดให้นักศึกษาได้ค้นคว้าเกี่ยวกับศาสนา หรือพุทธประวัติ เช่น กรณีของแหล่งการเรียนรู้ที่อยู่ในเขตพื้นที่ กศน.เขตภาษีเจริญ หรือ กศน.เขตจอมทอง ทั้งหมดการจัดกิจกรรมจะเน้นในเรื่องวันสำคัญทางศาสนาซึ่งจะมีการให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมทุกๆ ครั้ง

6. กิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาความรู้และทักษะทางด้านคอมพิวเตอร์ มีลักษณะการดำเนินงานโดยนำนักศึกษา กศน.เข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่ เช่น กศน.เขตคลองสามวา ดำเนินการจัดโครงการฝึกอบรมคอมพิวเตอร์เบื้องต้น ณ ศูนย์การเรียนรู้ICTของชุมชนธีรบรรณ

7. กิจกรรมตามแนวพระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ครอบคลุมตั้งแต่กิจกรรมด้านการเกษตรผสมผสานตามแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรตามทฤษฎีใหม่ดำเนินการอบรมให้ความรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การจัดทำบัญชีครัวเรือน และการส่งเสริมอาชีพให้กับประชาชนในชุมชน เช่น ในกรณีของ กศน.เขตจอมทอง มีการจัดดำเนินกิจกรรมกลุ่มอาชีพ และถ่ายทอดสดให้กับนักเรียน นักศึกษา ประชาชนที่สนใจ จนกระทั่งสถานีโทรทัศน์ประเทศไทยปูนมาบันทึกรายการ เป็นต้น

8. กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เป็นการดำเนินกิจกรรมโดยทาง กศน.ของแต่ละเขตซึ่งกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นการจัดกิจกรรมขึ้นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ และการค้นคว้าได้ด้วยตนเองให้แก่ผู้เรียน หรือประชาชนที่สนใจทั่วไปซึ่งถือเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีขนาดใหญ่ครอบคลุมตั้งแต่เด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่

9. กิจกรรมเพื่อพัฒนาทำนุบำรุงแหล่งการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาผู้เรียนและช่วยส่งเสริมประชาสัมพันธ์แหล่งการเรียนรู้โดยทาง กศน.จะนำนักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมลง

พื้นที่เพื่อช่วยกันทำความสะอาด และทำนุบำรุงแหล่งการเรียนรู้ตามโอกาสสำคัญต่างๆ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวถือเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาผู้เรียน

ตารางที่ 7 การบริหารแหล่งการเรียนรู้

(เริ่มต้นขั้นตอนตั้งแต่การวางแผนไปจนถึงการบริหารจัดการในแหล่งการเรียนรู้ที่มีความชัดเจน)

ประเด็น	N=40	
	จำนวน	ร้อยละ
1. ลักษณะการมีส่วนร่วมบริหารแหล่งการเรียนรู้ : การร่วมวางแผนจัดการแหล่งการเรียนรู้		
1. การมีส่วนร่วมในลักษณะของคณะกรรมการสถานศึกษา	15	37.50
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบที่ชัดเจน	11	27.50
3. การวางแผนเพื่อจัดการแหล่งการเรียนรู้	6	15.00
4. เพื่อส่งเสริมพัฒนาแหล่งการเรียนรู้	5	12.50
ไม่ระบุ	3	7.50
รวม	40	100.00
2. ลักษณะการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ : แหล่งการเรียนรู้ที่มีรูปแบบจัดการที่ชัดเจน		
ประสานความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย	15	37.50
การบริหารจัดการเฉพาะส่วน	9	22.50
นำนักศึกษาหรือกลุ่มเป้าหมายผู้สนใจเข้าศึกษาดูงานในแหล่งการเรียนรู้	9	22.50
วัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรม	3	7.50
ไม่ระบุ	4	10.00
รวม	40	100.00

สำหรับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการแหล่งเรียนรู้ของชุมชน โดยพิจารณาจากขั้นตอนเริ่มต้นตั้งแต่การวางแผนจนกระทั่งขั้นตอนในการบริหารจัดการในแหล่งการเรียนรู้สามารถจำแนกตามลักษณะดังนี้ 1. ลักษณะการร่วมวางแผนจัดการแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งประกอบไปด้วยลักษณะสำคัญ 4 ประการคือ 1.1 การมีส่วนร่วมในลักษณะของคณะกรรมการสถานศึกษา 1.2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบที่ชัดเจน 1.3 การวางแผนเพื่อจัดการแหล่ง

การเรียนรู้ และ 1.4 เพื่อส่งเสริมพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ และ 2. ลักษณะของแหล่งการเรียนรู้ที่มีรูปแบบการจัดการที่ชัดเจน ซึ่งแต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังนี้

1. ลักษณะการร่วมวางแผนจัดการแหล่งการเรียนรู้

1.1 การมีส่วนร่วมในลักษณะของคณะกรรมการสถานศึกษา ซึ่งมีลักษณะการดำเนินงานร่วมกันตามลักษณะพอสังเขปดังนี้

การวางแผน โดยมีลำดับการดำเนินงานร่วมกันกับทาง กศน. กล่าวคือ เริ่มจากการเชิญประธานชุมชนและบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้นำชุมชน องค์กร เครือข่ายของชุมชน คณะกรรมการชุมชน หน่วยงานราชการ และหน่วยงานภาคเอกชนที่ให้การสนับสนุนต่างมีส่วนร่วมในเข้าร่วมประชุมเพื่อวางแผนการดำเนินการ โดยเน้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ในแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ทั้งนี้การจัดประชุมประธานชุมชนจัดขึ้นทุกเดือน และมีการวางแผนดูแลร่วมกัน ตลอดจนนำข้อเสนอแนะต่างๆ ตามความคิดเห็นของผู้นำชุมชนและตัวแทนในการประชุมของกรรมการสถานศึกษาไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทแวดล้อมและความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติของแหล่งการเรียนรู้แต่ละแห่ง

การดำเนินการจัดกิจกรรม โดยชุมชน หรือหน่วยงานเครือข่ายร่วมกับ กศน. ในการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาเพื่อร่วมกันวางแผนและดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชน โดยบางแห่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี แต่ในบางแห่งก็จะมีระดับความร่วมมือที่แตกต่างกันออกไปตามการเห็นความสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ของแต่ละชุมชน เช่น การร่วมกันจัดนิทรรศการแหล่งการเรียนรู้ระดับตำบล

ลักษณะการประสานงาน กล่าวคือ คณะกรรมการสถานศึกษาจะมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและสนับสนุนติดต่อประสานงานให้เกิดความง่ายต่อการดำเนินการเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งการเรียนรู้ในพื้นที่ของแต่ละชุมชน

1.2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบที่ชัดเจน ซึ่งแบ่งลักษณะการดำเนินการโดยภาพรวมเป็น ลักษณะได้แก่

การร่วมมือเพื่อเผยแพร่ความรู้ของแหล่งการเรียนรู้ สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนที่มีส่วนร่วมกับ กศน. ในการจัดแหล่งการเรียนรู้ โดยให้นักศึกษา กศน. มีบทบาททั้งในลักษณะการเข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ต่างๆ ของแหล่งการเรียนรู้ หรือการมีส่วนร่วมเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่โดดเด่นและมีชื่อเสียงประจำท้องถิ่นหรืออาจเป็นไปได้ในลักษณะของการมีส่วนร่วมในการใช้งาน และประชาสัมพันธ์แหล่งการเรียนรู้ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมในลักษณะ

เช่นนี้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานของประชาชนในแต่ละท้องถิ่นว่า มีความตระหนักในการมีส่วนร่วมทั้งในการวางแผน เพื่อจัดกิจกรรม และการแบ่งหน้าที่ในการร่วมกันดูแลรับผิดชอบในกิจกรรมแต่ละฐานมากน้อยเพียงใด

การหาสถานที่สำหรับแหล่งการเรียนรู้และดูแลรักษา โดย กศน.มีส่วนเป็นผู้สนับสนุน สำหรับการวางแผนเพื่อจัดการเรียนรู้อาจดำเนินการโดยใช้กิจกรรมเวทีชาวบ้านเพื่อประชุมหาข้อสรุปและวิธีการดำเนินการจัดทำแผนการจัดการแหล่งการเรียนรู้โดยทั้งในระดับบุคคลและกลุ่มต่างๆ ในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนเพื่อจัดหาสถานที่ในชุมชนเพื่อจัดทำแหล่งการเรียนรู้ และชุมชนเป็นผู้ดูแลรักษาแหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเอง ขณะที่ทาง กศน.เป็นเพียงผู้สนับสนุนสื่อ วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับความต้องการของผู้รับบริการเช่น กรณีของบ้านหนังสือชุมชนจะมีบุคคลในชุมชนที่มีส่วนร่วมในการวางแผนและดูแลรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสถานที่ ดังกรณีของเจ้าของสถานที่ซึ่งอาจเป็นประธานชุมชนและกรรมการชุมชนจะมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการแหล่งการเรียนรู้ร่วมกับครู กศน.ตำบล เป็นต้น

การดำเนินการจัดหาวิทยากรเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ มีกรณีตัวอย่างที่น่าสนใจในการวางแผนการจัดการแหล่งการเรียนรู้ เช่น กศน.เขตบางขุนเทียนมีการดำเนินการโดยผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ มาให้คำแนะนำ เช่น การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มคนชาติพันธุ์ โดยการเชิญหรือจัดหาวิทยากรซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญจากสมาคมไทย-รามัญ และหน่วยงานสถานศึกษาต่างๆ มาร่วมเพื่อประชุมวางแผนการจัดการดำเนินงานต่างๆ ในแหล่งการเรียนรู้

1.3 การวางแผนเพื่อจัดการแหล่งการเรียนรู้ โดยทาง กศน.ร่วมมือกับกลุ่มบุคคลในชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการวางแผนจัดการแหล่งการเรียนรู้ เนื่องด้วยฐานคิดที่ว่า คนในท้องถิ่นย่อมต้องรักษาและพร้อมให้ความร่วมมือในการจัดการเรียนรู้ เช่น การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาต่างๆ ของท้องถิ่น หรือการรักษาดูแลสถานที่ซึ่งแหล่งเรียนรู้ตั้งอยู่ สำหรับขั้นตอนในการจัดการแหล่งการเรียนรู้พบว่า มีการสำรวจความต้องการของประชาชนในชุมชนซึ่งถือว่าเป็นผู้เข้ารับบริการโดยตรงในแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งการสำรวจจะดำเนินการเพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ได้ตรงตามความต้องการของผู้รับบริการ โดยมีคณะกรรมการที่ดูแลรับผิดชอบและสนับสนุนการดำเนินการแหล่งการเรียนรู้ แต่อย่างไรก็ตามลักษณะการดำเนินงานย่อมมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับลักษณะของชุมชนซึ่งบางแห่งให้ความสำคัญและการมีส่วนร่วม ในขณะที่บางแห่งอาจไม่ได้ให้ความสำคัญ แต่ในกรณีที่แหล่งการเรียนรู้ที่ให้ความรู้จะเป็นสถานศึกษาที่มีส่วนร่วมในการวางแผน

1.4 เพื่อส่งเสริมพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ สำหรับการมีส่วนร่วมในลักษณะเช่นนี้ชุมชนจะเป็นเจ้าของแหล่งการเรียนรู้ทั้งในด้านสถานที่และตัวบุคคล เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวิทยากร

ด้านวิชาชีพโดยทาง กศน. จะให้การส่งเสริม สนับสนุน และอำนวยความสะดวกในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้เหล่านี้ให้มีความเหมาะสมทั้งในด้านการส่งเสริมเกี่ยวกับวิชาการ การสนับสนุนงบประมาณอุดหนุน เพื่อสร้างโอกาสและการรวมตัวของชุมชนในการพัฒนาสู่การเป็นเครือข่าย ตลอดจนการระดมความคิดเห็นเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และหาข้อสรุปในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ผ่านการจัดกิจกรรมเช่น การประชุม หรือการทำFocus Groupแต่อย่างไรก็ตามพบว่า ในบางเขตระบุว่า การมีส่วนร่วมปฏิบัติได้ไม่มากเท่าที่ควรเนื่องจากบางแหล่งการเรียนรู้ไม่ใช่สถานที่ซึ่งสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ เนื่องจากเป็นสมบัติของหน่วยงานราชการอื่นๆ หรือแม้แต่เป็นพื้นที่ของทางเอกชน

2. ลักษณะของแหล่งการเรียนรู้ที่มีรูปแบบการจัดการที่ชัดเจน

การจัดการแหล่งการเรียนรู้ พบว่า แหล่งการเรียนรู้ที่มีรูปแบบการจัดการที่ชัดเจนมีลักษณะการจัดการ 4 ลักษณะคือ 2.1 ประสานความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย 2.2 การบริหารจัดการเฉพาะส่วน 2.3 นำนักศึกษาหรือกลุ่มเป้าหมายผู้สนใจเข้าศึกษาดูงานในแหล่งการเรียนรู้ และ 2.4 วัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรม ซึ่งแต่ละลักษณะสำคัญมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ประสานความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย ซึ่งอาจดำเนินการในลักษณะของการร่วมทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างสถานที่หน่วยงานรัฐและภาคเอกชน ทั้งนี้สามารถจำแนกลักษณะสำคัญพอสังเขปได้ดังนี้ 1) กศน.เป็นส่วนหนึ่งในการทำกิจกรรมร่วมกับแหล่งการเรียนรู้ 2) แหล่งการเรียนรู้แต่ละแห่งซึ่งเป็นเครือข่ายของ กศน. จะมีบุคลากรดูแล 3) กศน.เป็นศูนย์กลางในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนที่เข้ารับบริการจากแหล่งการเรียนรู้ และ 4) มีการจัดการที่เป็นระบบโดยมีหน่วยงานของภาครัฐ หรือเอกชนดูแลได้รับงบประมาณในการดูแลหรือส่งเสริมจากงบประมาณของสำนักงานเขต ซึ่งแต่ละลักษณะมีรายละเอียดดังนี้

1) กศน. เป็นส่วนหนึ่งในการทำกิจกรรมร่วมกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เนื่องจากติดขัดข้อจำกัดบางประการจึงไม่สามารถเข้าไปจัดการกับแหล่งเรียนรู้ได้ เช่น กรณีที่แหล่งเรียนรู้ในรูปแบบที่ชัดเจนจะตั้งอยู่ในสำนักงานเขต เช่น ห้องสมุดประชาชนซึ่งจะอยู่ในความดูแลของสำนักงานเขต และมีการบริหารจัดการเอง หรือในกรณีตัวอย่างซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เป็นประเภทพิพิธภัณฑ์ที่ตั้งภายในศาสนสถานจะมีเจ้าของพื้นที่เป็นผู้ดูแลและบริหารจัดการเอง โดย กศน. เป็นส่วนหนึ่งในการทำกิจกรรมร่วมกับแหล่งเรียนรู้ เช่น การนำนักศึกษาเข้าไปเรียนรู้หรือใช้บริการในพื้นที่เพียงเท่านั้น เพราะฉะนั้นจึงไม่สามารถเข้าไปบริหารจัดการกับแหล่งเรียนรู้ได้

2) แหล่งการเรียนรู้แต่ละแห่งซึ่งเป็นเครือข่ายของ กศน. จะมีบุคลากรซึ่งประจำในแหล่งการเรียนรู้ทำหน้าที่ดูแลและให้ความรู้ภายในแหล่งการเรียนรู้ เช่น การส่งเสริมการเรียนรู้

โดยแหล่งการเรียนรู้บางแห่งอาจมีเจ้าของพื้นที่ซึ่งเป็นหน่วยงานของภาครัฐหรือคณะกรรมการของสถานที่หรือเจ้าหน้าที่ประจำให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ นอกจากนั้นมีการบริหารจัดการหรือมีการนำชม ผนวกกับการใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจต่อผู้เข้าชมดังเช่นกรณีของวัดไตรมิตรซึ่งมีการจัดการที่เป็นระบบมีวิทยากรนำชมภายในและมีการนำเทคโนโลยีเพื่อนำเสนอข้อมูลที่เข้าใจง่าย

3) กศน.เป็นศูนย์กลางในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนที่เข้ารับบริการจากแหล่งการเรียนรู้ ดังเช่น กิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งจัดขึ้นเป็นหลักสูตรอาชีพระยะสั้น การพบกลุ่มโครงการเศรษฐกิจพอเพียงใช้สถานที่เป็นแหล่งศึกษาดูงาน และภูมิปัญญากลุ่มอาชีพเป็นผู้ให้ความรู้แก่ประชาชนที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม

4) มีการจัดการที่เป็นระบบโดยมีหน่วยงานของภาครัฐ หรือเอกชนดูแลได้รับงบประมาณในการดูแลหรือส่งเสริมจากงบประมาณของสำนักงานเขต ดังเช่นกรณีของวัดต่างๆ จะอยู่ภายใต้การดูแลอุปถัมภ์ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้เขตบางขุนเทียน และสวนสมเด็จพระเจ้าได้รับงบประมาณในการดูแลส่งเสริมจากงบประมาณสำนักงานเขต ส่วนในกรณีของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร (คลองพิทยาลงกรณ์) ได้รับการสนับสนุนจากโรงเรียนพิทยาลงกรณ์ และพิพิธภัณฑ์ว่าวไทยได้รับการสนับสนุนจากโรงเรียนทวีธาภิเศก หรือพิพิธภัณฑ์มอญบางกระดี่ได้รับการสนับสนุนจากชุมชนบางกระดี่ เป็นต้น

2.2 การบริหารจัดการเฉพาะส่วน

1) กศน.จะจัดการแหล่งการเรียนรู้ในบางส่วนของกิจกรรม เช่น บ้านหนังสือชุมชน หรือห้องสมุดตู้คอนเทนเนอร์ ส่วนกรณีแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ มีลักษณะเป็นการนำนักศึกษาไปเรียนรู้ในพื้นที่อย่างน้อยภาคเรียนละ1ครั้ง เช่น ห้องสมุดตู้คอนเทนเนอร์ ซึ่งอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของ กศน. พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในเขตบางนา ซึ่งตั้งอยู่ในโรงเรียนวัดบางนาในจะอยู่ภายใต้การดูแลรับผิดชอบของโรงเรียน หรือในกรณีของพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้อุตุนิยมหาวิทยาลัยซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยงานอุตุนิยมหาวิทยาลัย เป็นต้น

2) การจัดแบ่งพื้นที่ในการดูแลและจัดเจ้าหน้าที่เข้าไปประจำ เพื่อจัดดำเนินการกิจกรรมการเรียนรู้และส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้

3) กศน.ทำหน้าที่ในการจัดหาสื่อ วัสดุอุปกรณ์ หรือจัดหาหนังสือใหม่ๆ เพื่อจัดแสดงหมุนเวียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชน ดังตัวอย่างกรณีของบ้านหนังสือชุมชนซึ่งมีการจัดส่งหนังสือพิมพ์รายวันและให้ชุมชนเป็นผู้ดูแลรักษาความสะอาด เช่นเดียวกับกรณีของห้องสมุดตู้คอนเทนเนอร์ซึ่งมีการจัดส่งหนังสือพิมพ์ทุกวัน และมีการจัดหนังสือใหม่ๆ เพื่อหมุนเวียนให้เกิดความทันสมัย

เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้บริการอยู่เสมอ หรือกรณีของศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงมีลักษณะเป็นการติดตามและให้ชุมชนเป็นผู้ดูแล โดยสนับสนุนพี่ฉกสวนครัวกินได้ให้แก่ชุมชนได้เรียนรู้และเก็บเกี่ยวผลผลิตเพื่อบริโภคได้

4) กศน.ได้จัดสรรงบประมาณและสนับสนุนบุคลากรให้ เช่น กรณีของห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” เขตตลิ่งชันเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีลักษณะของการจัดสรรงบประมาณให้มีบรรณารักษ์ 2 คนทำหน้าที่จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการอ่าน และการให้บริการกับสมาชิกของห้องสมุด โดยมีนักศึกษา กศน.เป็นสมาชิกซึ่งหมุนเวียนเข้ามาใช้บริการ ส่วนประชาชนทั่วไปที่เข้ามาใช้บริการส่วนใหญ่เพื่อยืม-คืนหนังสือ แต่ไม่ได้เข้ามานั่งอ่านที่ห้องสมุด

5) กศน.อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้มาติดต่อเพื่อเข้าศึกษาดูงาน เป็นลักษณะของการเข้ารับบริการจัดแสดง และให้การอบรมความรู้ คำแนะนำจากแผ่นพับประชาสัมพันธ์ และโดยมีการจัดสรรพื้นที่ในการจัดแสดงแหล่งเรียนรู้อย่างเป็นระบบชัดเจน เช่น กรณีของหอศิลป์ หรือการจัดแสดงโบราณวัตถุ และการจัดนิทรรศการ เป็นต้น

2.3 นำนักศึกษาหรือกลุ่มเป้าหมายผู้สนใจเข้าศึกษาดูงานในแหล่งการเรียนรู้ โดยลักษณะดังกล่าวจะเริ่มต้นในการดำเนินงานในลักษณะการบริหารจัดการโดยภาพรวม 3 ขั้นตอนคือ การวางแผนการใช้แหล่งการเรียนรู้ การนำแผนการใช้แหล่งการเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติ และการนิเทศและติดตาม โดยสถานศึกษานำนักศึกษา กศน. หรือผู้ให้บริการที่สนใจเข้าศึกษาหาความรู้ในแหล่งการเรียนรู้ในพื้นที่และมีการจัดการให้ดำเนินไปอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพเพื่อมุ่งสู่ประโยชน์สูงสุดแก่ผู้รับบริการ โดยในส่วนของนักศึกษา กศน.จะเน้นไปที่การค้นคว้าอิสระเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะในการเรียนรู้ด้วยตนเอง กล่าวคือ นักศึกษาที่เข้าศึกษาดูงานจะได้รับการแจกใบความรู้ตามที่มีในเอกสารโครงการและกำหนดให้มีการค้นคว้าอิสระ หรือในกรณีที่สถานศึกษาต่างๆ สนใจเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมจึงมีการติดต่อเพื่อขอเข้ารับการศึกษาดูงานด้านศิลปวัฒนธรรม เช่น หุ่นละครเล็ก หุ่นสาย หุ่นกระบอก เป็นต้น หรือในกรณีที่พบว่า กศน.เขตจอมทองมีการนำนักศึกษา กศน.ของเขตไปศึกษาดูงานและช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เรียนที่เข้ามาศึกษาดูงาน

2.4 วัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมความรู้ให้แก่ประชาชน และส่งเสริมให้แหล่งการเรียนรู้มีชีวิตอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านเพื่อกระตุ้นให้มีการใช้บริการและสร้างบรรยากาศให้แหล่งการเรียนรู้มีชีวิต

การส่งเสริมให้ประชาชนเข้ารับบริการเพื่อศึกษาเรียนรู้ผ่านกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ หรือคุณลักษณะการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่อยู่ในตามวิถีชีวิตในแต่ละชุมชนพื้นที่ของ

แหล่งการเรียนรู้ต่างๆ โดยให้ประชาชนหรือกลุ่มผู้สนใจเข้าชมได้ในเวลาราชการ หรือร่วมกิจกรรมสำคัญต่างๆ ทางศาสนา เช่นการจัดการแหล่งเรียนรู้ภายในพื้นที่ซึ่งเป็นศาสนสถานมีรูปแบบการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ความรู้ และสร้างความเข้าใจในวันสำคัญทางศาสนาเช่นวันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษาและส่งเสริมให้ศาสนิกชนได้ทำบุญร่วมกันหรือในกิจกรรมห้องสมุดประชาชนเฉลิมราชกุมารี จัดโครงการรักการอ่าน ประกวดวาดภาพเพื่อสร้างลักษณะนิสัยในการรักการอ่านและสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง เป็นต้น

ตารางที่ 8 การประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้

ประเด็น	N=40	
	จำนวน	ร้อยละ
1. การประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้		
การประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้	36	90.00
ความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการแหล่งการเรียนรู้	15	37.50
ความพึงพอใจต่อการจัดการแหล่งการเรียนรู้	10	25.00
การสังเกต	5	12.50
การสำรวจแหล่งการเรียนรู้	3	7.50
สถิติการยืม-คืนหนังสือจากแหล่งการเรียนรู้	2	5.00
ประเมินโครงการ/กิจกรรมที่นักศึกษาเข้าร่วมใช้แหล่งการเรียนรู้	1	2.50
ไม่มีการประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้	2	5.00
ไม่ระบุ	2	5.00
รวม	40	100
2. เครื่องมือที่ใช้สำหรับการประเมิน		
แบบสอบถาม	15	37.50
แบบประเมินความพึงพอใจ	10	25.00
แบบสังเกต	7	17.50
แบบสำรวจแหล่งการเรียนรู้	3	7.50
บันทึกสถิติการยืม-คืนหนังสือ	2	5.00
แบบประเมินแหล่งเรียนรู้ที่ต้องทำการประเมินในทุกๆ ปี	1	2.50
ไม่ระบุ	2	5.00
รวม	40	100

สำหรับการประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้ระบุข้อมูลสำคัญ 2 ประเด็นได้แก่ 1. การประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้ และ 2. เครื่องมือที่ใช้สำหรับการประเมินผล ซึ่งแต่ละประเด็นมีรายละเอียดสำคัญดังนี้

1. การประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้ พบว่า การประเมินผลมีความครอบคลุมประเด็นต่างๆ ตามลำดับดังนี้

1.1 **ความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการแหล่งการเรียนรู้** กศน.มีการจัดทำแผนแหล่งการเรียนรู้ไว้และมีการประเมินในทุกๆ ปีโดยมีการสรุปผลและประเมินการใช้แหล่งเรียนรู้ในทุกปีงบประมาณ โดยประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้ในการจัดทำกิจกรรมที่นำนักศึกษาเข้าไปใช้แหล่งการเรียนรู้ นอกจากนี้สถานศึกษามีการประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้จากผู้ให้บริการเสมอ ยกตัวอย่างเช่น การประเมินผลการใช้ห้องสมุดชุมชนของ กศน.เขตบางรัก อีกทั้งพิจารณาจากบันทึกการเข้าร่วม หรือพิจารณาจากสมุดเซ็นเยี่ยม และการใช้บริการที่ต่อเนื่อง

1.2 **ความพึงพอใจต่อการจัดการแหล่งการเรียนรู้** สำหรับข้อมูลส่วนใหญ่ระบุว่า กศน.จะดำเนินการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้บริการแหล่งการเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรม นอกจากนี้อาจดำเนินการในลักษณะของการประชุม หรือการประเมินหลักสูตร

1.3 **การสังเกตประเมินโดยการสังเกตว่า ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นหรือไม่** อย่างไร

1.4 **การสำรวจแหล่งการเรียนรู้** ทาง กศน.มีการสำรวจแหล่งการเรียนรู้ แต่ไม่มีความต่อเนื่องเท่าที่ควร โดยลักษณะการสำรวจส่วนใหญ่เป็นการสำรวจการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนแต่ไม่มีการประเมินการใช้แหล่งเรียนรู้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เป็นการทำงานแยกส่วน

1.5 **สถิติการยืมคืนหนังสือจากแหล่งการเรียนรู้** เป็นการแสดงผลเชิงประจักษ์ประเภทหนึ่งที่ใช้แสดงให้เห็นถึงผลการใช้แหล่งเรียนรู้ผ่านสถิติการยืมคืนหนังสือ ของแหล่งเรียนรู้ประเภทที่เป็นแหล่งเรียนรู้ห้องสมุดต่างๆ

1.6 **การประเมินโครงการหรือกิจกรรมที่นักศึกษา กศน. เข้าร่วมใช้แหล่งการเรียนรู้** ซึ่งเป็นลักษณะการมอบหมายให้นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้เพื่อเติมเต็มทักษะทางการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.7 ผลการประเมินโครงการ

2. **เครื่องมือที่ใช้สำหรับการประเมินผล** การประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้จะดำเนินการในบางแห่งในทุกๆ ครั้ง หรือภายในหนึ่งปีงบประมาณ และมีการติดตามความเคลื่อนไหวอยู่อย่างสม่ำเสมอ ได้แก่

2.1 **แบบสอบถาม** การใช้แบบสอบถามเพื่อประเมินผลความพึงพอใจในการใช้แหล่งการเรียนรู้ และความรู้ที่ได้รับจากการใช้แหล่งการเรียนรู้ ซึ่งอาจจะแบ่งการประเมินออกเป็นแต่ละกิจกรรมเพื่อสอบถามถึงความพึงพอใจในการใช้บริการ และความรู้ที่ได้รับจากการใช้แหล่งการเรียนรู้ นอกจากนี้อาจเป็นการใช้แบบสอบถามเพื่อประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้

2.2 **แบบประเมินความพึงพอใจ** ซึ่งประเมินจากบันทึกการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อประเมินผลของการเข้าไปใช้แหล่งการเรียนรู้

2.3 **แบบสังเกต** ประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้หรือความพึงพอใจในการใช้แหล่งการเรียนรู้โดยการใช้แบบสังเกต

2.4 **แบบสำรวจแหล่งการเรียนรู้**

2.5 **บันทึกการยืมคืน** ยกตัวอย่างเช่น กศน.เขตบางขุนเทียนได้มีการประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้ประเภทห้องสมุดโดยการสรุปสถิติการยืมคืนหนังสือจากห้องสมุด

2.6 **แบบประเมินโครงการ** เป็นการแสดงการประเมินผลโครงการ หรือกิจกรรมและใบบันทึกความรู้ต่างๆ ซึ่งนำมาประกอบร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ของนักศึกษา กศน.

สำหรับกลุ่มผู้ที่ระบุว่า ไม่มีการประเมินผลได้ระดับถึงเหตุผลเนื่องจากยังไม่ปรากฏเกณฑ์ในการประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม

ตารางที่ 9 ปัญหาการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
ในเขตกรุงเทพมหานคร

ประเด็น	N=40	
	จำนวน	ร้อยละ
ขาดงบประมาณ	18	45.00
การเข้าใช้พื้นที่ หรือสถานที่ของแหล่งการเรียนรู้	7	17.50
การประสานความร่วมมือกับแหล่งการเรียนรู้	5	12.50
ข้อจำกัดด้านเวลา	2	5.00
ความชัดเจนและต่อเนื่องของนโยบายส่งเสริมการบริหารจัดการและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้	2	5.00
ความพร้อมของวิทยากร	1	2.50
ไม่มีปัญหา	3	7.50
ไม่ระบุ	2	5.00
รวม	40	100

ปัญหาการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้ให้ข้อมูลได้ระบุไว้ประกอบด้วย 1. งบประมาณ 2. ความสะดวกในการเข้าใช้พื้นที่หรือสถานที่ของแหล่งการเรียนรู้ 3. การประสานความร่วมมือกับแหล่งการเรียนรู้ หรือขาดการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลของแหล่งการเรียนรู้ 4. ปัญหาการขาดความร่วมมือที่จริงจัง 5. ข้อจำกัดด้านเวลา 6. ความชัดเจนและต่อเนื่องของนโยบายส่งเสริมการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ และ 7. ความพร้อมของวิทยากร ซึ่งแต่ละประเด็นปัญหามีรายละเอียดดังนี้

1. งบประมาณ ปัญหาสำคัญและอุปสรรคสำคัญในการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ซึ่งผู้ตอบส่วนใหญ่ระบุอย่างตรงกันคือ เรื่องงบประมาณ โดยพบว่า การได้รับจัดสรรงบประมาณที่ไม่เพียงพอหรือในบางกรณีไม่ได้มีการจัดสรรงบประมาณเลย ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาในด้านต่างๆ กระทบอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ดังเช่น งบประมาณในการจัดกิจกรรม หรือการบริหารจัดการต่างๆ หรือการขาดงบประมาณที่จะจัดซื้อหรือบำรุงรักษาดูแลเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ อีกทั้งบางกรณีไม่ปรากฏถึงความชัดเจนจากนโยบายในการสนับสนุนที่จริงจัง ดังนั้นการแก้ปัญหาจึงอาจต้องหาแหล่งสนับสนุนเพราะถ้าจะมีผู้เสียสละมาให้การสนับสนุนเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ค่อนข้างยาก ฉะนั้นภาวระต่างๆ จึงเป็นของหน่วยงานที่จะส่งเสริมสนับสนุนเท่านั้น

นอกจากนี้ยังเป็นผลกระทบต่อนื่องจากการขาดแคลนงบประมาณที่ไม่เพียงพอต่อการสนับสนุนทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้ เช่น เครื่องมือ อุปกรณ์ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่เทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วแต่ปัญหาในการจัดสรรงบประมาณที่ไม่เพียงพอและระเบียบการจัดซื้อบางกรณีก็ไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดซื้อจัดจ้างได้อย่างเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้นจะพบว่า สื่อ วัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีต่างๆ ในแหล่งการเรียนรู้ค่อนข้างล้าสมัยและไม่จูงใจให้ผู้รับบริการเข้ามาใช้บริการในแหล่งการเรียนรู้เท่าที่ควร

อย่างไรก็ตามจากประเด็นปัญหาด้านงบประมาณดังกล่าวพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ระบุไว้อย่างสอดคล้องกันจึงทำให้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาต่อว่าลักษณะการบริหารจัดการงบประมาณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแหล่งการเรียนรู้ที่มีรูปแบบการจัดการที่ชัดเจน เช่น โบราณสถาน หอสมุดประชาชน หรือ พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ มีการจัดการงบประมาณที่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมและการบริการของแหล่งเรียนรู้หรือไม่ อย่างไรบ้างจึงทำให้พบรายละเอียด 3 ลักษณะคือ 1) งบประมาณไม่เพียงพอ และ 2) งบประมาณเพียงพอ และ 3) กลุ่มที่ให้แนวทางในการบริหารจัดการภายใต้ความจำกัดของงบประมาณซึ่งแต่ละประเด็นมีรายละเอียดสำคัญดังนี้

1) งบประมาณไม่เพียงพอ ส่วนใหญ่ผู้ตอบต่างระบุตรงกันว่า งบประมาณที่ได้รับมาไม่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมและการบริการของแหล่งการเรียนรู้โดยการจัดสรรงบประมาณด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ระดับตำบลพบว่า มีการจัดสรรงบประมาณที่สถานศึกษา หรือ กศน. แต่ละแขวงได้รับในรูปแบบที่ชัดเจนแต่เมื่อลงรายละเอียดในการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมกลับพบว่า ไม่เพียงพอต่อการส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ยกตัวอย่างกรณีของห้องสมุด กศน. ซึ่งได้รับงบประมาณอุดหนุนปีละ 20,000 บาท ซึ่งไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการทั้งค่าสาธารณูปโภคและค่าจัดหาหนังสือเพื่อเข้าห้องสมุด หรือในกรณีของห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” บาง กศน. ได้รับงบประมาณซึ่งจัดสรรโดยสำนักงาน กศน. ปีละ 2 ครั้ง โดยจัดสรรเป็นงบดำเนินการและงบซื้อหนังสือ ส่วนในการจัดสรรงบประมาณเป็นค่าสาธารณูปโภคอาจกล่าวได้ว่า ได้รับการจัดสรรไม่เพียงพอ ดังนั้นจึงต้องทำการเบียดมาใช้งบดำเนินการการจัดกิจกรรมไปใช้ สำหรับในบางกรณีที่ไม่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมต่างๆ แต่ทางห้องสมุดทำการแก้ไขโดยการจัดกิจกรรมแบบไม่ใช้งบประมาณเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้สำหรับกรณีงบประมาณในการจัดซื้อหนังสือถือมีความเพียงพอ

สำหรับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการได้รับจัดสรรงบประมาณที่ไม่เพียงพอย่อมส่งผลต่อเนื่องถึงการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้และการบริการของแหล่งการเรียนรู้บางแห่ง ซึ่งประเด็นดังกล่าวเป็นประเด็นที่ค่อนข้างมีผลต่อการสร้างบรรยากาศของการเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีชีวิตให้เกิดขึ้น

ภายในชุมชน แต่อย่างไรก็ตามจากข้อมูลพบว่า กศน.แต่ละเขตต่างพยายามที่จะกระจายงบประมาณให้ชุมชนอย่างทั่วถึง โดยการจัดสรรงบประมาณบางส่วนลงไปจัดกิจกรรมให้กับแหล่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในชุมชน แม้ว่างบประมาณที่ได้รับอาจจะไม่เพียงพอตามความต้องการของชุมชน แต่ก็มีส่งเสริมให้มีกิจกรรมทุกปีงบประมาณอย่างต่อเนื่องจึงทำให้ชุมชนมีความพอใจและให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมและให้ความร่วมมืออย่างสม่ำเสมอกับ กศน.เขต นอกจากนี้ในกรณีที่งบประมาณไม่เพียงพอทาง กศน.เขตก็มีการแก้ไขปัญหาโดยนำนักศึกษา กศน.เข้าไปใช้แหล่งการเรียนรู้ตามเวลาราชการที่กำหนดไว้ หรือบางกรณีทางแหล่งการเรียนรู้เป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายด้วยตนเอง

2) งบประมาณเพียงพอสำหรับกลุ่มผู้ตอบที่ระบุว่า งบประมาณในการส่งเสริมการเรียนรู้ในแหล่งการเรียนรู้ซึ่งได้รับจัดสรรมีความเพียงพอและพยายามที่จะใช้ตามอัตราที่ถูกจัดสรรมา โดยให้เหตุผลสำคัญว่า การจัดการแหล่งการเรียนรู้ใช้งบประมาณจากสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกรุงเทพมหานครถือเป็นแหล่งงบประมาณสำคัญซึ่งส่วนใหญ่ อีกทั้งมีการใช้ทรัพยากรในชุมชนในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ โดยงบประมาณส่วนใหญ่ที่ได้รับมาจากภาครัฐบาลในการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้จากโบราณสถาน ห้องสมุดประชาชน หรือพิพิธภัณฑ์

สำหรับการบริหารงานมีการแบ่งส่วนการรับผิดชอบที่ชัดเจน ยกตัวอย่างเช่น พิพิธภัณฑ์จะอยู่ในการดูแลของต้นสังกัดอยู่แล้ว ดังนั้นการบริหารเรื่องการเงินจึงเป็นเรื่องที่บริหารจัดการในแหล่งการเรียนรู้อยู่แล้ว ในขณะที่ในส่วนของ กศน.จะดูแลห้องสมุดตู้คอนเทนเนอร์ซึ่งได้รับการจัดสรรงบประมาณมาจาก กศน.จังหวัดดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า สำหรับแหล่งการเรียนรู้ที่บริหารจัดการโดย กศน. จะได้รับการจัดสรรงบประมาณประจำปีจากหน่วยงานต้นสังกัดได้จัดสรรขึ้น โดยต้องการมีการวางแผนการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้ทันสมัยให้มากที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ภายใต้การบริหารจัดการงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัด

กรณีแหล่งการเรียนรู้มีการบริหารจัดการโดยกลุ่มบุคคล พบว่า แม้จะไม่มีงบประมาณที่ชัดเจน แต่มีการจัดการโดยกลุ่มบุคคลซึ่งงบประมาณจะมีเฉพาะช่วงที่จัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสถานที่นั้นๆ เช่น วัด หรือศาสนสถานในศาสนาอื่นๆ

3) กลุ่มที่ให้แนวทางในการบริหารจัดการภายใต้ความจำกัดของงบประมาณโดยมีการวางแผนทางในการจัดงบประมาณรายหัวทางด้านการจัดการเรียนการสอนมาสนับสนุนในการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบในทุกภาคการศึกษา หรือในบางกรณีซึ่งบาง กศน.เขตไม่มีแหล่งการเรียนรู้เป็น

ของตนเอง แต่แหล่งการเรียนรู้ซึ่งมีอยู่มีลักษณะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน หรือเป็นตัวบุคคล ดังนั้น งบประมาณที่ใช้จะเป็นงบประมาณหนึ่งในการจัดการศึกษา

อย่างไรก็ตามในบางกรณีพบว่า กศน.ระบุว่า สถานศึกษาไม่ทราบข้อมูลในส่วนดังกล่าว เพราะเมื่อสถานศึกษานำนักศึกษาไปใช้แหล่งการเรียนรู้เพียงอย่างเดียวโดยต้องเสียค่าใช้จ่ายเพื่อเข้าชมของคณะนักศึกษา

2. ความสะดวกในการเข้าใช้พื้นที่หรือสถานที่ของแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งจากรวบรวมข้อมูลพบว่า สาเหตุสำคัญมาจากการขาดความร่วมมือกับแหล่งการเรียนรู้ซึ่งส่วนใหญ่สาเหตุของปัญหาจากพื้นที่ของแหล่งการเรียนรู้อยู่นอกเหนือขอบเขตการดูแลของ กศน. เช่น แหล่งการเรียนรู้ที่สถานศึกษาไม่ได้จัดสร้างขึ้นย่อมไม่สามารถเข้าไปบริหารจัดการได้จึงมีข้อจำกัดในการจัดกิจกรรมบางประการซึ่งเมื่อสถานที่เป็นของเอกชนจึงไม่สามารถเปิดให้เข้าศึกษาได้อย่างตลอดเวลา เพราะพื้นที่ของแหล่งการเรียนรู้จะอยู่ในพื้นที่รับผิดชอบในพื้นที่ส่วนบุคคลและไม่เป็นเอกเทศ แม้ว่าในบางกิจกรรมที่จัดดำเนินการจะมีประชาชนให้ความสนใจเพิ่มมากขึ้น แต่ก็ไม่ได้ได้รับความร่วมมือด้านสถานที่เท่าที่ควร นอกจากนี้พบว่า ปัญหาสำคัญอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาในการเข้าใช้พื้นที่ของแหล่งการเรียนรู้คือ การพัฒนาสถานที่เป็นเรื่องที่มีขั้นตอนยุ่งยากและมีความล่าช้า และสถานที่หลายๆ แห่งเป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชน อีกทั้งมีเรื่องข้อจำกัดด้านเวลาในการจัดกิจกรรม นอกจากนี้ยังไม่ข้อจำกัดด้านสภาพภูมิประเทศของแหล่งการเรียนรู้ เช่น กศน.เขตบางขุนเทียนมีพื้นที่บางส่วนติดกับทะเล ดังนั้นทำให้พื้นที่บางส่วนเป็นเกาะจึงส่งผลกระทบต่อคมนาคมที่มีความลำบากต้องเดินทางโดยสารถางเรือจึงทำให้การจัดการแหล่งการเรียนรู้เป็นไปได้ค่อนข้างลำบาก

3. การประสานความร่วมมือกับแหล่งการเรียนรู้ หรือขาดการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลของแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดจากกลุ่มเป้าหมายทั้งที่เป็นประชาชนทั่วไป และกลุ่มเด็กและเยาวชนไม่ได้ให้ความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมและให้การสนับสนุนน้อย ในบางเขต กศน.ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ทำงานในภาคอุตสาหกรรมโรงงาน ดังนั้นด้วยข้อจำกัดของเวลาและไม่ได้ให้ความสนใจในกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ที่จัดขึ้น อาจเนื่องจากไม่ตอบสนองต่อความสนใจ หรือความต้องการการเรียนรู้ก็ตามยอมเป็นผลมาจากการขาดเครื่องมือในการผลิตสื่อสารสนเทศที่ช่วยให้เกิดการประชาสัมพันธ์ นอกจากนี้ยังขาดการประสานความร่วมมือกับชุมชนพื้นที่ในการร่วมกันประชาสัมพันธ์ข่าวสาร และบริการต่างๆ ของแหล่งการเรียนรู้ จึงทำให้แหล่งการเรียนรู้ไม่ได้รับความสนใจและส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประชาสัมพันธ์ หรือเพิ่มการจัดสรรงบประมาณเพื่อเสริมสร้างให้แหล่งการเรียนรู้ให้

มีความน่าสนใจและมีความทันสมัยสอดคล้องต่อบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไป และสามารถตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของผู้รับบริการจากแหล่งการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง

4. ปัญหาการขาดความร่วมมือที่จริงจัง ซึ่งถูกระบุว่า ในบางกรณีเป็นปัญหาที่ยังขาดความตระหนักถึงความสำคัญจากภาคส่วนต่างๆ เช่น การได้รับความร่วมมือจากชุมชน ผู้นำชุมชน ประชาชนในชุมชน หน่วยงานภาคเอกชน หรือหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนยังคงค่อนข้างได้รับความร่วมมือน้อย ซึ่งประเด็นดังกล่าวย่อมมีผลต่อการขยายเครือข่ายของสมาชิกในการจัดการแหล่งการเรียนรู้

5. ข้อจำกัดด้านเวลา เป็นปัญหาที่มาจากข้อจำกัดในการเดินทางเพื่อเข้าใช้บริการของแหล่งการเรียนรู้ โดยเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในสถานที่ต่างๆ ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้มีน้อยเกินกว่าเนื้อหาที่ต้องการสื่อสารเพื่อสร้างการเรียนรู้ให้แก่ผู้รับบริการ ดังนั้นทำให้การจัดกิจกรรมต่างๆ ต้องใช้เวลาในการดำเนินกิจกรรมหลายวันและมีกิจกรรมเสริมอื่นๆ เข้ามาแทรกแต่ด้วยข้อจำกัดด้านเวลาจึงทำให้สิ่งที่ได้รับจากแหล่งการเรียนรู้ไม่เพียงพอ

6. ความชัดเจนและต่อเนื่องของนโยบายส่งเสริมการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งพบว่า ด้วยลักษณะการดำเนินของแหล่งการเรียนรู้แต่ละแห่งจะมีคณะกรรมการ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ดังนั้นเพื่อให้การบริหารจัดการเป็นไปโดยเอกภาพจึงจำเป็นต้องมีระบบการบริหารจัดการที่ชัดเจนเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการด้านงบประมาณและนโยบายที่สนับสนุนการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ในส่วนของความต่อเนื่องในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ยังขาดการพัฒนาที่ต่อเนื่องจึงเป็นอุปสรรคต่อดำเนินงานให้เกิดประสิทธิภาพในระยะยาว

7. ความพร้อมของวิทยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งโดยส่วนใหญ่วิทยากรจะเป็นผู้สูงอายุจึงมีข้อจำกัดด้านความพร้อมทางสภาพร่างกายในการถ่ายทอดองค์ความรู้ในกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาของท้องถิ่น

ตอนที่ 2 เสนอแนวทางการจัดการแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร

เพื่อให้เกิดความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ผู้วิจัยจึงนำเสนอแนวทางการจัดการแหล่งการเรียนรู้เพื่อการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานครที่สร้างขึ้นโดยใช้ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ซึ่งอยู่ภายใต้ขอบเขตขององค์ประกอบ 7 ประการได้แก่ 1) ปรัชญา หลักการและแนวคิดของแหล่งการเรียนรู้ 2) วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ 3) การพัฒนาและการสร้างแหล่งการเรียนรู้ 4) กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ใช้แหล่งการเรียนรู้ 5) รูปแบบและประเภทของแหล่งการเรียนรู้ 6) การบริหารแหล่งการเรียนรู้ และ 7) การประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้ จากนั้นจึงนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำแนวทางดังกล่าวไปใช้ในการดำเนินการแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร โดยผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อแนวทางดังกล่าวพบว่า แนวทางดังกล่าวเป็นกลยุทธ์ที่ช่วยส่งเสริมให้การจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานครมีประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองต่อความต้องการที่เปลี่ยนแปลงของผู้ใช้บริการแหล่งการเรียนรู้ได้ ทั้งนี้ก่อนการให้ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ 8 ท่าน และการให้ความคิดเห็นของกลุ่มผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเพื่อให้ข้อคิดเห็นและความเป็นไปได้ในการนำแนวทางดังกล่าวที่สร้างขึ้นภายใต้กรอบองค์ประกอบหลัก 7 ประการในการจัดการแหล่งการเรียนรู้ซึ่งเป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มาจากการสังเคราะห์ ดังแสดงในตาราง

ตาราง 10 เปรียบเทียบแนวทางการจัดการแหล่งการเรียนรู้ก่อนและหลังการให้ความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ และกลุ่มเข้าร่วมสนทนากลุ่ม

แนวทางการจัดการแหล่งการเรียนรู้ : 4A&3C	แนวทางการจัดการแหล่งการเรียนรู้ : 4A&4C
1. การจัดสรรงบประมาณสู่แหล่งการเรียนรู้ (Allocation)	1. การจัดสรรงบประมาณสู่แหล่งการเรียนรู้ (Allocation)
1.1 เพิ่มและบริหารจัดการงบประมาณอย่างยั่งยืน	1.1 เพิ่มและบริหารจัดการงบประมาณอย่างยั่งยืน
1.2 เพิ่มประสิทธิภาพในการจัดสรรงบประมาณ	1.2 เพิ่มประสิทธิภาพในการจัดสรรงบประมาณ
1.3 เพิ่มการใช้งบประมาณเพื่อบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้	1.3 เพิ่มการใช้งบประมาณเพื่อบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้
2. ความสะดวกในการเข้าถึง (Accessibility)	2. ความสะดวกในการเข้าถึง (Accessibility)
2.1 มิติในการใช้พื้นที่หรือสถานที่ของแหล่งการเรียนรู้	2.1 มิติในการใช้พื้นที่หรือสถานที่ของแหล่งการเรียนรู้

แนวทางการจัดการแหล่งการเรียนรู้ : 4A&3C	แนวทางการจัดการแหล่งการเรียนรู้ : 4A&4C
2.2 มิติด้านข้อจำกัดด้านเวลาโดยเพิ่มเทคโนโลยีสารสนเทศ	2.2 มิติด้านข้อจำกัดด้านเวลาโดยเพิ่มเทคโนโลยีสารสนเทศ
3.การส่งเสริมการดำเนินงานเชิงรุก (Active)	3.การส่งเสริมการดำเนินงานเชิงรุก (Active)
3.1 การจัดกิจกรรมต่างๆ	3.1 การจัดกิจกรรมต่างๆ
3.2 บทบาทของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง	3.2 บทบาทของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง
3.3 กระตุ้นให้ทุกภาคส่วนของชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม	3.3 กระตุ้นให้ทุกภาคส่วนของชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม
4. ความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวก (Accommodations)	4. ความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวก (Accommodations)
4.1 ความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาสนับสนุนการเรียนรู้	4.1 ความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาสนับสนุนการเรียนรู้
4.2 การนำเทคโนโลยีที่จำเป็นมาช่วยในการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้	4.2 การนำเทคโนโลยีที่จำเป็นมาช่วยในการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้
5. การประสานความร่วมมือกับชุมชนหรือภาคีเครือข่าย (Coordination)	5. การประสานความร่วมมือกับชุมชนหรือภาคีเครือข่าย (Coordination)
5.1 ปรับบทบาทของบุคลากร	5.1 ปรับบทบาทของบุคลากร
5.2 คำเนิ่งถึงบริบทในการปฏิบัติงานที่ต้องปรับให้เข้ากับบริบทของแต่ละชุมชน	5.2 คำเนิ่งถึงบริบทในการปฏิบัติงานที่ต้องปรับให้เข้ากับบริบทของแต่ละชุมชน
5.3 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็ง	5.3 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็ง
6. ความต่อเนื่องของนโยบายในการบริหารจัดการหรือพัฒนาแหล่งการเรียนรู้(Continuing)	6. ความต่อเนื่องของนโยบายในการบริหารจัดการหรือพัฒนาแหล่งการเรียนรู้(Continuing)
6.1 การกำหนดเป้าหมาย/เป้าประสงค์ในการบริหารจัดการ/พัฒนาแหล่งการเรียนรู้	6.1 การกำหนดเป้าหมาย/เป้าประสงค์ในการบริหารจัดการ/พัฒนาแหล่งการเรียนรู้
6.2 วิธีดำเนินการ	6.2 วิธีดำเนินการ
6.3 แนวทางในการตรวจสอบ	6.3 แนวทางในการตรวจสอบ
6.4 การนำไปปฏิบัติ	6.4 การนำไปปฏิบัติ
7. การพัฒนาและกระตุ้นให้เกิดความต้องการในการเรียนรู้(Curious)	7. การพัฒนาและกระตุ้นให้เกิดความต้องการในการเรียนรู้(Curious)
7.1 การวางแผน	7.1 การวางแผน
7.2 การปฏิบัติ	7.2 การปฏิบัติ
7.3 ระหว่างการดำเนินการ	7.3 ระหว่างการดำเนินการ

แนวทางการจัดการแหล่งการเรียนรู้ : 4A&3C	แนวทางการจัดการแหล่งการเรียนรู้ : 4A&4C
	8. การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อสร้างฐานข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ (Collected)

จากตารางเป็นแนวทางการจัดการแหล่งการเรียนรู้ภายใต้ขอบเขตขององค์ประกอบ 7 ประการ ได้แก่ 1) ปรัชญา หลักการและแนวคิดของแหล่งการเรียนรู้ 2) วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ 3) การพัฒนาและการสร้างแหล่งการเรียนรู้ 4) กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ใช้แหล่งการเรียนรู้ 5) รูปแบบและประเภทของแหล่งการเรียนรู้ 6) การบริหารแหล่งการเรียนรู้ และ 7) การประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงที่เป็นการเพิ่มเติมแนวทางสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อสร้างฐานข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ตามแนวคิดที่สอดคล้องกันของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 8 ท่าน ทั้งนี้รายละเอียดของแต่ละแนวทางมีดังนี้

1. การจัดสรรงบประมาณสู่แหล่งการเรียนรู้ (Allocation) โดยมีแนวทางในการดำเนินงานดังนี้

1.1 เพิ่มและบริหารจัดการงบประมาณอย่างยั่งยืน โดยส่งเสริมกิจกรรมที่น่าสนใจ ทันสมัย ดึงดูดความสนใจและพัฒนาให้สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในท้องถิ่นซึ่งอาจดำเนินการได้ทั้งแบบ In Kind หรือ In cash

1.2 เพิ่มประสิทธิภาพในการจัดสรรงบประมาณ ลงพื้นที่ควรดำเนินการส่งเสริมให้บุคลากรลงพื้นที่ชุมชนเพื่อบริหารจัดการงบประมาณให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และทำให้บุคลากรควบคุมการใช้งบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุด

1.3 เพิ่มการใช้งบประมาณเพื่อบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ ในด้านอื่นๆมากกว่า เพียงแค่ใช้เพื่อพัฒนาเชิงกายภาพ

2. ความสะดวกในการเข้าถึง (Accessibility) โดยจำแนกลักษณะการดำเนินงานเป็น 2 มิติ ได้แก่

2.1 มิติในการใช้พื้นที่หรือสถานที่ของแหล่งการเรียนรู้ โดยบริหารจัดการภายใต้ข้อจำกัดทางกายภาพและดำเนินการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และเป็นไปในลักษณะเชิงรุก โดยให้ความสำคัญต่อการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้และเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการพื้นที่ของแหล่งการเรียนรู้

2.2 มิติด้านข้อจำกัดด้านเวลาโดยเพิ่มเทคโนโลยีสารสนเทศ เข้ามาเพื่อขจัดข้อจำกัดด้านเวลา

3. การส่งเสริมการดำเนินงานเชิงรุก (Active) เนื่องด้วยจากข้อมูลพบว่า การดำเนินงาน ขาดการการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลของแหล่งการเรียนรู้โดยลักษณะการดำเนินงานควรคำนึงถึง ประเด็นต่อไปนี้

3.1 การจัดกิจกรรมต่างๆ ของแหล่งการเรียนรู้ต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมและเข้าถึง ประชาชนในชุมชนให้มากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กและเยาวชน

3.2 บทบาทของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ของกศน.แต่ละเขตควรมีบทบาทในการเป็นผู้ ประชาสัมพันธ์และอำนวยความสะดวกทางการเรียนรู้

3.3 กระตุ้นให้ทุกภาคส่วนของชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการตั้งแต่ กระบวนการสำรวจความต้องการการจัดหาข้อมูลจนกระทั่งการนำข้อมูลที่ได้ศึกษามาใช้เพื่อพัฒนาแนว ทางการดำเนินงานของแหล่งการเรียนรู้ได้อย่างตอบสนองต่อความต้องการและสอดคล้องต่อวิถีชีวิตของ ประชาชนในชุมชน (กระบวนการดำเนินงาน)

4. ความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวก (Accommodations) ครอบคลุมทั้งในด้าน ความพร้อมของวิทยากร และสิ่งอำนวยความสะดวกทางการเรียนรู้ สำหรับความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวก ในการเรียนรู้

4.1 ความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาสนับสนุนการเรียนรู้ ควรต้องได้รับการ สนับสนุนทรัพยากรต่างๆที่มีความจำเป็นต่อการจัดกิจกรรมและควรจัดซื้อจัดหาสื่อและวัสดุอุปกรณ์และ เทคโนโลยีให้ทันสมัยและเพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้บริการ

4.2 การนำเทคโนโลยีที่จำเป็นมาช่วยในการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ ควรนำ เทคโนโลยีมาบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดกับประชาชนโดยส่งเสริมให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมใน การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้

5. การประสานความร่วมมือกับชุมชนหรือภาคีเครือข่าย (Coordination) เนื่องด้วยจาก ข้อมูลพบว่า ปัญหาในการดำเนินงานที่ทำให้ไม่มีประสิทธิภาพมาจากการขาดความร่วมมือที่จริงจัง ดังนั้น การกำหนดแนวทางควรคำนึงถึงประเด็นต่อไปนี้

5.1 ปรับบทบาทของบุคลากร เนื่องด้วยข้อจำกัดที่มาจากอำนาจในการตัดสินใจขึ้นอยู่กับผู้บริหารดังนั้นอาจให้แนวทางในการใช้ประโยชน์จากกรณีคณะกรรมการแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน อย่างเป็นทางการนอกจากนี้บุคลากรควรเพิ่มการดำเนินการประชาสัมพันธ์เชิงรุกเพื่อสร้างจัดหา และ กระตุ้นให้เกิดความตระหนักในการใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ โดยใช้หลักการชุมชนเป็นฐาน

ตลอดจนส่งเสริมให้ทุกส่วนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การสำรวจความต้องการการจัดหาข้อมูล การนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาเพื่อทำการพัฒนาต่อยอด

5.2 คำนิยามถึงบริบทในการปฏิบัติงานที่ต้องปรับให้เข้ากับบริบทของแต่ละชุมชนโดยลดการทำงานแบบแยกส่วนนอกจากนี้แต่ละพื้นที่ควรปรับให้เข้ากับความสามารถในการบริหารจัดการด้วยตนเองของแต่ละชุมชน

5.3 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็ง กล่าวคือมุ่งส่งเสริมโอกาสเข้าร่วมพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ตั้งแต่การให้ข้อคิดเห็นการร่วมวางแผน และการให้ผลตอบกลับในการประเมินการใช้แหล่งการเรียนรู้

6. ความต่อเนื่องของนโยบายในการบริหารจัดการหรือพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ (Continuing) เนื่องด้วยข้อมูลของปัญหาในการดำเนินงานพบว่า ขาดความชัดเจนและความต่อเนื่องของนโยบาย ดังนั้นแนวทางปฏิบัติจึงควรให้ความสำคัญต่อกระบวนการดำเนินงานในประเด็นต่อไปนี้

6.1 การกำหนดเป้าหมาย/เป้าประสงค์ในการบริหารจัดการ/พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ โดยต้องมีความชัดเจน และต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มกำหนดกระทั่งสามารถถอดบทเรียนเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้รับบริการ สำหรับประเด็นนี้ควรให้ความสำคัญตั้งแต่กระบวนการวางแผน

6.2 วิธีดำเนินการ เป็นการนำแผนงานที่มีความชัดเจนและสร้างความเข้าใจที่ตรงกันไปปฏิบัติ โดยเน้นการมีส่วนร่วมและนำไปปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เน้นการใช้ชุมชนเป็นฐาน

6.3 แนวทางในการตรวจสอบ โดยการบริหารจัดการตั้งแต่ระดับนโยบายไปจนถึงงบประมาณต้องได้รับใส่ใจในการทำให้เป็นผลเชิงรูปธรรมให้มากที่สุดจากผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สามารถดำเนินการให้เป็นผลเชิงรูปธรรม โดยการดำเนินงานต้องส่งเสริมให้สามารถเป็นกลไกในการบริหารจัดการที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการหรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นขั้นตอนที่นำไปปฏิบัติพร้อมปรับปรุงให้ตอบสนองต่อความต้องการ

6.4 การนำไปปฏิบัติ ควรต้องมีความเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงสามารถนำไปใช้เชิงรูปธรรมได้และไม่ควรปรับเปลี่ยนบ่อยเพราะความไม่มีเสถียรภาพจะมีผลต่อการบริหารจัดการในเรื่องอื่นๆซึ่งจะเป็นต้นทุนทางการบริหาร

7. การพัฒนาและกระตุ้นให้เกิดความต้องการในการเรียนรู้ (Curious) โดยแนวทางในการดำเนินงานควรให้ความสำคัญตั้งแต่กระบวนการวางแผน การนำไปปฏิบัติ และตรวจสอบหรือประเมินผลการดำเนินงานในระหว่างที่ทำการดำเนินงานดังนี้

7.1 การวางแผน ควรต้องทำให้ตระหนักในประโยชน์ของการเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้โดยนำหลักการที่ทำให้ชุมชนเป็นฐานและส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสร้างความเป็นส่วนหนึ่งโดยใช้ข้อมูลที่ได้นำมาใช้เพื่อวางแผนในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ในขณะที่เดียวกันต้องพยายามจัดข้อจำกัดและอุปสรรคด้านงบประมาณด้านบุคลากรการดำเนินงานเพื่อประชาสัมพันธ์เพื่อเสริมกลไกในการสร้างแรงดึงดูดความสนใจในการใช้บริการ

7.2 การปฏิบัติ ต้องหลุดจากกรอบการจัดแหล่งการเรียนรู้ในรูปแบบเดิมๆและมุ่งสร้าง/ส่งเสริมกิจกรรมศึกษาเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้

7.3 ระหว่างการดำเนินการ นำไปปฏิบัติในรูปแบบอื่นๆเช่น การทำหลักสูตรสถานศึกษาโดยนำความรู้ที่ได้จากแหล่งการเรียนรู้ไปจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและแสวงหาความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย

8. การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อสร้างฐานข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ (Collected) เป็นองค์ประกอบที่ผู้เกี่ยวข้องต่างลงความเห็นสอดคล้องกันว่า เป็นองค์ประกอบที่ควรเพิ่มเติมเนื่องจากการดำเนินงานแหล่งการเรียนรู้ควรมีระบบการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลที่เป็นฐานข้อมูลที่สมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลที่เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละพื้นที่และเป็นข้อมูลที่แสดงถึงความก้าวหน้าทางด้านภูมิปัญญา

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร สรุปการวิจัยดังต่อไปนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการใช้แหล่งการเรียนรู้ และแนวทางในการจัดการแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในกรุงเทพมหานคร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง มีดังนี้

1. การเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยการใช้แบบสัมภาษณ์ จำนวน 40 คน จาก 40 เขต 2) ผู้เชี่ยวชาญ 8 คน เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำแนวทางดังกล่าวไปใช้ในการดำเนินการแหล่งการเรียนรู้เพื่อจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร และ 3) ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแหล่งเรียนรู้ของ กศน. และผู้ใช้บริการ จำนวน 13 คนได้มาโดยความสมัครใจ (Volunteer Sampling) ในการให้ข้อมูลประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปปฏิบัติจริง

วิธีดำเนินการวิจัยและเครื่องมือการวิจัย แบ่งเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์สภาพ ปัญหาของการจัดการแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานครจากการใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

ตอนที่ 2 การสร้างแนวทางในการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานครโดยการสนทนากลุ่ม

ตอนที่ 3 การประเมินแนวทางในการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานครโดยผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการจัดการแหล่งการเรียนรู้ของ กศน. และผู้ใช้บริการแหล่งการเรียนรู้ โดยการสนทนากลุ่ม

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร สรุปได้ดังนี้

ตอนที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร

1. สภาพการจัดการแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งจำแนกตามองค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ แนวคิดของแหล่งการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ การพัฒนาและการสร้างแหล่งการเรียนรู้ กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ใช้แหล่งการเรียนรู้ รูปแบบและประเภทของแหล่งการเรียนรู้ การบริหารแหล่งการเรียนรู้ และการประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้ มีรายละเอียดดังนี้

1.1 สำหรับแนวคิดในการจัดการแหล่งการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นของความแตกต่างหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อแนวคิดในการจัดการแหล่งเรียนรู้ในอดีตและปัจจุบันพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ระบุมีความแตกต่างจากเดิมไปมาก โดยมีที่มาจากสาเหตุใหญ่คือ 1) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ และ 2) บทบาทของแหล่งเรียนรู้ที่เพิ่มสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.2 วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ พบว่า การบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ในปัจจุบันพบว่า ส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะของ 1) การส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง และพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาอาชีพให้แก่ประชาชนในพื้นที่ 2) เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ทราบและเข้ารับบริการจากแหล่งการเรียนรู้ให้มากขึ้น 3) ดูแลรักษา พัฒนาและปรับปรุงภูมิทัศน์แหล่งเรียนรู้ 4) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและน่านโยบายของสำนักงาน กศน. สู่การปฏิบัติในการให้ความรู้แก่ประชาชนในชุมชน 5) เพื่อประสานงานกับแหล่งเรียนรู้ 6) ปรับปรุงด้านเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ 7) ส่งเสริมความร่วมมือกับภูมิปัญญาท้องถิ่น 8) จัดทำทำเนียบแหล่งเรียนรู้ระดับตำบลเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้รับการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.3 แนวทางในการพัฒนา และการสร้างแหล่งเรียนรู้เพื่อการบริหารทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จากรายละเอียดข้อมูลพบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการได้แก่ 1) แนวทางในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ และ 2) แนวทางการสร้างแหล่งการเรียนรู้

1.4 กลุ่มเป้าหมาย/ผู้จัดแหล่งการเรียนรู้ สำหรับกลุ่มเป้าหมาย หรือผู้ใช้บริการ แหล่งการเรียนรู้ในมุมมองของการมีส่วนร่วมในกิจกรรม หรือบริการต่างๆ ที่จัดขึ้นในแหล่งการเรียนรู้ พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประเด็นคือ 1. ลักษณะการมีส่วนร่วมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในชุมชน สำหรับกิจกรรมและบริการที่จัดขึ้นในแหล่งการเรียนรู้ซึ่งส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะของการอำนวยความสะดวกทางการเรียนรู้ 2. ส่วนในกรณีของปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้ใช้บริการแหล่งเรียนรู้ทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ส่วนใหญ่มาจากปัจจัยภายนอกที่มาจากเหตุผลของความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ ความเหมาะสมกับวิถีชีวิต การประชาสัมพันธ์ และการดึงดูดความสนใจ ตามลำดับ

1.5 รูปแบบและประเภทของแหล่งการเรียนรู้ พบว่า ในรูปแบบที่เน้นกิจกรรมของ แหล่งการเรียนรู้ในพื้นที่และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นในแหล่งการเรียนรู้ พบว่า ผู้ตอบ ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะสำคัญของการดำเนินกิจกรรมตามลำดับโดย 1. กิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ 2. กิจกรรมที่เกี่ยวกับประเพณีวิถีชีวิต 3. กิจกรรมการสอนอาชีพระยะสั้น 4. กิจกรรมการเยี่ยมชม แหล่งการเรียนรู้ 5. กิจกรรมด้านศาสนา 6. กิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาความรู้และทักษะทางด้าน คอมพิวเตอร์ 7. กิจกรรมตามแนวพระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 8. กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน และ 9. กิจกรรมเพื่อพัฒนาทำนุบำรุงแหล่งการเรียนรู้

1.6 การบริหารแหล่งการเรียนรู้ พบว่า บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งพิจารณาจากขั้นตอนเริ่มต้นตั้งแต่การวางแผนจนกระทั่ง ขั้นตอนในการบริหารจัดการในแหล่งการเรียนรู้สามารถจำแนกตามลักษณะดังนี้ 1. ลักษณะการร่วมวางแผนจัดการแหล่งการเรียนรู้ ประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 4 ประการคือ 1.1 การมีส่วนร่วมใน ลักษณะของคณะกรรมการสถานศึกษา 1.2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบที่ ชัดเจน 1.3 การวางแผนเพื่อจัดการแหล่งการเรียนรู้ และ 1.4 เพื่อส่งเสริมพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ในขณะที่ 2. ลักษณะของแหล่งการเรียนรู้ที่มีรูปแบบการจัดการที่ชัดเจน พบว่า แหล่งการเรียนรู้ที่มี รูปแบบการจัดการที่ชัดเจนมีลักษณะการจัดการ 4 ลักษณะคือ 2.1 ประสานความร่วมมือจากภาคี เครือข่าย 2.2 การบริหารจัดการเฉพาะส่วน 2.3 นำนักศึกษาหรือกลุ่มเป้าหมายผู้สนใจเข้าศึกษาดูงาน ในแหล่งการเรียนรู้ และ 2.4 วัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรม

1.7 การประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้ พบว่า ข้อมูลสำคัญ 2 ประเด็นได้แก่ 1. การประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้ ซึ่งครอบคลุมการประเมินความพึงพอใจ ความคิดเห็น การ

ประเมินโครงการ การสังเกต การสำรวจแหล่งการเรียนรู้ สถิติการยืมคืนหนังสือจากแหล่งการเรียนรู้ และผลการประเมินโครงการ และ 2. เครื่องมือที่ใช้สำหรับการประเมินผล ในขณะที่เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินส่วนใหญ่เป็นแบบสอบถาม แบบประเมินความพึงพอใจ แบบสังเกต แบบสำรวจแหล่งการเรียนรู้ บันทึกการยืมคืน และแบบประเมินโครงการ ตามลำดับ

2. ปัญหาการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าส่วนใหญ่มาจากปัญหาต่อไปนี้ตามลำดับ 1. งบประมาณ 2. ความสะดวกในการเข้าใช้พื้นที่หรือสถานที่ของแหล่งการเรียนรู้ 3. การประสานความร่วมมือกับแหล่งการเรียนรู้ หรือขาดการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลของแหล่งการเรียนรู้ 4. ปัญหาการขาดความร่วมมือที่จริงจัง 5. ข้อจำกัดด้านเวลา 6. ความชัดเจนและต่อเนื่องของนโยบายส่งเสริมการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ และ 7. ความพร้อมของวิทยากร

ตอนที่ 2 เพื่อเสนอแนวทางการจัดการแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร จากแนวคิดที่สอดคล้องกันของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 8 ท่าน และกลุ่มผู้เข้าสนทนากลุ่ม พบว่า แนวทางการจัดการแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ส่งผลให้เกิดความสำเร็จในการจัดการแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งผู้วิจัยได้ระบุว่า แนวทางการจัดการแหล่งการเรียนรู้ : 4'A& 4'C ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การจัดสรรงบประมาณสู่แหล่งการเรียนรู้ (Allocation) ประกอบด้วย 1.1 เพิ่มและบริหารจัดการงบประมาณอย่างยั่งยืน 1.2 เพิ่มประสิทธิภาพในการจัดสรรงบประมาณ 1.3 เพิ่มการใช้งบประมาณเพื่อบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้

2. ความสะดวกในการเข้าถึง (Accessibility) ประกอบด้วย 2.1 มิติในการใช้พื้นที่หรือสถานที่ของแหล่งการเรียนรู้ 2.2 มิติด้านข้อจำกัดด้านเวลาโดยเพิ่มเทคโนโลยีสารสนเทศ

3. การส่งเสริมการดำเนินงานเชิงรุก (Active) ประกอบด้วย 3.1 การจัดกิจกรรมต่างๆ 3.2 บทบาทของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง 3.3 กระตุ้นให้ทุกภาคส่วนของชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม

4. ความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวก (Accommodations) ประกอบด้วย 4.1 ความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาสนับสนุนการเรียนรู้ 4.2 การนำเทคโนโลยีที่จำเป็นมาช่วยในการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้

5. การประสานความร่วมมือกับชุมชนหรือภาคีเครือข่าย (Coordination) ประกอบด้วย 5.1 ปรับบทบาทของบุคลากร 5.2 คำนิยามถึงบริบทในการปฏิบัติงานที่ต้องปรับให้เข้ากับบริบทของแต่ละชุมชน 5.3 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็ง

6. ความต่อเนื่องของนโยบายในการบริหารจัดการหรือพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ (Continuing) ประกอบด้วย 6.1 การกำหนดเป้าหมาย/เป้าประสงค์ในการบริหารจัดการ/พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ 6.2 วิธีดำเนินการ 6.3 แนวทางในการตรวจสอบ 6.4 การนำไปปฏิบัติ

7. การพัฒนาและกระตุ้นให้เกิดความต้องการในการเรียนรู้ (Curious) ประกอบด้วย 7.1 การวางแผน 7.2 การปฏิบัติ 7.3 ระหว่างการดำเนินการ

8. การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อสร้างฐานข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ (Collected)

อภิปรายผล

ตอนที่ 2 เพื่อเสนอแนวทางการจัดการแหล่งการเรียนรู้ในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร จากแนวคิดที่สอดคล้องกันของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 8 ท่าน และกลุ่มผู้เข้าสนทนากลุ่ม พบว่า แนวทางการจัดการแหล่งการเรียนรู้ในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ส่งให้เกิดความสำเร็จในการจัดการแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งผู้วิจัยได้ระบุว่า แนวทางการจัดการแหล่งการเรียนรู้ : 4'A& 4'C ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การจัดสรรงบประมาณสู่แหล่งการเรียนรู้ (Allocation) โดยมีแนวทางในการดำเนินงานที่น่าสนใจได้แก่ การเพิ่มการจัดสรรงบประมาณโดยบริหารจัดการงบประมาณอย่างยั่งยืน โดยส่งเสริมกิจกรรมที่น่าสนใจ ทันสมัย ดึงดูดความสนใจและพัฒนาให้สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในท้องถิ่น ทั้งนี้อาจดำเนินการในลักษณะของการให้เปล่าซึ่งถือเป็นการบริการทางวิชาการให้แก่สังคม ในขณะเดียวกันเพื่อสร้างความยั่งยืนในการดำเนินงานของแหล่งเรียนรู้อาจต้องดำเนินการเพื่อหารายได้สำหรับนำมาใช้ในการบริหารจัดการโดยการส่งเสริมกิจกรรมที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่แหล่งเรียนรู้ในอัตราที่เหมาะสมและดำเนินการอยู่บนระเบียบกฎหมายหรือข้อตกลงที่ถูกต้องและมีความชอบธรรม ซึ่งสอดคล้องกับเอกสารเรื่อง Guidelines for Building Learning Cities UNESCO Global Network of Learning Cities ที่ให้ข้อเสนอแนะถึงการสร้างกลไกในการกระจายทุนเพื่อดำเนินงานอย่างยั่งยืนและเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย(The United Nations Educational,

Scientific and Cultural Organization. 2015: 5) นอกจากนี้ควรเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดสรรงบประมาณลงพื้นที่ ควรดำเนินการส่งเสริมให้บุคลากรลงพื้นที่ชุมชนเพื่อบริหารจัดการงบประมาณให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยอาจส่งเสริมให้บุคลากรของแหล่งการเรียนรู้ได้มีส่วนร่วมเข้าไปบริหารจัดการในลักษณะของการวางกลไกเพื่อควบคุมการใช้งบประมาณในหน่วยย่อยๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในภาพรวม เนื่องจากการเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้งบประมาณสนับสนุนการจัดการแหล่งการเรียนรู้ควรได้มาจากการรวบรวมหลักฐานต่างๆ เพื่อนำมาจัดทำเป็นต้นทุนในการบริหารจัดการและบำรุงรักษา ดังที่ The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2015: 5)ระบุว่า การดำเนินการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์เพื่อจัดเก็บรวบรวมเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ในการใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ ย่อมส่งผลให้การใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนควรดำเนินการเพิ่มการใช้งบประมาณลงไปในส่วนของการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ในด้านอื่นๆมากกว่าเพียงแค่อำนาจเพื่อพัฒนาเชิงกายภาพ และเพื่อให้เกิดผลเชิงรูปธรรมควรจัดทำเป็นแผนการปฏิบัติการของแหล่งการเรียนรู้แต่ละแห่งนอกเหนือไปจากการให้รายละเอียดเรื่องงบประมาณในการสร้างและดูแลรักษาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ของแหล่งการเรียนรู้

2. ความสะดวกในการเข้าถึง (Accessibility) สำหรับลักษณะการเข้าถึงในงานวิจัยนี้ ควรดำเนินการในลักษณะของการเข้าถึงในมิติเชิงกายภาพและมิติเชิงเวลา เนื่องด้วยมิติเชิงกายภาพเป็นการใช้พื้นที่หรือสถานที่ของแหล่งการเรียนรู้ โดยบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิภาพภายใต้ข้อจำกัดทางกายภาพ ดังจะเห็นได้จากข้อมูลที่ต่างสรุปตรงกันว่า ข้อจำกัดสำคัญที่ทำให้การจัดเพื่อส่งเสริมการใช้แหล่งการเรียนรู้ในการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยส่วนหนึ่งมาจากทางแหล่งการเรียนรู้บางแห่ง กคน.ไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้ เนื่องด้วยเป็นพื้นที่ส่วนบุคคล แต่อย่างไรก็ตามเพื่อให้เกิดความสะดวกในการเข้าถึงจึงควรดำเนินการในลักษณะของการขอความร่วมมือ หรือเชิญเป็นภาคีเครือข่ายที่มีระบบ หรือกลไกการดำเนินงานที่มีความชัดเจน และดำเนินการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องในลักษณะเชิงรุก โดยให้ความสำคัญต่อการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ และเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการพื้นที่ของแหล่งเรียนรู้สอดคล้องกับแนวทางการสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ในส่วนของแนวคิดการเข้าถึงที่ต้องส่งเสริมให้ผู้ที่สนใจสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้โดยสร้างความรู้สึกรักเพลิดเพลิน และสามารถใช้บริการได้ตามความต้องการในการเพิ่มขีดความสามารถในการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิตของผู้สนใจใช้บริการ ผ่านกระบวนการจัดสร้างส่งเสริม

และดูแลรักษาพื้นที่การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และการจัดเตรียมแหล่งการเรียนรู้สำหรับครอบครัวและชุมชน (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 2015: 3) ในขณะที่มิติเชิงเวลาจากข้อจำกัดด้านเวลา ทั้งนี้สามารถเพิ่มเติมการใช้ประโยชน์จากการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้เพื่อลดข้อจำกัดดังกล่าว ดังที่ รายงานเรื่อง Textbooks and Learning Resources: A Framework for Policy Development ได้ระบุว่า แหล่งการเรียนรู้ที่ดีมีคุณภาพต้องสามารถทำให้ผู้เรียนเข้าถึงได้ตลอดจากทุกแห่งและตลอดชีวิต โดยลักษณะความสามารถในการเข้าถึงอาจดำเนินการได้ทั้งในลักษณะของการให้เปล่า หรือมีการกำหนดค่าใช้จ่ายที่สมเหตุสมผล และสามารถจ่ายได้ อีกทั้งหากเป็นกรณีของการเข้าถึงด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ตจะมีลักษณะที่หลากหลาย เช่น ห้องสมุดออนไลน์ หนังสือที่สามารถดาวน์โหลดได้ e-book หรือสื่อประสมในรูปแบบต่างๆ โปรแกรมส่งเสริมการเรียนรู้แบบออนไลน์ (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 2014: 13-15)

3. การส่งเสริมการดำเนินงานเชิงรุก (Active) เนื่องด้วยจากข้อมูลพบว่า การดำเนินงานขาดการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลของแหล่งการเรียนรู้ โดยลักษณะการดำเนินงานควรคำนึงถึงประเด็นสำคัญในการจัดกิจกรรมต่างๆของแหล่งการเรียนรู้ต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมและเข้าถึงประชาชนในชุมชนให้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กและเยาวชนเนื่องจากการสร้างความรู้สึกรักในการเรียนรู้อย่างมีความสุขย่อมเป็นการสร้างคุณลักษณะในการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องให้เกิดขึ้นกับกลุ่มเด็กและเยาวชน อันเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเพิ่มมุมมองเชิงบวกต่อการเรียนรู้ ดังนั้นการจัดแหล่งการเรียนรู้ที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่ครอบคลุมจึงเป็นความท้าทายต่อการดำเนินงานเชิงรุกเพื่อสร้างผลเชิงรูปธรรมให้เกิดขึ้น ดังที่The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2017: Online) ได้ระบุว่า มุมมองในการศึกษา และการเรียนรู้เชิงบวกเกิดขึ้นจากจุดเชื่อมโยงระหว่างความสุขในสิ่งที่เก็บรวบรวมได้จากการเรียนรู้ การได้รับมิตรภาพ และความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันของผู้เรียน โดยการศึกษาและการเรียนรู้จะนำไปสู่ความสุขและในขณะเดียวกันก็เป็นแหล่งสร้างความสุขในตนเองให้แก่ผู้เรียน ทั้งนี้จึงมีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทของบุคลากรใน กศน.แต่ละเขตควรมีบทบาทในการเป็นผู้ประชาสัมพันธ์และอำนวยความสะดวกทางการเรียนรู้ ซึ่งถือเป็นบทบาทสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกทางการเรียนรู้ตามแนวคิดของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

นอกจากนี้กระตุ้นให้ทุกภาคส่วนของชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตั้งแต่กระบวนการสำรวจความต้องการการจัดหาข้อมูลจนกระทั่งการนำข้อมูลที่ได้ศึกษามาใช้เพื่อพัฒนาแนวทางการดำเนินงานของแหล่งการเรียนรู้ได้อย่างตอบสนองต่อความต้องการและสอดคล้องต่อวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนซึ่งสอดคล้องต่อแนวคิดการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นกลไกในการดำเนินงาน ดังที่ The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2016: 4) ระบุว่า การตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน หรือผู้ใช้บริการแหล่งการเรียนรู้ซึ่งมีความแตกต่างทั้งในด้านของผู้เรียน ด้านบริบทของชุมชน เช่น ในการดำเนินงานต้องมีความรู้ ความเข้าใจถึงลักษณะของงานที่สอดคล้องต่อโปรแกรมที่ทางแหล่งการเรียนรู้ หรือศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจัดดำเนินการ ดังที่ The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2014: 13-15) ได้ระบุว่า แหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ นอกจากความสามารถในการเข้าถึงแล้ว ยังต้องให้ความสำคัญต่อคุณภาพและความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงต่อเป้าหมายทางการเรียนรู้ และบริบททางวัฒนธรรมของผู้เรียนสู่อโอกาสในการนำมาใช้ประโยชน์ โดยผู้เรียนที่ได้รับการพัฒนาความรู้ และทักษะที่จำเป็นต่อการนำมาใช้ปฏิบัติงานจะมีความสามารถในการประยุกต์สิ่งที่ได้เรียนรู้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในชีวิตที่เปลี่ยนแปลงและสามารถรับมือต่อภาระหน้าที่ซึ่งมีความซับซ้อนขึ้นในทุกขณะ โดยสมรรถนะการทำงานในช่วงศตวรรษที่ 21 จะครอบคลุมเช่น ความสามารถในการทำงาน และความยืดหยุ่น การคิดเชิงวิเคราะห์ และการสื่อสารที่ประสิทธิภาพซึ่งคุณภาพจะเป็นไปตามความต้องการของผู้เรียนและการเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้เรียนต่อความท้าทายที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

4. ความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวก (Accommodations) ครอบคลุมทั้งในด้านความพร้อมของวิทยากร และสิ่งอำนวยความสะดวกทางการเรียนรู้ สำหรับความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้กล่าวคือ ความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาสนับสนุนการเรียนรู้ เนื่องจากการได้รับการสนับสนุนทรัพยากรต่างๆมีความจำเป็นต่อการจัดกิจกรรมดังนั้นการจัดซื้อจัดหาสื่อและวัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีให้ทันสมัยและเพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้บริการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเทคโนโลยีที่จำเป็นมาช่วยในการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ซึ่งควรนำเทคโนโลยีมาบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดกับประชาชนโดยส่งเสริมให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้สอดคล้องข้อเสนอแนะจากการประชุมนานาชาติในหัวข้อเมืองแห่งการเรียนรู้ที่จัดขึ้นโดยองค์การยูเนสโกและกระทรวงการศึกษาของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน และ

หน่วยงานระดับเทศบาลในนครปักกิ่งในช่วงวันที่ 21-23 ตุลาคม 2013 The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2015: 6-8) ที่ระบุในการให้คำมั่นตาม Beijing Declaration on Building Learning Cities ในการเผยแพร่การใช้เทคโนโลยีการเรียนรู้สมัยใหม่ และทำนุบำรุงให้เกิดวัฒนธรรมทางการเรียนรู้ตลอดช่วงอายุของบุคคล ทั้งนี้จากประเด็นดังกล่าวถือได้ว่า เป็นความท้าทายอย่างยิ่งต่อผู้มีหน้าที่ในการจัดแหล่งการเรียนรู้ในการกระตุ้นการเข้าใช้บริการแหล่งการเรียนรู้ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงความก้าวหน้าของเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็ว และการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ๆ จำเป็นต้องสร้างหรือพัฒนาขีดความสามารถทางการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมและรองรับต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีความสำคัญเพิ่มขึ้นทุกขณะ ดังที่ The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2016: 6) ระบุว่า การพัฒนาขีดความสามารถของผู้เรียนจะผันแปรไปตามบริบทรอบตัวของผู้เรียน ซึ่งหนึ่งในนั้นคือเทคโนโลยี การนำปัญญาประดิษฐ์เข้ามาใช้ในการทำงาน ดังนั้นจึงส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้มีทักษะทางการทำงานที่จำเป็นและเหมาะสม การพัฒนาทักษะเพื่อรองรับต่อการทำงานในอนาคต เพราะฉะนั้นการส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนผ่านการใช้บริการของแหล่งการเรียนรู้ต้องมีความพร้อมในการนำสิ่งอำนวยความสะดวกมาใช้เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้สำหรับรองรับต่อการเรียนรู้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี ดังที่ The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2016: 7) ระบุว่า การกำหนดยุทธศาสตร์ในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เพื่อสร้างและแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างกันของผู้ให้บริการในแหล่งการเรียนรู้ ดังเช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนซึ่งต้องตระหนักในการสร้างให้มีการเรียนรู้แบบทางไกล การเรียนรู้ที่เป็นหลักสูตรออนไลน์ การเข้าถึงเนื้อหาผ่านเครือข่ายดิจิทัล การมีดิจิทัลแพลตฟอร์มที่มีความร่วมมือกันในการผลิตและใช้ความรู้ เป็นต้น

5. การประสานความร่วมมือกับชุมชนหรือภาคีเครือข่าย(Coordination)จากสิ่งที่ได้พบถึงปัญหาในการดำเนินงานที่ทำให้ไม่มีประสิทธิภาพมาจากการขาดความร่วมมือที่จริงจัง ดังนั้นการกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจึงควรคำนึงถึงประเด็นในการปรับบทบาทของบุคลากรให้มาใช้ประโยชน์ในลักษณะการมีส่วนร่วมจากคณะกรรมการแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ดังที่ The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2015: 2) เอกสารเรื่อง Guidelines for Building Learning Cities UNESCO Global Network of Learning Cities ที่ให้ข้อเสนอแนะถึงการสร้างกลไกในการสร้างการมีส่วนร่วม

ให้เป็นโครงสร้างที่สำคัญในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาและดำเนินงานจากกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียซึ่งมาจากตัวแทนจากหลายๆ ฝ่ายในการร่วมกำหนดกฎระเบียบต่างๆ การดำเนินการ และการติดตามประเมินผล ตลอดจนการบริหารจัดการด้านการเงินเพื่อการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ควรดำเนินการด้วยฉันทามติของกลุ่มนอกจากนี้บุคลากรควรเพิ่มการดำเนินการประชาสัมพันธ์เชิงรุกเพื่อสร้างจัดหาและกระตุ้นให้เกิดความตระหนักในการใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ โดยใช้หลักการชุมชนเป็นฐานตลอดจนส่งเสริมให้ทุกส่วนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การสำรวจความต้องการการจัดหาข้อมูล การนำข้อมูลที่ได้ออกมาศึกษาเพื่อทำการพัฒนาต่อยอด โดยการคำนึงถึงบริบทในการปฏิบัติงานที่ต้องปรับให้เข้ากับบริบทของแต่ละชุมชนโดยลดการทำงานแบบแยกส่วนนอกจากนี้แต่ละพื้นที่ควรปรับให้เข้ากับความสามารถในการบริหารจัดการด้วยตนเองของแต่ละชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของ ที่ระบุว่า การบริหารจัดการชุมชนของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในประเทศไทยต้องทำการฝึกอบรมและพัฒนาทั้งครูผู้สอนและผู้นำชุมชนแต่ละแห่งให้รู้กระบวนการในการจัดตั้งและดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับชุมชนแต่ละแห่งได้ ทั้งในการหาความร่วมมือระหว่างชุมชนสู่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การออกแบบการศึกษาที่เหมาะสมกับชุมชน ตลอดจนการบริหารจัดการโปรแกรมส่งเสริมการเรียนรู้ต่างๆ ภายในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2016: 10) ตลอดจนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในส่วนของการวางแผน การให้ข้อคิดเห็น และการให้ผลตอบกลับในการประเมินการใช้แหล่งการเรียนรู้ เนื่องจากข้อมูลต่างๆ เหล่านี้ย่อมมีผลต่อการนำมาใช้เพื่อพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงานของแหล่งการเรียนรู้ ดังที่ The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2015: 3) ระบุว่า โลกใบนี้กำลังติดตามและประเมินผลเป็นการให้หลักประกันถึงการพัฒนาให้เกิดความก้าวหน้าในการดำเนินงานของแหล่งการเรียนรู้ โดยกลไกดังกล่าวส่วนหนึ่งเป็นการประเมินความสนใจและความต้องการของกลุ่มประชาชน ตลอดจนการเก็บรวบรวมข้อมูลสารสนเทศต่างๆ เพื่อจัดทำรายงานบทเรียนที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินงาน และการให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการนำมาปรับปรุง ซึ่งรวบรวมมาจากข้อมูลการตอบรับผลการดำเนินงานต่างๆ ของกลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

6. ความต่อเนื่องของนโยบายในการบริหารจัดการหรือพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ (Continuing) เนื่องด้วยข้อมูลของปัญหาในการดำเนินงานพบว่า ขาดความชัดเจนและความต่อเนื่องของนโยบาย ดังนั้นแนวทางปฏิบัติจึงควรให้ความสำคัญต่อกระบวนการดำเนินงานตั้งแต่ขั้นตอนแรก

คือ การกำหนดเป้าหมายในการบริหารจัดการและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ซึ่งควรอยู่บนความชัดเจน และดำเนินการอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มกำหนดกระทั่งสามารถถอดบทเรียนเพื่อส่งเสริมและทำให้ส่งผลต่อการกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้รับบริการ สอดคล้องกับ The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2015: 3) ระบุว่าผลที่จะได้รับจากการมีระบบกลไกกำกับ และติดตามการดำเนินงานจะมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปฏิบัติงานให้มีความต่อเนื่อง และสามารถเห็นผลเชิงรูปธรรมได้ สำหรับแนวทางที่อยู่ในลำดับที่สองต้องมีวิธีดำเนินการนำแผนงานที่มีความชัดเจนและสร้างความเข้าใจที่ตรงกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อนำแผนงานไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการมีส่วนร่วมและเน้นการใช้ชุมชนเป็นฐาน ดังเช่นหน้าที่พื้นฐานของศูนย์การเรียนรู้ในประเทศญี่ปุ่น หรือ โคมินกัน ซึ่งเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาชุมชน โดยมีการระบุว่า โคมินกันคือเครื่องมือหรือกลไกในระดับพื้นฐานที่นำมาซึ่งการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2016: 21) ส่วนลำดับที่สามคือ แนวทางในการตรวจสอบโดยการบริหารจัดการตั้งแต่ระดับนโยบายไปจนถึงงบประมาณต้องได้รับใส่ใจในการทำให้เป็นผลเชิงรูปธรรมให้มากที่สุดจากผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สามารถดำเนินการให้เป็นผลเชิงรูปธรรม โดยการดำเนินงานต้องส่งเสริมให้สามารถเป็นกลไกในการบริหารจัดการที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการหรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นขั้นตอนที่นำไปปฏิบัติพร้อมปรับปรุงให้ตอบสนองต่อความต้องการและ ลำดับสุดท้ายคือ การนำไปปฏิบัติควรต้องมีความเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงสามารถนำไปใช้เชิงรูปธรรมได้และไม่ควรปรับเปลี่ยนบ่อยเพราะความไม่มีเสถียรภาพจะมีผลต่อการบริหารจัดการในเรื่องอื่นๆซึ่งจะเป็นต้นทุนทางการบริหาร

7. การพัฒนาและกระตุ้นให้เกิดความต้องการในการเรียนรู้ (Curious) โดยแนวทางในการดำเนินงานควรให้ความสำคัญตั้งแต่กระบวนการวางแผน ควรต้องทำให้ตระหนักในประโยชน์ของการเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้โดยนำหลักการที่ทำให้ชุมชนเป็นฐาน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสร้างความเป็นส่วนหนึ่งโดยใช้ข้อมูลที่ได้นำมาใช้เพื่อวางแผนในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ในขณะเดียวกันต้องพยายามจัดข้อจำกัดและอุปสรรคด้านงบประมาณด้านบุคลากรการดำเนินงานเพื่อประชาสัมพันธ์เพื่อเสริมกลไกในการสร้างแรงดึงดูดความสนใจในการใช้บริการ ดังกรณีตัวอย่างที่น่าสนใจของแหล่งการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการรู้หนังสือและสร้างวัฒนธรรมในการอ่านและการเขียนผ่านกรณีตัวอย่างของการส่งเสริมสภาพแวดล้อมของการรู้หนังสือ ดังปรากฏจากเอกสารเรื่อง *Fostering a culture of reading and writing-Examples of dynamic literate environments* ซึ่งหลายๆ

กรณีตัวอย่างเป็นการนำสื่อทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และการพัฒนาโปรแกรมกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความต้องการในการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพบว่า การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสามารถเสริมแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือและวัฒนธรรมทางการอ่านและการเขียนได้เป็นอย่างดี (UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2017: 11) นอกจากนี้การนำไปใช้ควรคำนึงถึงการปฏิบัติที่ต้องพยายามสร้างแนวทางที่ไม่ยึดติดต่อกกรอบการจัดแหล่งการเรียนรู้ในรูปแบบเดิมๆ ในขณะเดียวกันต้องมุ่งสร้างและส่งเสริมกิจกรรมศึกษาเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้และตรวจสอบหรือประเมินผลการดำเนินงานในระหว่างที่ทำการดำเนินงานนำไปปฏิบัติในรูปแบบอื่นๆ เช่น การทำหลักสูตรสถานศึกษาโดยนำความรู้ที่ได้จากแหล่งการเรียนรู้ไปจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและแสวงหาความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย

8. การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อสร้างฐานข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ (Collected) เป็นองค์ประกอบที่ผู้เชี่ยวชาญต่างลงความเห็นสอดคล้องกันว่า เป็นองค์ประกอบที่ควรเพิ่มเติมเนื่องจากการดำเนินงานแหล่งการเรียนรู้ควรมีระบบการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลที่เป็นฐานข้อมูลที่สมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลที่เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละพื้นที่และเป็นข้อมูลที่แสดงถึงความก้าวหน้าทางด้านภูมิปัญญา ทั้งนี้การดำเนินการดังกล่าวย่อมส่งผลต่อการก้าวข้ามข้อจำกัดทั้งมิติเชิงกายภาพและมิติด้านเวลา เนื่องด้วยหากนำแนวคิดการส่งเสริมแหล่งทรัพยากรทางการศึกษาแบบเปิดเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในขณะเดียวกันก็สอดคล้องกับแนวคิดในการกำกับติดตามเพื่อประเมินผลการดำเนินงาน ดังที่ The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2016: 11) ได้ระบุถึงลักษณะการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในประเทศไทย ในส่วนของการติดตามประเมินผลซึ่งต้องมีการรวบรวมข้อมูลต่างๆ เพื่อนำมาใช้ประกอบในการดำเนินงานซึ่งข้อมูลต่างๆ มีผลต่อการวิเคราะห์ และหาแนวโน้มในการดำเนินงานที่สอดคล้องต่อความต้องการ และสร้างประสิทธิภาพทางการบริหารจัดการได้เป็นอย่างดีเช่นเดียวกับประเทศต่างๆ

ภาพที่ 1 ประกอบ แนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร

ที่มา : <http://www.freepik.com>

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. แนวทางการใช้แหล่งการเรียนรู้และแนวทางในการใช้แหล่งการเรียนรู้ในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยแนวทาง 8 ข้อ หรือ 4'A&4'C' ซึ่งการนำไปปฏิบัติจริงในหน่วยงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่เกี่ยวข้องแต่ละแห่งอาจพิจารณาปรับตามความเหมาะสมและให้สอดคล้องต่อบริบทการบริหารจัดการด้านต่างๆ ตลอดจนระเบียบปฏิบัติของแต่ละแห่ง

2. สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอาจนำผลการวิจัยไปเป็นส่วนประกอบในการกำหนดแผนปฏิบัติการของหน่วยงานและสถานศึกษาในสังกัดให้มีทิศทางความชัดเจนในการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ

3. เพื่อให้การนำแนวทางในการใช้แหล่งการเรียนรู้ในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับกรุงเทพมหานครไปใช้ให้เกิดผลเชิงปฏิบัติที่ควรดำเนินงานโดยการเพิ่มบทบาทและส่งเสริมความร่วมมือในรูปแบบภาคีเครือข่ายให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับการจัดการแหล่งการเรียนรู้ทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจากประเทศที่ประสบความสำเร็จเพื่อนำมาถอดบทเรียน และเทียบเคียงกับแนวทางที่ดำเนินการในประเทศไทยเพื่อความชัดเจนในการกำหนดทิศทางของนโยบาย และแนวทางในการนำไปพัฒนาและปฏิบัติที่เหมาะสม สอดคล้องต่อบริบทมากที่สุด

2. ควรศึกษาวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับแนวทางการใช้และการจัดบริการของแหล่งการเรียนรู้ทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเปรียบเทียบกับจากกลุ่มประเทศอาเซียน 10 ประเทศเพื่อประเมินศักยภาพการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของประเทศไทย

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ.(2546).**พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542** กรุงเทพฯ : องค์การ
รับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์
- _____.(2551).**พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย**
พ.ศ.2551 พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ : สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษา
ตามอัธยาศัย
- กล้า สมตระกูล.(2554).**การศึกษานอกโรงเรียนในประเทศไทยในเอกสารการสอนชุดวิชาปรัชญา**
และหลักการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เล่ม 1 หน่วยที่ 8 นนทบุรี
สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- กรมการศึกษานอกโรงเรียน. (2542). **การปฏิรูปการศึกษาตลอดชีวิต : กรอบแนวคิดและ**
ยุทธศาสตร์กรุงเทพมหานคร รั้งีการพิมพ์
- ชลทิพย์ เอี่ยมสำอาง.(2554).**วิวัฒนาการของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย.ใน**
เอกสารการสอนชุดวิชาปรัชญาและหลักการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
เล่ม 1 หน่วยที่ 7 นนทบุรี สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ชาย โปธิสิตา.(2547).**ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ** พิมพ์ครั้งที่ 1 นครปฐม สถาบันวิจัย
ประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
- นฤมล ตันธสุเรศฐ์.(2556).**การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย หน่วยที่ 1** ใน
เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการศึกษานอกระบบ ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 นนทบุรี สาขาวิชา
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ปิยากร หวังมหาพร(2552) **รายงานวิจัยเรื่องนวัตกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสหภาพยุโรป**
ศูนย์ยุโรปศึกษา มิถุนายนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 อ้างอิงจาก
<http://www.sesa10.go.th/sesa10/data/mar55/2.pdf> เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2555
- เพ็ญศรี ทิวสุวรรณ. (2532). **การศึกษานอกระบบเปรียบเทียบ หน่วยที่ 7**เอกสารการสอนชุดวิชา
การศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษานอกระบบ หน่วยที่ 1 –8.นนทบุรี : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

เพ็ญแข ประจันปัจฉินึก. (2543). เอกสารคำสอนการศึกษาผู้ใหญ่เปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร :

ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

รัตนา พุ่มไพศาล. (2528). การศึกษานอกระบบโรงเรียนเปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ : หจก. การพิมพ์
พระนคร.

ศรีสว่าง เลี้ยววาริณ.(2558).การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเปรียบเทียบ

<http://www.siced.ac.th/index.php?name=course&file=readcourse&id=28>ค้นคืน

เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2558

_____. (2530).การศึกษานอกโรงเรียนในออสเตรเลียวารสารการศึกษานอกโรงเรียน.

24136 กุมภาพันธ์ มีนาคม 2530 หน้า 25-33

สุมาลี สังข์ศรี.(2544).รายงานการวิจัยการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21

กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สุรพล นิติไกรพจน์และคณะ.(2556)รายงานการวิจัยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและ

การศึกษาตามอัธยาศัย กรุงเทพฯ : นำทองการพิมพ์

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ(2555)

การศึกษากรณีตัวอย่าง : การจัดการศึกษาตลอดชีวิตในต่างประเทศ

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวง

กระทรวงศึกษาธิการ.(2555).รายงานการวิจัยเรื่องการประเมินผลการดำเนินงาน

การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตามแนวพระราชบัญญัติส่งเสริม

การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ.2551 กรุงเทพมหานคร

รังษีการพิมพ์

สำนักบริการและมูลและสารสนเทศ มหาวิทยาลัยรามคำแหง อ่างอิงจาก

<http://www.idis.ru.ac.th/report/index.php?topic=3059.0> เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน

2555

อาชญญา รัตนอุบล และคณะ. (2550).แนวโน้มการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนของประเทศ

ไทยในทศวรรษหน้า(รายงานการวิจัย) กรุงเทพฯ : สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย

- Coombs, Philip H and Manzoor, Ahmed.(1971).**Attracking Rural Poverty : How nonformal Education can Help**. The John Hopkins University Press.
- Ho, Esther Sui-chu.(2006).**Education Decentralization in Three Asian Societies : Japan Korea andHongKong**. Journal of Education Administration. 44(6) : 590-603
- Peiro, Hector Robles.(2006).**Better Settings for better Education : Does Decentralization Work?** Doctoral dissertation, United States, Texas : The University of Texas at Austin. Available from :
<http://search.proquest.com/docview/304978386?accountid=5>
- The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2015).
Guidelines for Building Learning Cities UNESCO Global Network of Learning Cities. Hamburg: Germany.
- The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2014).
Textbooks and Learning Resources: A Framework for Policy Development. Paris: France
- The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2015).**UNESCO Global Network of Learning Cities: Guiding Document**. Hamburg: Germany
- The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2017).
Promoting Learner Happiness and Well-being. Retrieved from
<http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002489/248948E.pdf>
- The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2016).
Community-Based Lifelong Learning and Adult Education: Situations of Community Learning Centres in 7 Asian Countries. Bangkok: Thailand.
- The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2016).
Community-Based Lifelong Learning and Adult Education: Role of Community Learning Centres as Facilitators of Lifelong Learning.Bangkok : Thailand.

The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2016).

Community-Based Lifelong Learning and Adult Education: Adult Skills and Competencies for Lifelong Learning. Bangkok : Thailand.

UNESCO Institute for Lifelong Learning. (2017). **Fostering a culture of reading and writing Examples of dynamic literate environments.** Hamburg: Germany.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางชนกนารถ บุญวัฒนะกุล
วันเดือนปีเกิด	11 มิถุนายน พ.ศ.2515
สถานที่เกิด	จังหวัดเพชรบูรณ์
ที่อยู่ปัจจุบัน	70 ซอย 28 ถนนเทศบาลนิมิตรเหนือ ลาดยาว จตุจักร กรุงเทพมหานคร 10900
ตำแหน่ง	อาจารย์ประจำแขนงวิชาการศึกษานอกระบบ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2532	มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 โรงเรียนสตรีวิทยา 2
พ.ศ.2536	การศึกษาระดับบัณฑิต (กศ.บ.) วิชาเอกจิตวิทยาการแนะแนว มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ.2539	ครุศาสตรมหาบัณฑิต (ค.ม.) สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พ.ศ.2550	การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (กศ.ด.) สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

1. รองศาสตราจารย์ ดร.สารีพันธ์ุ ศุภวรรณ
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กุลชลี จงเจริญ
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิรนาท แสนสา
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พิณสุวรรณ

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้ทรงคุณเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

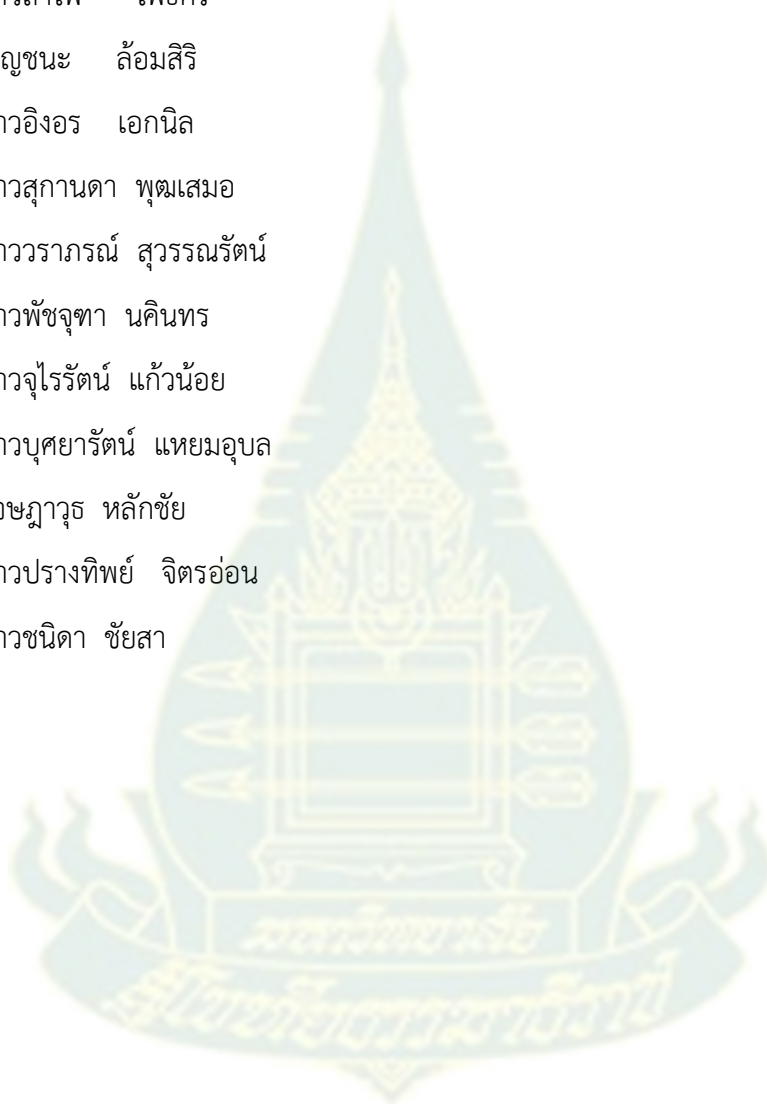
1. รองศาสตราจารย์ ดร.สารีพันธ์ ศุภวรรณ
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยะพงษ์ ไสยโสภณ
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศักรินทร์ ชนประชา
4. อาจารย์ ดร.กัมปนาท บริบูรณ์
5. อาจารย์ ดร.ชลทิตย์ เอี่ยมสำอางค์
6. อาจารย์ ดร.คมกฤษ จันทรวงจร
7. อาจารย์ ดร.สถิตาพร คำสถิตย์
8. อาจารย์ ดร.อรทัย ทองฤกษ์ฤทธิ
9. คุณจารุณี อินเฒิดฉาย

ภาคผนวก ค

รายชื่อผู้เข้าร่วมการสัมมนารับรองผลการวิจัย การจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอก

1. นางสาวลำไพ โปธิ์ศรี
2. นายบุญชนะ ล้อมสิริ
3. นางสาวอิงอร เอกนิล
4. นางสาวสุกานดา พุฒเสมอ
5. นางสาววราภรณ์ สุวรรณรัตน์
6. นางสาวพัชจุฑา นคินทร
7. นางสาวจุไรรัตน์ แก้วน้อย
8. นางสาวบุศยารัตน์ แหยมอุบล
9. นายเจษฎาวุธ หลักชัย
10. นางสาวปรางทิพย์ จิตรอ่อน
11. นางสาวชนิดา ชัยสา

ภาคผนวก ง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

- แบบสัมภาษณ์
- เอกสารประเด็นการสนทนากลุ่ม
- แบบรับรองการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

แบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 1

ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ นามสกุล
2. ตำแหน่งทางวิชาการ.....
.....
3. ตำแหน่งทางการบริหาร
4. คุณวุฒิการศึกษาสูงสุด
5. หน่วยงานที่สังกัด.....
.....
6. สถานที่ทำงานหรือบ้าน
7. เพศ
 ชาย หญิง
8. อายุ ปี
9. ประสบการณ์และระยะเวลาการทำงานในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นระยะเวลา ปี
10. หน้าที่/ความรับผิดชอบที่สำคัญ
11. วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์
12. สถานที่/เวลาที่สัมภาษณ์

สำหรับแหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล ท่าน/หน่วยงานได้มีการสืบทอดองค์ความรู้หรือการถอดบทเรียนจากแหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคลหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. แหล่งเรียนรู้ที่อยู่ในเขตพื้นที่ของท่านได้จัดกิจกรรมอะไรบ้าง และท่านได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. ท่านคิดว่าการจัดแหล่งเรียนรู้ในปัจจุบันแตกต่างจากการจัดการแหล่งเรียนรู้ในอดีตที่ผ่านมา หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

8. บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมและบริการที่จัดขึ้นในแหล่งการเรียนรู้หรือไม่
อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

9. สำหรับแหล่งเรียนรู้ที่มีรูปแบบการจัดการที่ชัดเจน เช่น โบราณสถาน ห้องสมุดประชาชน หรือ พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ มีการจัดการงบประมาณอย่างไร เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมและการบริการของแหล่งเรียนรู้หรือไม่

.....

.....

.....

.....

.....

10. มีการประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้หรือไม่/อย่างไร

.....

.....

.....

.....

11. อะไรคือปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้ใช้บริการใช้แหล่งเรียนรู้ทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยได้ดี

.....

.....

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์
ตอนที่ 3
ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

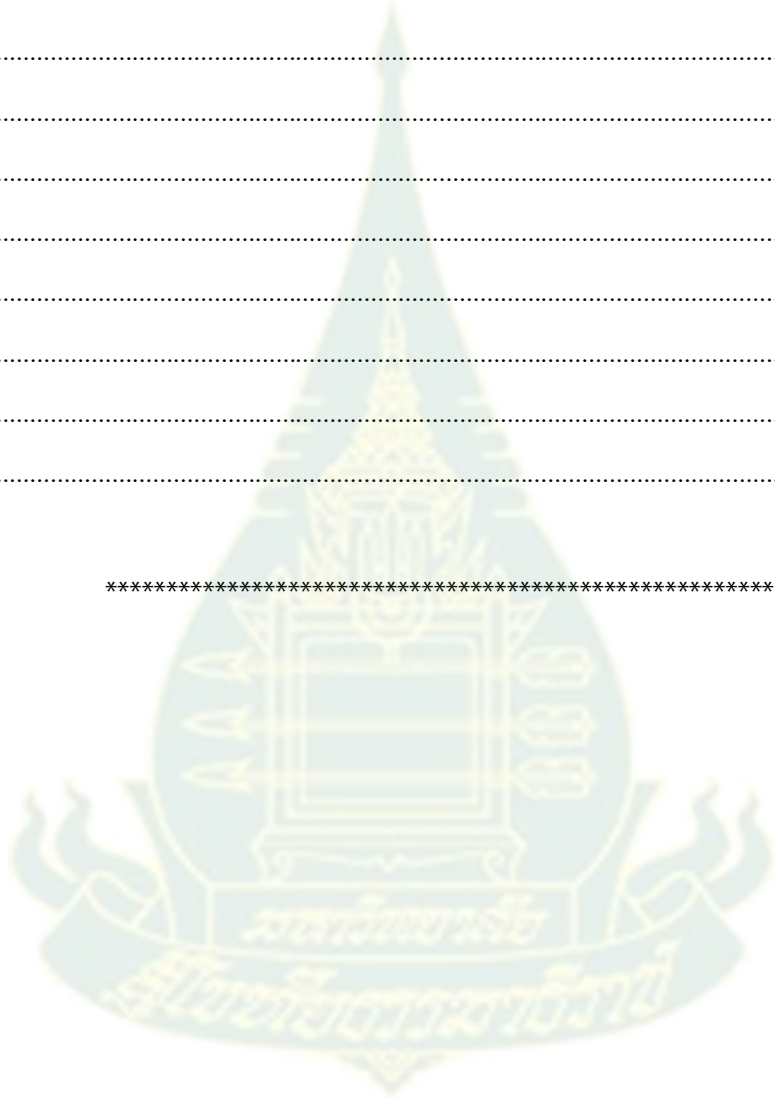
.....

.....

.....

.....

.....

แนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการจัดการศึกษา
ตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร

Guideline of Organizing Learning Resources for Nonformal and
Informal Education in Bangkok Metropolis

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนกนารถ บุญวัฒน์กุล
แขนงวิชาการศึกษานอกระบบ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

แบบรับรองการจัดแนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร

บทสรุป แนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
ในเขตกรุงเทพมหานคร หรือ 4A&3C ได้แก่

ส่วน 4'A ประกอบ

1. Allocation เพิ่มการจัดสรรงบประมาณลงแหล่งการเรียนรู้ โดยมีแนวทางในการดำเนินงาน
ดังนี้

1.1 เพิ่มและบริหารจัดการงบประมาณอย่างยั่งยืน โดยส่งเสริมกิจกรรมที่น่าสนใจ ทันทสมัย
ดึงดูดความสนใจ และพัฒนาให้สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในท้องถิ่น (อาจทำเป็นแบบ In Kind
หรือ In cash)

1.2 เพิ่มประสิทธิภาพในการจัดสรรงบประมาณลงพื้นที่ควรดำเนินการส่งเสริมให้บุคลากรลง
พื้นที่ชุมชนเพื่อบริหารจัดการงบประมาณให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น (ทำให้บุคลากรควบคุมการใช้
งบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุด)

1.3 เพิ่มการใช้งบประมาณเพื่อบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ในด้านอื่นๆ มากกว่าเพียงแค่
ใช้เพื่อพัฒนาเชิงกายภาพ

2. Accessibility ความสะดวกในการเข้าถึง โดยจำแนกลักษณะการดำเนินงานเป็น 2 มิติได้แก่

2.1 มิติในการใช้พื้นที่หรือสถานที่ของแหล่งการเรียนรู้ โดยบริหารจัดการภายใต้ข้อจำกัด
ทางกายภาพ และดำเนินการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และเป็นไปในลักษณะเชิงรุก โดยให้ความสำคัญต่อ
การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้และเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการพื้นที่ของแหล่งการเรียนรู้

2.2 มิติด้านข้อจำกัดด้านเวลา โดยเพิ่มเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาเพื่อจัดข้อจำกัดด้าน
เวลา

3. Active เพิ่มการดำเนินงานเชิงรุก เนื่องด้วยจากข้อมูลพบว่า การดำเนินงานขาดการการ
ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลของแหล่งการเรียนรู้ โดยลักษณะการดำเนินงานควรคำนึงถึงประเด็นต่อไปนี้

3.1 การจัดกิจกรรมต่างๆ ของแหล่งการเรียนรู้ต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมและ เข้าถึง
ประชาชนในชุมชนให้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กและเยาวชน

3.2 บุคลากรใน กศน.แต่ละเขตควรมีบทบาทในการเป็นผู้ประชาสัมพันธ์ และอำนวยความสะดวก
สะดวกทางการเรียนรู้

3.3 กระตุ้นให้ทุกภาคส่วนของชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตั้งแต่
กระบวนการสำรวจความต้องการ การจัดหาข้อมูล จนกระทั่งการนำข้อมูลที่ได้ศึกษามาใช้เพื่อพัฒนาแนว
ทางการดำเนินงานของแหล่งการเรียนรู้ได้อย่างตอบสนองต่อความต้องการและสอดคล้องต่อวิถีชีวิตของ
ประชาชนในชุมชน (กระบวนการดำเนินงาน)

4. Accommodations ความพร้อม ครอบคลุมทั้งในด้านความพร้อมของวิทยากร และสิ่งอำนวยความสะดวกทางการเรียนรู้ สำหรับความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้

4.1 ความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาสนับสนุนการเรียนรู้ ควรต้องได้รับการสนับสนุนทรัพยากรต่างๆ ที่มีความจำเป็นต่อการจัดกิจกรรม และควรจัดซื้อ จัดหาสื่อและวัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีให้ทันสมัยและเพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้บริการ

4.2 การนำเทคโนโลยีที่จำเป็นมาช่วยในการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ ควรนำเทคโนโลยีมาบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดกับประชาชนโดยส่งเสริมให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้

ส่วน 3'C ประกอบด้วย

1. Coordination ประสานความร่วมมือกับชุมชนหรือภาคีเครือข่าย เนื่องด้วยจากข้อมูลพบว่า ปัญหาในการดำเนินงานที่ทำให้ไม่มีประสิทธิภาพมาจากการขาดความร่วมมือที่จริงจัง ดังนั้นการกำหนดแนวทางควรคำนึงถึงประเด็นต่อไปนี้

1.1 ปรับบทบาทของบุคลากร เนื่องด้วยข้อจำกัดที่มาจากอำนาจในการตัดสินใจขึ้นอยู่กับผู้บริหาร ดังนั้นอาจให้แนวทางในการใช้ประโยชน์จากการมีคณะกรรมการแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้บุคลากรควรเพิ่มการดำเนินการประชาสัมพันธ์เชิงรุกเพื่อสร้าง จัดหา และกระตุ้นให้เกิดความตระหนักในการใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ โดยใช้หลักการชุมชนเป็นฐาน ตลอดจนส่งเสริมให้ทุกส่วนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การสำรวจความต้องการ การจัดหาข้อมูล การนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาเพื่อทำการพัฒนาต่อยอด

1.2 คำนึงถึงบริบทในการปฏิบัติงานที่ต้องปรับให้เข้ากับบริบทของแต่ละชุมชน โดยลดการทำงานแบบแยกส่วน นอกจากนี้แต่ละพื้นที่ควรปรับให้เข้ากับความสามารถในการบริหารจัดการด้วยตนเองของแต่ละชุมชน

1.3 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็ง กล่าวคือ มุ่งส่งเสริมโอกาสเข้าร่วมพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ตั้งแต่การให้ข้อคิดเห็น การร่วมวางแผน และการให้ผลตอบกลับในการประเมินการใช้แหล่งการเรียนรู้

2. Continuing ความต่อเนื่องของนโยบายในการบริหารจัดการหรือพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ เนื่องด้วยข้อมูลของปัญหาในการดำเนินงานพบว่า ขาดความชัดเจนและความต่อเนื่องของนโยบาย ดังนั้นแนวทางปฏิบัติจึงควรให้ความสำคัญต่อกระบวนการดำเนินงานในประเด็นต่อไปนี้

2.1 การกำหนดเป้าหมาย/เป้าประสงค์ในการบริหารจัดการ/พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ โดยต้องมีความชัดเจน และต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มกำหนดกระทั่งสามารถถอดบทเรียนเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้รับบริการ สำหรับประเด็นนี้ควรให้ความสำคัญตั้งแต่กระบวนการวางแผน

2.2 วิธีดำเนินการ เป็นการนำแผนงานที่มีความชัดเจน และสร้างความเข้าใจที่ตรงกันไปปฏิบัติ โดยเน้นการมีส่วนร่วม และนำไปปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เน้นการใช้ชุมชนเป็นฐาน

2.3 แนวทางในการตรวจสอบ โดยการบริหารจัดการตั้งแต่ระดับนโยบายไปจนถึงงบประมาณต้องได้รับใส่ใจในการทำให้เป็นผลเชิงรูปธรรมให้มากที่สุดจากผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สามารถดำเนินการให้เป็นผลเชิงรูปธรรม โดยการดำเนินงานต้องส่งเสริมให้สามารถเป็นกลไกในการบริหารจัดการที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการ หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นขั้นตอนที่นำไปปฏิบัติพร้อมปรับปรุงให้ตอบสนองต่อความต้องการ

2.4 การนำไปปฏิบัติ ควรต้องมีความเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง สามารถนำไปใช้เชิงรูปธรรมได้ และไม่ควรปรับเปลี่ยนบ่อย เพราะความไม่มีเสถียรภาพจะมีผลต่อการบริหารจัดการในเรื่องอื่นๆ ซึ่งจะเป็นต้นทุนทางการบริหาร

3. Curious การพัฒนาและกระตุ้นให้เกิดความต้องการในการเรียนรู้ โดยแนวทางในการดำเนินงานควรให้ความสำคัญตั้งแต่กระบวนการวางแผน การนำไปปฏิบัติ และตรวจสอบหรือประเมินผลการดำเนินงานในระหว่างที่ทำการดำเนินงานดังนี้

3.1 การวางแผน ควรต้องทำให้ตระหนักในประโยชน์ของการเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ โดยนำหลักการที่ทำให้ชุมชนเป็นฐาน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสร้างความเป็นส่วนหนึ่งโดยใช้ข้อมูลที่ได้นำมาใช้เพื่อวางแผนในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ในขณะเดียวกันต้องพยายามขจัดข้อจำกัดและอุปสรรคด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร การดำเนินงานเพื่อประชาสัมพันธ์เพื่อเสริมกลไกในการสร้างแรงดึงดูดความสนใจในการใช้บริการ

3.2 การปฏิบัติ ต้องหลุดจากกรอบการจัดแหล่งการเรียนรู้ในรูปแบบเดิมๆ และมุ่งสร้าง/ส่งเสริมกิจกรรมศึกษาเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้

3.3 ระหว่างการดำเนินการ นำไปปฏิบัติในรูปแบบอื่นๆ เช่น การทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยนำความรู้ที่ได้จากแหล่งการเรียนรู้ไปจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและแสวงหาความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย

4. Collected เป็นองค์ประกอบที่ผู้เชี่ยวชาญต่างลงความเห็นสอดคล้องกันว่า เป็นองค์ประกอบที่ควรเพิ่มเติมเนื่องจากการดำเนินงานแหล่งการเรียนรู้ควรมีระบบการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลที่เป็นฐานข้อมูลที่สมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลที่เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละพื้นที่และเป็นข้อมูลที่แสดงถึงความก้าวหน้าทางด้านภูมิปัญญา

ภาพประกอบ แนวทางในการใช้แหล่งการเรียนรู้ในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัยสำหรับกรุงเทพมหานคร

ที่มา : <http://www.freepik.com>

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

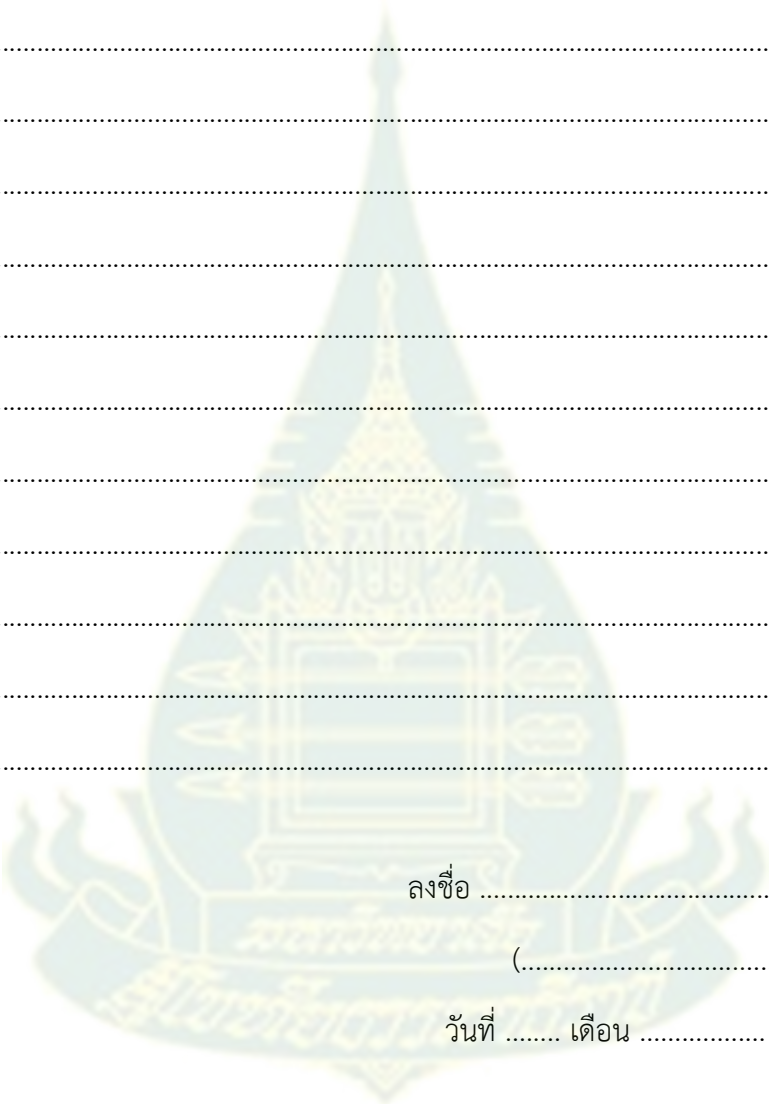
.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ
(.....)

วันที่ เดือน พ.ศ.

แนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษา
ตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร

Guideline of Organizing Learning Resources for Nonformal and
Informal Education in Bangkok Metropolis

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนกนารถ บุญวัฒน์กุล
แขนงวิชาการศึกษานอกระบบ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

แบบรับรองการใช้แนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร

บทสรุป แนวทางการใช้แหล่งการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
ในเขตกรุงเทพมหานคร หรือ 4A&3C ได้แก่

ส่วน 4'A ประกอบ

1. Allocation เพิ่มการจัดสรรงบประมาณลงแหล่งการเรียนรู้ โดยมีแนวทางในการดำเนินงาน
ดังนี้

1.1 เพิ่มและบริหารจัดการงบประมาณอย่างยั่งยืน โดยส่งเสริมกิจกรรมที่น่าสนใจ ทันทสมัย
ดึงดูดความสนใจ และพัฒนาให้สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในท้องถิ่น (อาจทำเป็นแบบ In Kind
หรือ In cash)

1.2 เพิ่มประสิทธิภาพในการจัดสรรงบประมาณลงพื้นที่ควรดำเนินการส่งเสริมให้บุคลากรลง
พื้นที่ชุมชนเพื่อบริหารจัดการงบประมาณให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น (ทำให้บุคลากรควบคุมการใช้
งบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุด)

1.3 เพิ่มการใช้งบประมาณเพื่อบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ในด้านอื่นๆ มากกว่าเพียงแค่
ใช้เพื่อพัฒนาเชิงกายภาพ

2. Accessibility ความสะดวกในการเข้าถึง โดยจำแนกลักษณะการดำเนินงานเป็น 2 มิติได้แก่

2.1 มิติในการใช้พื้นที่หรือสถานที่ของแหล่งการเรียนรู้ โดยบริหารจัดการภายใต้ข้อจำกัด
ทางกายภาพ และดำเนินการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และเป็นไปในลักษณะเชิงรุก โดยให้ความสำคัญต่อ
การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้และเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการพื้นที่ของแหล่งการเรียนรู้

2.2 มิติด้านข้อจำกัดด้านเวลา โดยเพิ่มเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาเพื่อจัดข้อจำกัดด้าน
เวลา

3. Active เพิ่มการดำเนินงานเชิงรุก เนื่องด้วยจากข้อมูลพบว่า การดำเนินงานขาดการการ
ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลของแหล่งการเรียนรู้ โดยลักษณะการดำเนินงานควรคำนึงถึงประเด็นต่อไปนี้

3.1 การจัดกิจกรรมต่างๆ ของแหล่งการเรียนรู้ต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมและ เข้าถึง
ประชาชนในชุมชนให้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กและเยาวชน

3.2 บุคลากรใน กศน.แต่ละเขตควรมีบทบาทในการเป็นผู้ประชาสัมพันธ์ และอำนวยความสะดวก
สะดวกทางการเรียนรู้

3.3 กระตุ้นให้ทุกภาคส่วนของชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตั้งแต่
กระบวนการสำรวจความต้องการ การจัดหาข้อมูล จนกระทั่งการนำข้อมูลที่ได้ศึกษามาใช้เพื่อพัฒนาแนว
ทางการดำเนินงานของแหล่งการเรียนรู้ได้อย่างตอบสนองต่อความต้องการและสอดคล้องต่อวิถีชีวิตของ
ประชาชนในชุมชน (กระบวนการดำเนินงาน)

4. Accommodations ความพร้อม ครอบคลุมทั้งในด้านความพร้อมของวิทยากร และสิ่งอำนวยความสะดวกทางการเรียนรู้ สำหรับความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้

4.1 ความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาสนับสนุนการเรียนรู้ ควรต้องได้รับการสนับสนุนทรัพยากรต่างๆ ที่มีความจำเป็นต่อการจัดกิจกรรม และควรจัดซื้อ จัดหาสื่อและวัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีให้ทันสมัยและเพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้บริการ

4.2 การนำเทคโนโลยีที่จำเป็นมาช่วยในการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ ควรนำเทคโนโลยีมาบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดกับประชาชนโดยส่งเสริมให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้

ส่วน 3'C ประกอบด้วย

1. Coordination ประสานความร่วมมือกับชุมชนหรือภาคีเครือข่าย เนื่องด้วยจากข้อมูลพบว่า ปัญหาในการดำเนินงานที่ทำให้ไม่มีประสิทธิภาพมาจากการขาดความร่วมมือที่จริงจัง ดังนั้นการกำหนดแนวทางควรคำนึงถึงประเด็นต่อไปนี้

1.1 ปรับบทบาทของบุคลากร เนื่องด้วยข้อจำกัดที่มาจากอำนาจในการตัดสินใจขึ้นอยู่กับผู้บริหาร ดังนั้นอาจให้แนวทางในการใช้ประโยชน์จากการมีคณะกรรมการแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้บุคลากรควรเพิ่มการดำเนินการประชาสัมพันธ์เชิงรุกเพื่อสร้าง จัดหา และกระตุ้นให้เกิดความตระหนักในการใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ โดยใช้หลักการชุมชนเป็นฐาน ตลอดจนส่งเสริมให้ทุกส่วนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การสำรวจความต้องการ การจัดหาข้อมูล การนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาเพื่อทำการพัฒนาต่อยอด

1.2 คำนึงถึงบริบทในการปฏิบัติงานที่ต้องปรับให้เข้ากับบริบทของแต่ละชุมชน โดยลดการทำงานแบบแยกส่วน นอกจากนี้แต่ละพื้นที่ควรปรับให้เข้ากับความสามารถในการบริหารจัดการด้วยตนเองของแต่ละชุมชน

1.3 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็ง กล่าวคือ มุ่งส่งเสริมโอกาสเข้าร่วมพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ตั้งแต่การให้ข้อคิดเห็น การร่วมวางแผน และการให้ผลตอบกลับในการประเมินการใช้แหล่งการเรียนรู้

2. Continuing ความต่อเนื่องของนโยบายในการบริหารจัดการหรือพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ เนื่องด้วยข้อมูลของปัญหาในการดำเนินงานพบว่า ขาดความชัดเจนและความต่อเนื่องของนโยบาย ดังนั้นแนวทางปฏิบัติจึงควรให้ความสำคัญต่อกระบวนการดำเนินงานในประเด็นต่อไปนี้

2.1 การกำหนดเป้าหมาย/เป้าประสงค์ในการบริหารจัดการ/พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ โดยต้องมีความชัดเจน และต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มกำหนดกระทั่งสามารถถอดบทเรียนเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้รับบริการ สำหรับประเด็นนี้ควรให้ความสำคัญตั้งแต่กระบวนการวางแผน

2.2 วิธีดำเนินการ เป็นการนำแผนงานที่มีความชัดเจน และสร้างความเข้าใจที่ตรงกันไปปฏิบัติ โดยเน้นการมีส่วนร่วม และนำไปปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เน้นการใช้ชุมชนเป็นฐาน

2.3 แนวทางในการตรวจสอบ โดยการบริหารจัดการตั้งแต่ระดับนโยบายไปจนถึงงบประมาณต้องได้รับใส่ใจในการทำให้เป็นผลเชิงรูปธรรมให้มากที่สุดจากผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สามารถดำเนินการให้เป็นผลเชิงรูปธรรม โดยการดำเนินงานต้องส่งเสริมให้สามารถเป็นกลไกในการบริหารจัดการที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการ หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นขั้นตอนที่นำไปปฏิบัติพร้อมปรับปรุงให้ตอบสนองต่อความต้องการ

2.4 การนำไปปฏิบัติ ควรต้องมีความเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง สามารถนำไปใช้เชิงรูปธรรมได้ และไม่ควรปรับเปลี่ยนบ่อย เพราะความไม่มีเสถียรภาพจะมีผลต่อการบริหารจัดการในเรื่องอื่นๆ ซึ่งจะเป็ต้นทุ่นทางการบริหาร

3. Curious การพัฒนาและกระตุ้นให้เกิดความต้องการในการเรียนรู้ โดยแนวทางในการดำเนินงานควรให้ความสำคัญตั้งแต่กระบวนการวางแผน การนำไปปฏิบัติ และตรวจสอบหรือประเมินผลการดำเนินงานในระหว่างที่ทำการดำเนินงานดังนี้

3.1 การวางแผน ควรต้องทำให้ตระหนักในประโยชน์ของการเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ โดยนำหลักการที่ทำให้ชุมชนเป็นฐาน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสร้างความเป็นส่วนหนึ่งโดยใช้ข้อมูลที่ได้นำมาใช้เพื่อวางแผนในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ในขณะเดียวกันต้องพยายามขจัดข้อจำกัดและอุปสรรคด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร การดำเนินงานเพื่อประชาสัมพันธ์เพื่อเสริมกลไกในการสร้างแรงดึงดูดความสนใจในการใช้บริการ

3.2 การปฏิบัติ ต้องหลุดจากกรอบการจัดแหล่งการเรียนรู้ในรูปแบบเดิมๆ และมุ่งสร้าง/ส่งเสริมกิจกรรมศึกษาเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้

3.3 ระหว่างการดำเนินการ นำไปปฏิบัติในรูปแบบอื่นๆ เช่น การทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยนำความรู้ที่ได้จากแหล่งการเรียนรู้ไปจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและแสวงหาความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย

4. Collected เป็นองค์ประกอบที่ผู้เชี่ยวชาญต่างลงความเห็นสอดคล้องกันว่า เป็นองค์ประกอบที่ควรเพิ่มเติมเนื่องจากการดำเนินงานแหล่งการเรียนรู้ควรมีระบบการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลที่เป็นฐานข้อมูลที่สมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลที่เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละพื้นที่และเป็นข้อมูลที่แสดงถึงความก้าวหน้าทางด้านภูมิปัญญา

ภาพประกอบ แนวทางในการใช้แหล่งการเรียนรู้ในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัยสำหรับกรุงเทพมหานคร

ที่มา : <http://www.freepik.com>

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

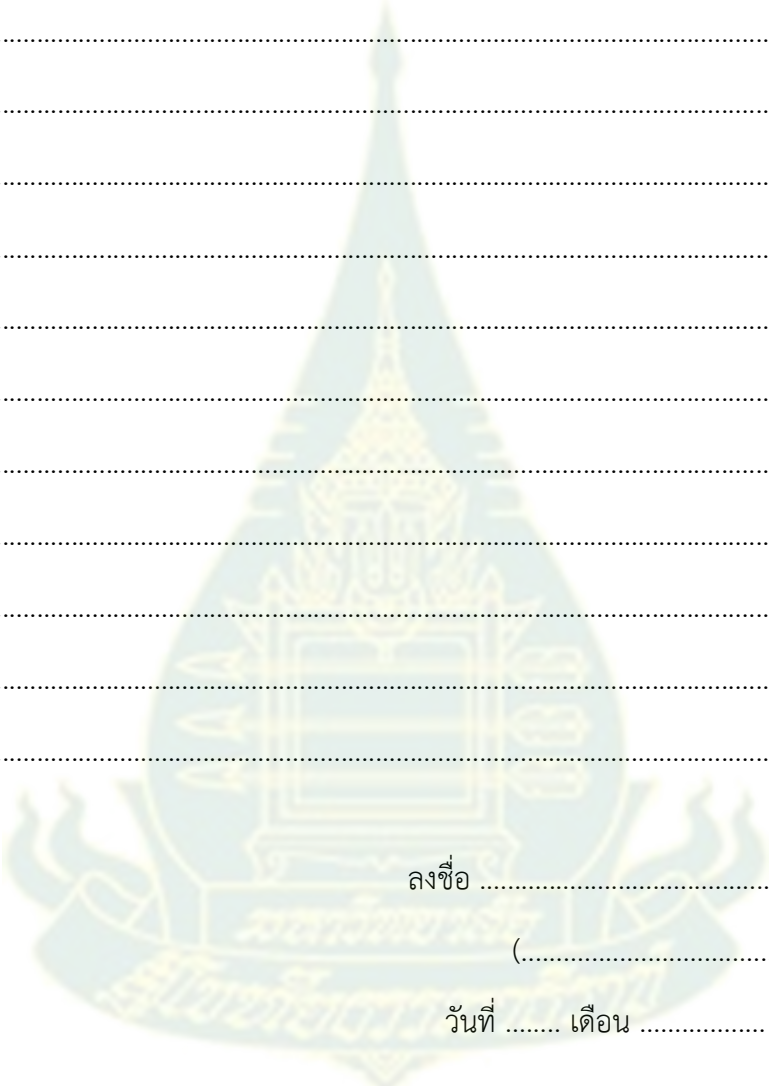
.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ

(.....)

วันที่ เดือน พ.ศ.